

Bara bo bra.

Ett särskilt boende för äldre.

CHALMERS

UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Chalmers Tekniska Högskola, Göteborg, Sverige
Institutionen för arkitektur

Masterprogram, Architecture and Urban
Design
Studio: Future visions for healthcare,
housing and work

Examensarbete januari till maj 2014

Examinator: Ola Nylander
Handledare: Björn Gross och Lena Hopsch
Jury: Claes Caldenby, Chalmers och
Hanna Morichetto, Erseus arkitekter

Student: Jenny Nyström

E-post: annajennynystrom@gmail.com
Tel. 0705-306536

Tack!

Björn gross och Lena Hopsch för handledning.
Jan Öberg på lokalförvaltningen.
Maria Modéer och Christer Sernhede på
ABAKO arkitektkontor.
Tomas Bårdén på Kvarnström arkitektkontor.
Karin Löfgren på arkitekterna Krook & Tjäder.
Inga Malmqvist och Morgan Andersson för
inspirerande samtal.
Kajsa Sperling på White arkitekter.
Sist men inte minst, vänner som stått ut med
1000 frågor och ställt upp som stöd.
Kristofer Lecander och Martin Allik

Abstract.

Constructing residences for the elderly will be one of mankind's greater future challenges. In the near future, people over 65 years will increase in number and the population is estimated to live longer than today. This will demand an increase in housing for elderly. This thesis addresses the housing situation for those who can no longer cope on their own and have a need for care during all hours of the day. It investigates what happens to the human body when it grows older: how do senses and other bodily functions behave and change? And can architecture be used to improve bodily functions such as senses, balance, perception of time and memory? The information is gathered through interviews, case studies, literature studies and workshops (model studies). With this gathered knowledge, the thesis then explores the idea of creating good environments in an assisted living facility. The result is a project in an assisted living facility in Skra bro, Gothenburg, which is made in collaboration with the Gothenburg city municipality.

The programme from the municipality suggests that Skra bro becomes a centre for public and commercial services in Björlanda and space for an important hub for public transport. The number of dwellings proposed is about 400-500 including about 65 apartments for the elderly. The results of the project will be used as examples or guidelines when the municipality will plan future projects like this.

It is important that we start thinking about how the elderly in society should live as of now; perhaps it's already too late? Many seniors are worried about how they will live in the future. It is important that the community shows that the elderly are to be taken seriously and offer them homes where a social, safe and active life can be lived on the individual's own terms. Getting older should not be anything to worry about; it is just a part of ordinary life.

Innehållsförteckning.

Del 1

Inledning.....	1
-----------------------	----------

Människan & åldrande.....	4
Det biologiska åldrandet.....	4
Det sociala åldrandet.....	6
Det psykologiska åldrandet.....	6

Sinnen & åldrande....	8
Syn.....	8
Hörsel.....	10
Lukt.....	10
Smak.....	10
Känsel.....	11
Balans och yrsel.....	11

Minnet & åldrande...	12
Demens.....	12

Boende & åldrande.....	14
-----------------------------------	-----------

Lagar & åldrande.....	16
----------------------------------	-----------

Del 2

Inledning.....	23
Skra bro.....	24
Skra bro & kommunens programarbete.....	32
Skra bro enligt ABAKO arkitektkontor.....	34
Ett särskilt boende för äldre.....	36
Program.....	38
Koncept.....	40
Situationsplan.....	42
Axonometri.....	44
Planritningar.....	46
Anpassning för våra sinnen.....	52
Modell.....	57
Boenderummen.....	58
Sektioner.....	68
Detaljer.....	70
Elevationer.....	77
Sektionsperspektiv.....	78
Fasader.....	80
Modell.....	82
Diskussion & slutsats.....	84
Källförteckning.....	86
Bilagor.....	90
Tävlingsförslagen Skra bro.....	90
Studiebesök.....	102
Workshops.....	110
Referens- och inspirationsprojekt.....	116

Del 1.

Inledning.

Det första minnet jag har av en äldre människa är min farmor som jag under stora protester var tvungen att besöka med min familj på söndagar. Min farmor bodde på någon form av serviceboende och satt alltid i en fåtölj och tittade på testbilden på tv när vi kom och hälsade på. Det bjöds alltid på samma sorts fika, avslagen svagdricka och några skorpor. Jag tror att jag redan då utvecklade någon slags oro för att bli gammal. Det verkade ensamt och tråkigt. När jag ungefär tjugo år senare under arkitektutbildningen på Chalmers gick kursen *Residential healthcare - housing for seniors* så verkade det faktiskt inte som att något hade förändrats. De gamla satt fortfarande och tittade på testbilden på TV. Skillnaden nu var att jag fick lära mig varför.

Sverige står inför en stor förändring. Andelen personer över 65 år kommer att öka med en miljon personer på tio år samtidigt som vi når allt högre åldrar¹. Detta betyder att vi behöver göra något åt de boendeformer som finns för äldre idag. Det finns ett stort behov av att bygga nytt, exempelvis s.k. särskilda boenden eller äldreboenden, och anpassa befintliga bostäder för äldre. Som samhället ser ut i dagsläget är det tänkt att vi ska klara oss i hemmet så länge som möjligt och senare eventuellt förflyttas till ett särskilt boende. Men vad innebär detta för vår livskvalitet?

Många äldre sitter isolerade i sina egna bostäder utan ett vare sig socialt eller aktivt liv, dels för att bostaden inte är anpassad för ett liv som äldre med vad det innebär och dels att det inte finns något alternativt boende på marknaden.

Detta betyder att de som kommer till ett särskilt boende idag är i relativt dåligt fysiskt skick och har en hög ålder.

Den genomsnittliga tid som en person tillbringar på ett äldreboende är idag ungefär 3 till 4 år.

Samtidigt kan man läsa om de missförhållanden som existerar inom äldreomsorgen med patienter som behandlas illa, nedskärningar och brist på personal. Vart kommer det mänskliga perspektivet in? Borde inte alla som har levt nästan ett helt liv ha rätten till en trygg ålderdom? Att bli gammal borde inte vara något att oroa sig för utan något att se fram emot – en god fortsättning på det liv man haft!

Denna rapport består av två delar. Den första delen är en teoretisk del där jag sammanställer hur kroppen förändras när man blir gammal och hur de olika sinnena påverkas av åldrande. En byggnad eller ett rum uppfattas inte bara med ögonen utan med hela kroppen med alla sinnen i samspel. Därför är det viktigt att ha kroppen som utgångspunkt för att skapa god arkitektur och kunskap om hur kroppen reagerar vid olika situationer. Del två är en praktisk del där jag visar hur ett särskilt boende skulle kunna utformas om kroppen får stå i centrum. Det särskilda boendet är placerat i Skra bro som ligger på västra Hisingen i Göteborg. Det särskilda boendet är placerat i ett framtida utvecklingsområde och ska bli ett nytt centrum i Björlanda.

För att samla information om hur det är att vara gammal och att åldras har jag läst litteratur, intervjuat olika personer och varit på studiebesök. Projektdelen (del två) har tätt sig lite annorlunda då jag skissat och testat mina idéer i modellform för att komma fram till ett resultat.

Definitioner.

Åldrande: Med åldrande avses en person som åldras utan någon påverkan av åldersrelaterad sjukdom.

Äldre: En person som är över 65 år.

Yngreäldre: En äldre person som är under 80 år

Äldreäldre: En äldre person som är över 80 år.

Särskilt boende för äldre: I denna rapport är ett särskilt boende för äldre en anläggning som består av boenderum och gemensamma ytor som vardagsrum och kök. I anläggningen är det möjligt att få vård dygnet runt. För att få en plats på ett särskilt boende för äldre krävs ett biståndsbeslut.

Människan & åldrande

Tanken med denna tudelade rapport är att jag först vill försöka förstå hur det är att bli gammal (del 1) för att sedan använda denna kunskap i designen av ett särskilt boende (del 2). Därför inriktar jag mig främst på de förändringar som sker i den äldre kroppen runt 80-årsåldern och uppåt. Anledningen till att valt att dra gränsen här är att medelåldern idag för att få en plats på ett särskilt boende rör sig ungefär här. Detta innebär inte att det är en optimal ålder eftersom många personer skulle behöva få en plats på ett särskilt boende mycket tidigare. Men det är så det ser ut i dagens Sverige: kraven för att få en plats på ett särskilt boende genom socialtjänsten är höga idag och det förespråkas att bo kvar i det egna hemmet så länge som möjligt. De flesta äldre vill också bo kvar i sina egna bostäder så länge det går men vi måste skapa fler alternativ som gör det möjligt att flytta från sitt ordinära boende relativt snabbt. Det ska också ges en möjlighet att bo på ett särskilt boende av egen vilja och inte baserat på hur sjuk eller hur stort vårdbehov personen har.

Själva åldrandeprocessen kan delas in i tre huvudsakliga samspelande delar: biologiska, psykologiska och sociala. Den biologiska delen fokuserar på förändringar i de vitala livsfunktionerna på cell-, vävnads-, organ- eller organsystemnivå och hur dessa inverkar på individens funktions- och överlevnadsförmåga. Psykologin intresserar sig för inre beteenden som tankar, känslor och yttre beteendeförändringar eller handlingar och hur dessa påverkar individens anpassningsförmåga. I ett socialt- eller samhällsligt perspektiv riktas intresset mot de konsekvenser åldrande har för relationer mellan individer och grupper samt de uttryck detta får i skilda kulturer och i olika samhällen².

Biologiskt åldrande

Några av de förändringar som är kopplade till åldrande är bland annat, försämrad hörsel och syn, skrynklig hud och förlust av ben- och muskelmassa. Många av dessa förändringar ger synliga förändringar i en individs utseende eller funktionsförmåga medan några inte syns överhuvudtaget³.

En funktion som har stor betydelse för våra kroppsliga funktioner är nervsystemet, där även hjärnan räknas in. Många av de neurologiska förändringar som sker har visat sig vara åldersrelaterade. De förändringar som sker i nervsystemet är ofta förändringar som påverkar individens beteende och motorik vilket gör att de ofta blir synliga för omgivningen⁴. Nervsystemet brukar anatomiskt delas in i det centrala nervsystemet som består av hjärnan och ryggmärgen och det perifera nervsystemet som består av nerver som möjliggör kommunikation mellan nervsystemet och kroppens perifera delar⁵. Det centrala nervsystemet utgör basen för ett medvetande om vad som händer i kroppen och sker i vår omgivning. Det ligger också till grund för inläring av kunskaper och erfarenheter som sedan kan lagras i vårt minne. Det centrala nervsystemet ger även möjlighet till kommunikation i form av språk, tanke- och problemlösningsförmåga samt flera känslö- och beteendemässiga reaktioner⁶. Det centrala nervsystemet är även basen för det kognitiva, det vill säga minne och tankeförmåga, viljemässiga och emotionella processer som bidrar till individens förmåga att anpassa sig efter föränderliga krav både i den yttre och inre miljön. Olika system styr olika funktioner i hjärnan och jag kommer att inrikta mig på de system som berör vår rumsuppfattning och som i sin tur kan kopplas till arkitektur.

Ett av de system som berör våra sinnen är det sensoriska nervsystemet som leder information från kroppens olika sinnesorgan till hjärnan som i sin tur registrerar olika syn-, hörsel-, balans-, smak-, och luktntryck. Det sensoriska nervsystemet tar också hand om olika intryck från olika känselkroppar i huden som skickas vidare till hjärnan och registreras i form av beröring, tryck, värme, kyla och smärta. Informationen lagras sedan i hjärnan temporärt eller permanent⁷.

När vi åldras påverkas hjärnan och de olika systemen som hör därtill, det är främst nervceller som försvinner och påverkar oss på olika sätt. En del som verkar vara intakt relativt länge är de inre delarna av hjärnan, vilka styr känsloliv och lukt. Dessa delar verkar heller inte påverkas så mycket av olika åldersrelaterade sjukdomar som exempelvis demens⁸.

Åldrandet gör även så att nervcellerna tar längre tid på sig när de ska skicka information till hjärnan. Detta, samt sämre muskelstyrka, resulterar i att det tar längre tid att utföra vissa sysslor och att man som äldre får sämre reaktionsförmåga⁹.

Andra förändringar som behandlas i andra system och som är vanliga för individer med hög ålder är en sänkt rörelseförmåga, en allt mer framåtböjd kroppshållning, en släpig gång med kortare steg, ett bortfall av medrörelser (exempelvis att armarna inte rör sig när man går), en försämrad koordination och balans samt ökade svårigheter till lägesförändringar exempelvis att resa sig från en stol¹⁰.

7 Ibid. s. 112

8 Ibid. s. 115

9 Intervju med Boo Johansson 2014-02-12

10 Wikeby & Johansson 1999 s. 119

Socialt åldrande

Det finns olika teorier som förklarar personers anpassning till åldrande. En av de tidigaste teorierna var rollteori som går ut på att människor ”spelar” olika roller under sitt liv, exempelvis student, läkare, arkitekt, mor eller son. Den sociala roll som man spelar är viktig för individens syn på sig själv och sin identitet. Den kronologiska åldern bestämmer oftast vilka roller som är accepterade att ta för individen. Rollerna skapar även förväntningar från andra exempelvis hur man ska bete sig¹¹.

Att anpassa sig till åldrandet som individ kan vara problematiskt eftersom det kan vara svårt att acceptera de rollförändringar som följer med exempelvis pensionering. Samhällets normer kan hindra eller öppna möjligheter för vilka roller som är möjliga att spela¹². Normer i samhället finns inte bara i hur man som person ska bete sig utan förekommer även när det handlar om utseende. Exempelvis är det mer accepterat för en man att ha tydliga kroppsliga tecken på åldrande medan det för en kvinna inte anses lika attraktivt. Media har ett stort inflytande på hur man ska bete sig som gammal och visar oss ideligen bilder på hur den ideala människan ska se ut och det är sällsynt att denna människa är gammal.

Psykologiskt åldrande

Inom psykologin är det vanligt att beskriva de äldres situation genom att dela in situationen i olika kategorier, som t.ex. förlust av förmåga och försämrade funktioner, eller fokus på ålderskillnader eller åldersprocessen¹³.

Det finns olika psykologiska åldrandeteorier som vill förklara skillnader i det individuella åldrandet. Många av teorierna tar även upp olika sociala scenarier där individen ställs inför i åldrandeprocessen och där det bl.a. kan handla om att känna sig behövd. Det kan även handla om att man får en ny roll som människa och en del av åldrandet går ut på att anpassa sig till den nya rollen¹⁴.

Mycket av åldrande handlar även om attityder och bilden av en person som är gammal är antagligen relativt likadan hos många av oss. Att ändra attityder tar lång tid men det verkar som om något håller på att hända, vilket bl.a. Bo Hagberg hävdar i artikeln *Psykologiska teorier om åldrande* i boken *Gerontologi. Åldrandet i ett biologiskt, psykologiskt och socialt perspektiv* och Helle Wijk i en intervju (2014-02-14) nämner även att det anses bättre att jobba med äldre människor idag än för 10 år sedan.

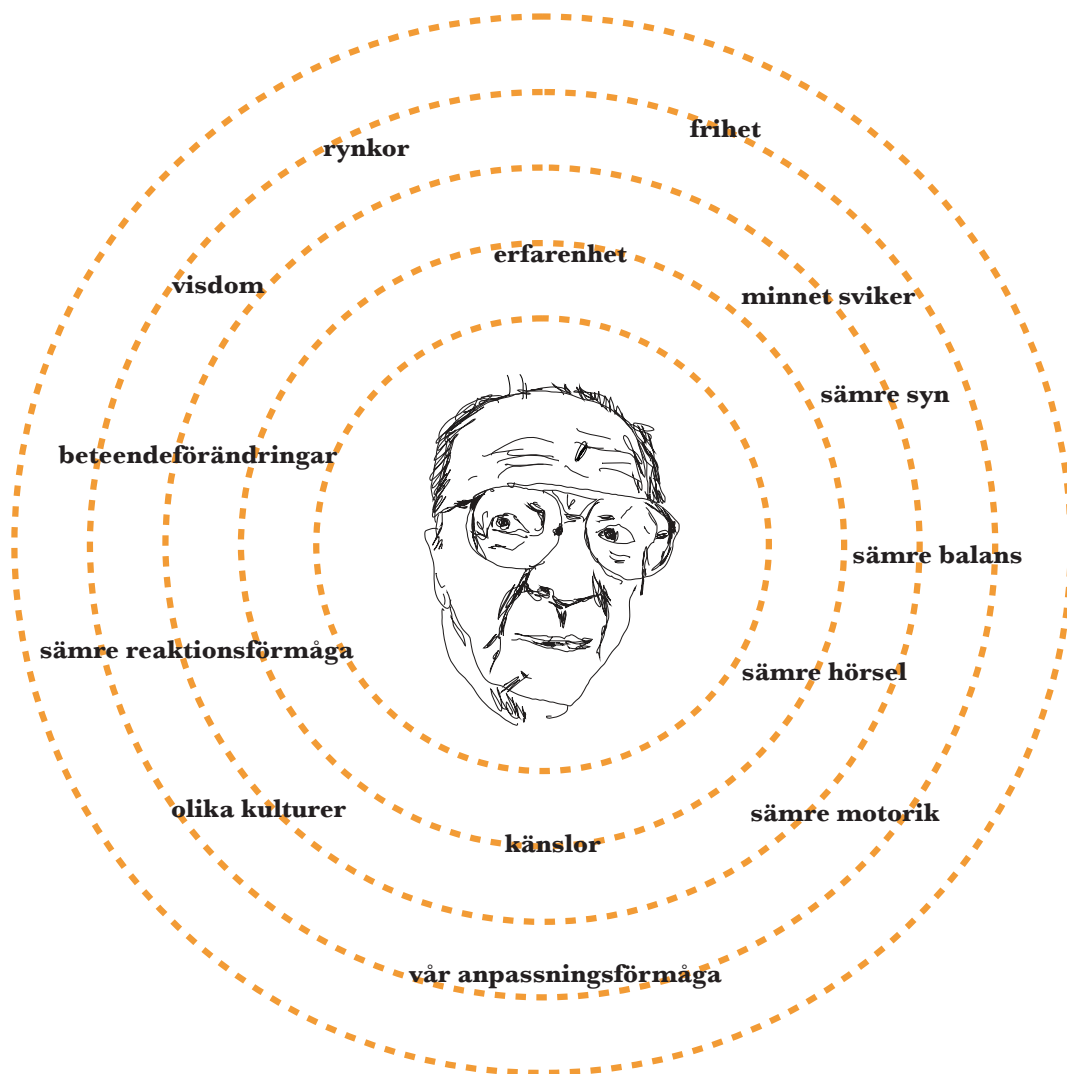
Det är viktigt att kunna anpassa boendemiljön till de äldres förändringar och problem, exempelvis genom att underlätta för de äldre att bibehålla sitt sociala nätverk även om de hamnar på ett särskilt boende. Här kanske det är viktigt att få de äldre att stifta nya bekantskaper så att det sociala nätverket underhålls allteftersom många i nätverket med tiden försvinner.

11 Dehlin 2000 s. 251

12 Ibid. s. 252

13 Ibid. s. 177

14 Ibid s. 253

Sinnen & åldrande

Sinnena är viktiga för vår kontakt med omvärlden. Utan hörseln, synen, smaken, lukten och känseln hade vår värld varit synnerligen meningslös. Sinnena fungerar som aggressiva sökmekanismer snarare än passiva mottagare och vi får ständigt olika intryck som hjärnan bearbetar¹⁵. Våra sinnen samt kroppsuppfattning och rörelsekontroll förändras när vi åldras. Vi får ständigt information och impulser från vår omvärld som tolkas av våra sinnesorgan men när vi åldras kan flödet minska och en del av informationen kan misstolkas vilket i sin tur leder till att omvärlden kan uppfattas annorlunda än tidigare¹⁶.

I dagens västerländska samhälle är synen det mest dominerande sinnet. Det har dock inte alltid varit så, ty i flera andra kulturer är hörsel ett av de viktigaste sinnena tätt följt av de mer privata sinnena som smak, lukt och känsel som alla har viktiga uppgifter beträffande vårt beteende och kommunicerande¹⁷.

[The skin] is the oldest and the most sensitive of our organs, our first medium of communication, and our most efficient protector [...] Even the transparent cornea of the eyes is overlain by a layer of modified skin [...] Touch is the parent of our eyes, ears, nose, and mouth. It is the sense which became differentiated into the others, a fact that seems to be recognized in the age-old evaluation of touch as 'the mother of senses'¹⁸.

Sinnena hjälper oss att minnas och stimulering av dessa är särskilt viktigt vid utformning av särskilda boenden för äldre eftersom många hamnar i en fas där man kanske tänker tillbaka på sitt liv. Lukter, smaker och hur exempelvis material känns att ta på kan locka fram minnen hos de äldre. Pallasmaa skriver om hur varje

upplevelse av arkitektur består av en kombination av en mängd olika sinnesintryck. Kvalitéer som rum, materia och skala mäts eller läses in av ögat, öronen, näsan, huden, tungan, skelettet och musklerna, vilket i sin tur skapar en sinnerlig upplevelse som påverkar hela kroppen¹⁹.

Syn

Ögonen samarbetar med de övriga sinnena. Att synen är det mest dominerande sinnet och att vi lever i ett samhälle som förutsätter att vi har bra syn vållar problem för många, särskilt de som har nedsatt synförmåga på grund av ålder eller sjukdom²⁰. Den franske arkitekten Le Corbusier belyser detta när han säger:

I exist in life only if I can see²¹.

När man blir äldre försämras linsen i ögat genom att den får svårare att förändra brytkraften för seende på nära håll, s.k. ålderssynthet. Linsen blir stelare, pupillstorleken blir även mindre och fotoreceptorer – som registrerar ljusstyrka och färgerna rött, blått och grönt – minskar i antal, vilket innebär att färgseendet blir sämre²². Ålderssyntheten bidrar även till att det blir svårare att utföra aktiviteter som kräver koordination mellan öga och hand som exempelvis racketsporter²³.

Linsen blir även mindre genomsläpplig för ljus under åldrandet, vilket innebär att man som äldre blir mer beroende av bra och rätt belysning i sin vardag. Blänk i olika material är något som kan vara påfrestande eftersom förmågan att bryta ljusstrålar försämras²⁴. Det är viktigt

15 Pallasmaa 1996 s. 45

16 Dehlin 2000 s. 83

17 Pallasmaa 1996 s. 18

18 Montagu 1986 s. 3

19 Wikeby & Johansson 1999 s. 122

20 Wikeby & Johansson s. 122

21 Le Corbusier 1991 s. 7

22 Wikeby & Johansson s. 122

23 Ibid. s. 122

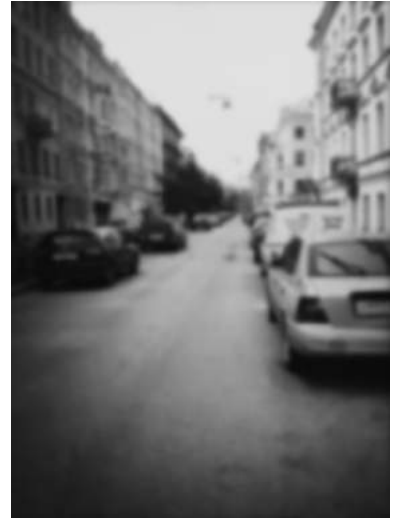
24 Intervju med Helle Wjik 2014-02-14

Så här uppfattar en fullt seende gatumiljö.

Synskada p.g.a diabetes.

Synskada p.g.a Grå starr

Synskada p.g.a Grön starr

Synskada p.g.a åldersförändring i gula fläcken

Synskada p.g.a näthinneavlossning.

att skapa bländfria miljöer eftersom det kan bli svårt att läsa på exempelvis skyltar om de sitter nära en bländande ljuskälla²⁵. Det är viktigt att tänka på hur övergången mellan olika rum ter sig eftersom kontraster mellan ljusa och mörka rum bidrar till svårigheter för många äldre. Detta kan resultera i att det blir lätt att exempelvis trampa snett och snubbla vilket kan leda till fall²⁶. De flesta som kommer att nå en hög ålder idag kommer att drabbas av gråstarr, vilket hör till ett normalt åldrande. I dag kan detta åtgärdas med en relativt enkel operation som leder till ett värdigare liv än för exempelvis 50 år sedan²⁷.

Hörsel

Hörseln är ett viktigt sinne för att kunna kommunicera med andra och få människor att känna sig delaktiga. Hörsel är även viktig för vår rumsuppfattning. I *Eyes of the Skin* skriver arkitekten och professorn Juhani Pallasmaa om hur hörsel strukturerar och artikulerar upplevelsen samt förståelsen av rummet och påpekar att eko blir en viktig beståndsdel för att definiera ett rums storlek.

Nedsatt hörsel är en av de defekter som tydligast förknippas med åldrande men det är faktiskt så att vår hörsel redan börjar försämrast vid 20 års ålder vilket i det långa loppet leder till att man som äldre får svårt att urskilja ljud med högre frekvenser. Eftersom många konsonantljud finns i det högre frekvensområdet kan individen få problem att uppfatta tal. Detta kan vara socialt invalidiserande för många äldre som får problem i miljöer som är bullriga, består av mycket folk eller där många pratar samtidigt²⁸.

Hörselproblem är liksom synförsämring något som kan bli bättre med hjälp av teknik, som exempelvis hörapparater.

Lukt

Luktsinnet är ett av våra äldsta sinnen och hör i de flesta fall ihop med smak. Sinnet är livsbevarande, vilket innebär att det får oss att attrahera till det som är bra och ta avstånd från det som är dåligt. Om något luktar bra eller dåligt är något vi lär oss under livet. Vi känner igen lukter eftersom de väcker personliga minnen och starka känslor. Om man luktar på något är det vanligt att man tas tillbaka till exempelvis barndomen och denna känsla är ofta ganska levande. Tanken är att känslan ska hjälpa oss om det var någonting bra eller dåligt²⁹.

Pallasmaa skriver att lukten är det som vi minns bäst från ett rum, likt en osynlig vägg möter den oss när vi stiger in i ett rum³⁰. Det finns en del åldersrelaterade faktorer som kan påverka lukten, som exempelvis olika svullnader i näsa och hals. Nervceller som bearbetar luktinformation dör och det har konstaterats att skillnaden mellan olika luktkvaliteter blir svårare att urskilja. Lukter blir svagare när vi blir äldre och detta resulterar sig i försämrad livskvalitet, nedstämdhet, humörsvängningar, depression, oro för exempelvis sin egen hygien och problem med relationer. Känsligheten och försämringen kan i sin tur i kombination med smaksinnet leda till att man får problem med mat och undernäring som äldre eftersom mat inte smakar och doftar på samma sätt³¹.

Smak

Vid åldrande minskar förmågan till salivutsöndring. Nervceller dör även här men smaksinnet är aningen mer robust än luktsinnet och åldersrelaterade smakförsämringer är därför inte så påtagliga som för luktsinnet.

25 Löfvendahl 2012

26 Dehlin 2000 s. 83

27 Intervju med Boo Johansson 2014-02-12

28 Wikeby & Johansson 1999 s. 124

29 Nordin 2011

30 Pallasmaa 1996 s. 58

31 Nordin 2011

Känsel

Känslen hjälper oss att minnas och känslminnet är stabilt. Vi använder känslen för att ta på saker med våra händer eller känna exempelvis värme på huden. Boo Johansson, psykolog på psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet, berättar under min intervju att de har hittat ett nytt fysiologiskt system som mår väldigt gott av långsam beröring. Johansson menar att människan generellt har tyckt att det varit trevligt när någon berör oss men att vi inte riktigt har förstått de underliggande fysiologiska mekanismerna. Beröring ger upphov till komfort som vi mår gott av. Detta kan ses i bl.a. hospiceverksamheter där handhållning är något centralt³².

Balans och yrsel

Balansen påverkas av kroppshållningen och är en förutsättning för att vi ska kunna ha en upprätt kroppsställning. Om man får problem med balansen kan det leda till att man blir rädd för att röra sig som i sin tur bidrar till minskad fysisk aktivitet. Problem med balans bidrar även till fallolyckor som leder till skador och vissa fall försämring av hälsan. Balanssystemet är ett avancerat system där en mängd olika impulser och sinnessintryck samarbetar, t.ex. synintryck, huvudrörelser, kännedom om kroppsdelars lägen, impulser från muskler, leder och senor, förmåga att känna av tryck under fotsulan och balansorganen i innerörat.

Ålderförändringar i balansorganen leder ofta till yrsel vilket även en del mediciner gör.

Minnet & åldrande

Minnet eller minnesfunktionerna är några av de kognitiva funktioner som är känsligast för åldrande. Det är viktigt att komma ihåg att minnet inte enbart är en funktion utan består av flera delar, varav vissa samarbetar. Minnet förefaller sig dock inte vara så känsligt som tidigare upplevts, så till vida att man inte drabbas av någon åldersrelaterad sjukdom som demens³³.

Demens

Demens är ett samlingsnamn och en diagnos för en rad symptom som orsakas av hjärnskador. Sjukdomen kan yttra sig på olika sätt beroende på vilka delar av hjärnan som drabbas. Demens leder vanligtvis till försämrat minne och påverkar även förmågan att planera och genomföra vardagliga sysslor. Funktioner som språk, tidsuppfattning och orienteringsförmåga påverkas även negativt i samband med demens. Sjukdomen kan exempelvis börja med att man går vilse på väg hem från matbutiken och senare i sjukdomsförloppet kanske man inte ens hittar i sin egen bostad.

Beteendeförändringar i form av oro och nedstämdhet är också vanligt förekommande i sjukdomsbilden och att vandra, upprepa och plocka med saker är vanligt förekommande hos dementa³⁴. Det blir även svårare att orientera sin kropp i rummet för den demenssjuke. Balansen påverkas vilket kan leda till att den sjuke "missar" stolen när man ska sätta sig. Demens och symptomen som sjukdomen ger leder till att det blir svårt för den drabbade personen att klara sig på egen hand och oftast behövs stöd från närstående. Alzheimers är den vanligaste typen av demens och står för ungefär 60-70% av demensfallen³⁵.

När nya särskilda boenden för äldre planeras är det viktigt att bygga för dementa eftersom antalet dementa kommer att öka i relation till hur många fler äldre det kommer att bli i framtiden. Äldre som inte lider av demens tar ingen skada av att befinna sig i demensanpassade miljöer medan dementa kan få problem i miljöer som inte är lugna, trygga och tydliga³⁶.

34 www.demenscentrum.se

35 Ibid

36 Ibid

Boende & åldrande

I dagens Sverige är det tänkt att man som äldre ska bo i sin egen bostad så länge som möjligt och än så länge finns det ganska få alternativ att välja bland i den livsfas mellan ordinärt boende och det särskilda boendet för äldre som innebär vård dygnet runt. De alternativ som finns på dagens marknad kommer jag dock inte att beröra i denna rapport utan istället riktar jag mig in på det särskilda boendet för äldre.

Historiskt sett har äldre mestadels vårdats och dött i sina egna hem eftersom den egna familjen har tagit hand om sina äldre. För att läsa mer om den historiska utvecklingen om boende för äldre rekommenderar jag Jan Pauls-sons bok *Det nya äldreboendet: idéer och begrepp, byggnader och rum* (2002). Dagens särskilda boende för äldre fick sin nuvarande form i och med Ädelreformen som infördes 1992 och detta innebär att kommunerna fick ett samlat ansvar för långvarig service, vård och omsorg för äldre och handikappade³⁷. Under 1990-talet skedde en utbyggnad av bland annat gruppboenden på grund av statliga stimulansbidrag och att standarden höjdes i gamla ålderdomshem. Utvecklingen inom äldreomsorgen har lett till att det nästan enbart är de äldre med större omvårdnadsbehov som får en plats på ett särskilt boende. Under 2000-talet har utbyggnaden av särskilda boenden varit begränsad och det har försvunnit mer platser än som har tillkommit³⁸. Detta betyder inte att antalet äldre har minskat utan kommunerna försöker lösa platsbristen på andra ekonomiska tillvägagångssätt, exempelvis – som nämnts ovan – att låta de äldre bo kvar i sin egen bostad så länge som möjligt.

Det har även blivit vanligare att äldre vårdas av sina närstående. I fackförbundet Kommunals rapport från 2011 *Hänger din mammas trygghet på dig?* skriver Ulrika Lorentzi att hjälpen från närstående har ersatt stora delar av den offentliga äldreomsorgen. Detta skulle kunna bero på att det är svårare att få plats på t.ex. ett särskilt boende. Många närstående har behövt gå ner i arbetstid för att klara omsorgen³⁹.

År 2007 infördes förordningen om investeringsstöd för äldreboendestäder vilket innebär att det fanns möjlighet att få bidrag vid om- eller nybyggnad av äldreboendestäder. Kravet för att få bidrag är bl.a. att boenderummen i anläggningen inte får överstiga 35 kvadratmeter och de gemensamma ytorna får inte överstiga 15 kvadratmeter per person. Helst ska boenderummen vara så små som möjligt för att kunna vara ekonomiskt lönsamma. Frågan är vad dessa lägenheter/rum gör med de boende och bidrar till livskvaliteten? För mer information om förordningen om investeringsstöd för äldreboendestäder se s. 20.

Sedan november 2012 är det en rättighet att få bo ihop med sin make/maka eller sambo även om bara en av parterna är i behov av särskilt boende. Sedan juli 2006 har makar eller sambor, där båda behöver särskilt boende, rätt att få bo tillsammans i samma särskilda boende⁴⁰. Det är därför viktigt att det finns alternativ i det särskilda boendet som tillåter att exempelvis två personer ska kunna bo i samma lägenhet. För mer information om denna lag se s. 16.

37 http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/motion-D_GM02So436/?text=true

38 Dederling 2005 s. 17

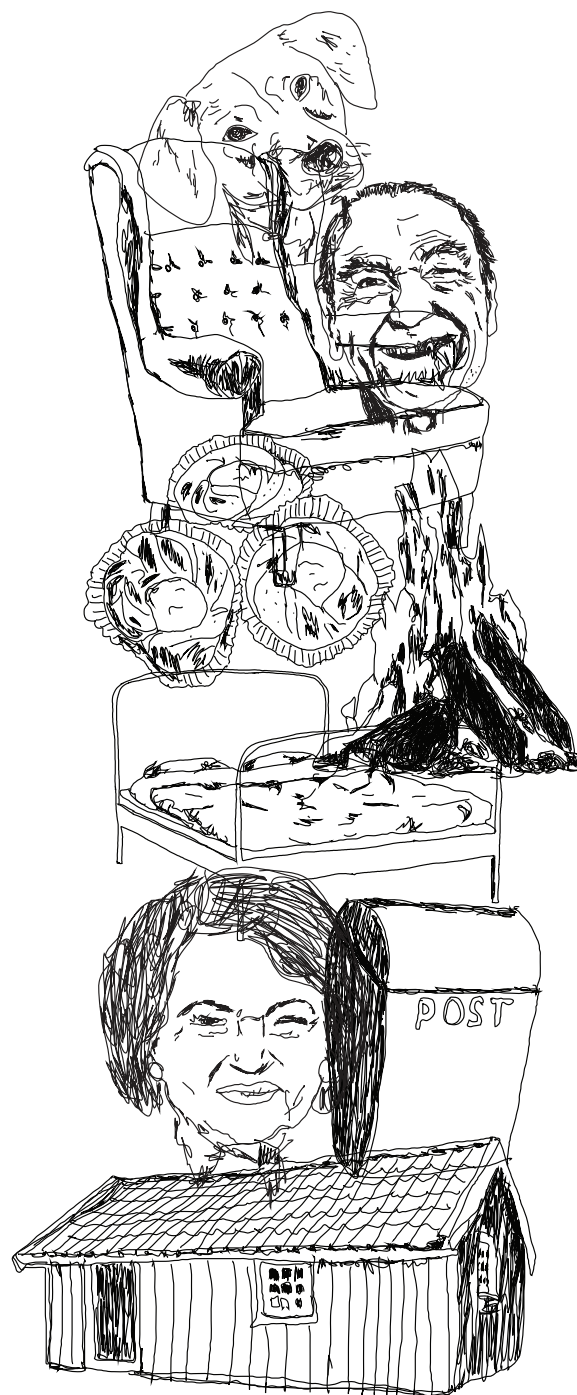
39 Lorentzi 2011

40 <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19200/2013-9-16.pdf>

Det speciella med att bo på ett särskilt boende är att det är en bostad för ett antal personer samtidigt som det även är en arbetsplats för vårdpersonal. De senare spelar en stor roll i de boendes välbefinnande och behöver en bra arbetsmiljö för att kunna göra ett bra jobb. Undersökningar visar att det är viktigt för de boende att bli bekräftade, sedda och bemötta med värdighet i mötet med vårdpersonalen⁴¹.

När det handlar om utformningen av boenderummen och utrymmena därtill är det viktigt med rejäla arbetsytor runt exempelvis säng och toalett. Detta för att personalen skall kunna utföra tunga lyft på rätt sätt. För att läsa mer om vilka lagar som gäller för personalen se s. 21.

Samtidigt är det viktigt att boendet inte blir alltför institutionslikt eller sjukhuslikt. Det gäller att skapa boendemiljöer som hjälper de boende att känna trygghet. Det kan exempelvis handla om hur man går in i ett rum: blir man sedd eller finns det möjlighet att ”smyga in”? Med relativt små medel kan de gemensamma ytorna bli mer effektivt använda och förhoppningsvis kännas som en integrerad del av lägenheten vilket inte verkar vara fallet idag⁴². Den franska filosofen Maurice Merleau Ponty menar att kroppen är som ett konstverk som ständigt inbjuder till tolkning. Om inte sinnen, tankar och känslor ständigt stimuleras, kommer människan inte att utvecklas. Det gäller stimulans från andra människor, men också från fysiska omgivningar. Sinnena, känslor och tankar skall väckas och utmanas. Det är viktigt att förstå betydelsen av att tala till sinnena och respektera människan med dess kropp genom att skapa arkitektur som är anpassad för våra sinnen.

41 Falk 2010

42 Andersson 2013 s. 59

Lagar & åldrande

När ett särskilt boende för äldre skall planeras finns det rad lagar att förhålla sig till. Det är viktigt att vara medveten om att ett särskilt boende för äldre är en blandning av ett ordi-närt boende och en vårdinrättning som har personal. Nedan följer de viktigaste lagarna och förordningarna med en kort förklaring. För en mer ingående beskrivning av respektive lag/förordning rekommenderas källan eller ursprungslag. Lagarna är indelade i två kategorier: en som rör själva äldreboendeformen och en som berör själva byggnaden för de äldre.

Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen säger bland annat att äldre personer ska ha möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre personer som behöver särskilt stöd⁴³. De paragrafer som rör äldre som inte längre kan klara sig själva är:

4. Kapitel, 1 c § För den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av boende i en sådan särskild boendeform som avses i 5 kap. 5 §, ska det ingå i en skälighetsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo. Detta gäller under förutsättning att paret varaktigt har sammanbott eller, om den ena parten redan bor i ett sådan boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott.

Första stycket gäller oavsett om maken eller sambon har behov av boende i särskild boendeform. Lag (2013:421).

5. Kapitel, 4 § Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund). Socialnämnden ska verka för att

äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Lag (2010:427).

5 § Socialnämnden ska verka för att äldre människor får goda bostäder och ska ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd. Den äldre personen ska, så långt det är möjligt, kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service ska ges. Lag (2010:427).

6 § Socialnämnden ska göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen för äldre människor samt i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet på detta område.

Kommunen ska planera sina insatser för äldre. I planeringen ska kommunen samverka med landstinget samt andra samhällsorgan och organisationer. Kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli eller samiska där detta behövs i omvårdnaden om äldre människor. Lag (2009:726).

10 § Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Lag (2009:549).

För mer information om Socialtjänstlagen se SFS 2001:453.

Hälso- och sjukvårdslagen

Hälso- och sjukvårdslagen reglerar i korthet åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Hälso- och sjukvårdslagens mål är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen.

Vården skall ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskild människans värdighet. Den som har största behovet av hälso- och sjukvård skall ges företräde⁴⁴.

För mer information om Hälso- och sjukvårdslagen se SFS 1982:763.

Kommunens ansvar, mål och riktlinjer

Sedan införandet av Ädelreformen har varje kommun ansvar för riktlinjer och lagar. I Göteborgs stads fall är det politikerna i kommunfullmäktige som beslutar om riktlinjerna och politikerna i de olika stadsdelsnämnderna som ser till att lagar och riktlinjer följs. *Riktlinjer för äldreomsorgen i Göteborgs kommun* skall tjäna som vägledning och bidra till att beslut som fattas av olika handläggare och inom olika stadsdelar blir så lika som möjligt när förutsättningarna är lika. Sammanfattande principer av riktlinjerna lyder enligt följande:

Den enskilde är ansvarig för sitt liv och för sina beslut.

Den enskilde har rätt till bistånd från kommunen när han/hon inte själv kan tillgodose sina behov och när de inte kan tillgodoses på annat sätt.

Biståndet ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Biståndsutredningen skall ge underlag för en helhetsbedömning av den enskildes situation och behov.

Den enskildes önskemål skall så långt möjligt tillmötesgå.

Plats inom äldreboende erbjuds när biståndsbehovet inte kan tillgodoses i öppna vårdformer.

Den enskilde har rätt till kvarboende såväl i det egna hemmet, ordinärt boende, som inom särskilda boendeformer, äldreboende.

Det ska vara möjligt att flytta mellan stadsdelarna.

Personer från andra kommuner ska behandlas likadant som göteborgarna.

I kommunen finns även en äldreomsorgsplan, som beskriver hur äldreomsorgen skall utvecklas under en viss tidsperiod. Äldreomsorgsplanen i Göteborgs stad lyfter fram tre utvecklingsområden.

Det allmänna samhällsstödet ska utvecklas så att äldres möjlighet att leva ett självständigt och oberoende liv stärks, så att behovet av insatser från äldreomsorgen kan senareläggas. Stödet, vården och omsorgen ska utvecklas så att fler får möjlighet att bo kvar i sin ursprungliga bostad eller boendemiljö.

Samspelet mellan äldreomsorgen och sjukvården ska utvecklas.

För mer information om kommunens ansvar, mål och riktlinjer se *Riktlinjer för äldreomsorgen i Göteborgs Kommun*.

Kommunallagen

I kommunallagen regleras vem som får driva äldreomsorg och detta kan utföras i olika regier, de tre regiformerna som förekommer är kommunal, privat och organisation utan vinstsyfte. Kostnaden är likvärdig för alla regiformer och kommunen har det yttersta ansvaret för kvaliteten. På *seniorval.se* – Sveriges största sök- och informationstjänst på internet kring boende, service och omsorg för seniorer – beskrivs regiformerna enligt följande:

⁴⁴ http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Halso-och-sjukvardslag-1982_sfs-1982-763/2014-03-06

Kommunal regi

Kommunal regi innebär att kommunen själv äger och bedriver verksamheten. Du hittar kommunalt driven verksamhet inom såväl hemtjänst som äldreboende. I vissa kommuner finns det bara kommunala alternativ. Om det i en kommun även finns privata alternativ så ska kommunen förhålla sig lika till och ge samma förutsättningar för kommunala och privata utförare.

Privat regi

Hemtjänst och äldreboende kan drivas i privat regi, men kommunen står fortsatt för finansieringen och har yttersta ansvar för kvalitén.

Organisationer utan vinstsyfte

Det finns verksamheter inom hemtjänst och äldreboende som driver sin verksamhet utan vinstsyfte. Deras huvudsakliga mål är socialt. All eventuell vinst återinvesteras i verksamheten. Officiella källor betecknar oftast all icke-kommunal regi som privat regi. Därför kategoriseras organisationer utan vinstsyfte ofta som privat regi. Men då det finns en efterfrågan att kunna urskilja verksamheter som drivs utan vinstsyfte så har Seniorval.se skapat en särskild regikategori för dessa. I denna placeras organisationer som vi vet är utan vinstsyfte, även om de i andra sammanhang betecknas som privat regi. Förutom regiformer finns även begreppet driftsformer inom äldreomsorgen, där förekommer begreppen entreprenad och egen regi. Dessa begrepp förklaras på följande sätt på seniorval.se

Entreprenad

Entreprenad innebär att kommunen har haft en upphandling och bjudit in aktörer att lämna anbud och tävla om att få uppdraget att driva en kommunal verksamhet. Såväl privata (inkl. organisationer utan vinstsyfte) som offentliga aktörer kan komma med anbud. Den aktör som vinner upphandlingen får sedan driva verksam-

heten under en avtalad period. Kommunen styr villkoren för verksamheten genom de krav som ställs i upphandlingen. Vanligen tas all personal som redan jobbar i verksamheten med. När avtalsperioden är slut görs en ny upphandling och då kan en annan aktör potentiellt vinna och ta över driften av verksamheten. Entreprenad är en vanligt förekommande driftsform för äldreboenden. Den förekommer både i kommuner med valfrihet och utan.

Egen regi

Såväl privat aktörer (inkl. organisationer utan vinstsyfte) som kommuner använder begreppet egen regi (enskild verksamhet) för verksamheter som de till skillnad från entreprenadverksamheter både driver och äger (entreprenad är endast drift, kommunen äger verksamheten). Privat egen regi förekommer framförallt i kommuner som tillämpar lagen om valfrihetssystem (LOV). Kommunen godkänner (ackrediterar) verksamheter som sedan får konkurrera om att kunder ska välja dem.

LOV, lag (2008:962) om valfrihetssystem

2009 infördes Lagen om Valfrihet (LOV), som gör det lättare för kommuner att erbjuda valfrihet. Tanken med valfrihet är att individen själv ska kunna välja en utförare som matchar eventuella önskemål. Valfriheten stärker makten hos individen eftersom det finns möjlighet att byta utförare om man inte är nöjd⁴⁵.

För mer information om LOV, lagen om valfrihetssystem se SFS 2008:962

Plan- och bygglagen, PBL

I plan- och bygglagen finns bestämmelser om planläggning av mark, vatten och om byggnader. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn

⁴⁵ <http://seniorval.se/bra-att-veta/valfrihet-inom-aldreomsorg> 2014-03-16

till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer⁴⁶. Den del som berör äldre är främst, 8 kap.: Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser, där avsnittet *byggnadsverks tekniska egenskaper* beskriver följande:

4 § Ett byggnadsverk ska ha de tekniska egenskaper som är väsentliga i fråga om

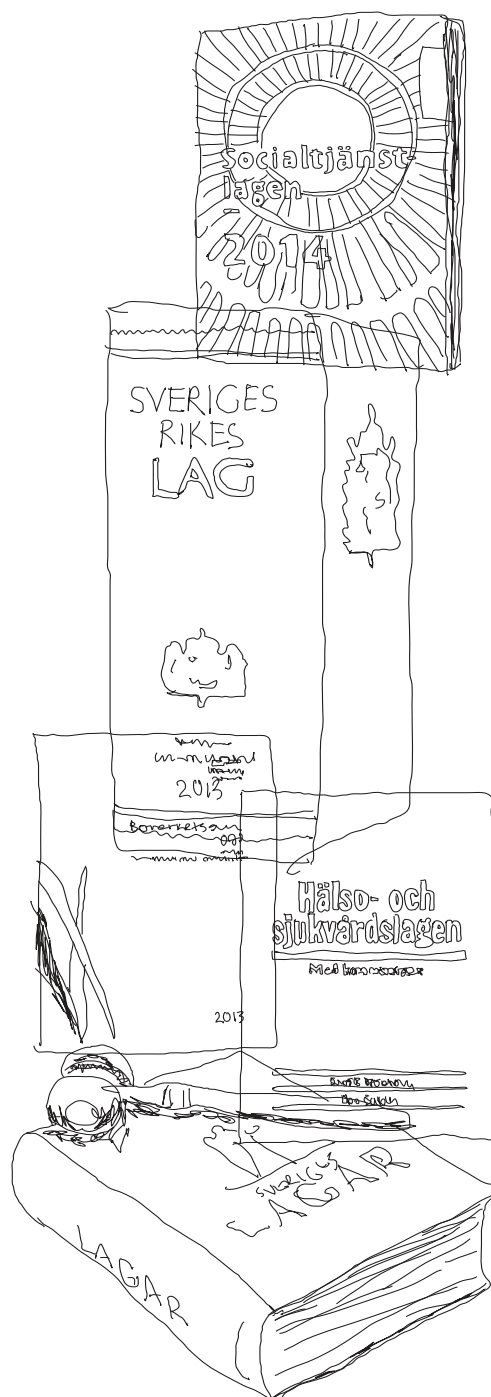
1. bärförmåga, stadga och beständighet,
2. säkerhet i händelse av brand,
3. skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljön,
4. säkerhet vid användning,
5. skydd mot buller,
6. energihushållning och värmeisolering,
7. lämplighet för det avsedda ändamålet,
8. tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, och
9. hushållning med vatten och avfall.

För mer information om plan- och bygglagen se SFS: 2010:900.

Plan- och byggförordningen, PBF

Förordningen innehåller exempelvis bestämmelser om innehåll och definitioner, planer och områdesbestämmelser, krav på byggnadsverk, lov och anmälan⁴⁷. De delar som berör äldre är även här främst de delar som handlar om tillgänglighet.

För mer information om plan- och byggförordningen se SFS: 2011:338.

46 §1 SFS 2010:900

47 <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Regler-och-forarbeten/Gallande-regler/Forordningar/Plan--och-byggforordning/>

Boverkets byggregler, BBR

Boverkets byggregler, BBR, är en samling av föreskrifter och allmänna råd som fastställs av Boverket som är en myndighet. BBR innehåller krav och råd gällande bland annat utformning, bärformåga, brand, hygien, buller, säkerhet och energihushållning. BBR innehåller föreskrifter och råd till Plan- och bygglagen. BBR:s råd måste inte följas, men under förutsättning att råden följs uppfylls de krav som finns. BBR gäller för nybyggnation, tillbyggnader och ombyggnader. Det är den som låter utföra arbetet, d.v.s. oftast byggherren, som är skyldig att se till att lagar och förordningar följs⁴⁸. De generella reglerna i BBR gäller även för äldreboendestäder, med undantaget som redovisas nedan. Äldreboendestäder regleras i kapitel 3:2 Bostadsutformning, i avsnitt 3:225, Särskilda boendeformer för äldre. Lagen lyder enligt följande:

För en mindre grupp boende, i särskilda boendeformer för äldre, får reglerna i första och andra stycket i avsnitt 3:224 tillämpas. De gemensamma utrymmena ska ligga i anslutning till de enskilda lägenheterna. Gruppboendestäder avsedda för åldersdementa behöver inte ha inredning och utrustning för matlagning i de enskilda lägenheterna. I sådana fall ska dock nödvändiga installationer för detta vara förberedda.

Förordning om investeringsstöd till äldreboendestäder m.m.

Investeringsstöd till äldreboendestäder har funnits sedan 2007 och är ett statsbidrag som kunnat lämnas för att bygga särskilda boenden för äldre. Förordningen om investeringsstöd är numera förlängd och sträcker sig för närvarande till den 31 december 2014⁴⁹.

I förordningen kan man bland annat läsa om hur stor bostaden behöver vara för att få bidrag:

9 § Bidrag lämnas för 1. nybyggnad med ett belopp om 2 600 kronor per kvadratmeter bruksarea ovan mark för bostäder, och 2. ombyggnad med ett belopp om 2 200 kronor per kvadratmeter bruksarea ovan mark för bostäder. Bidrag lämnas dock för högst 35 kvadratmeter per bostadslägenhet och 15 kvadratmeter per bostadslägenhet när det gäller utrymmen för de boendes måltider, samvaro, hobby och rekreation.

I fråga om ny- eller ombyggnad av en bostad som skall användas av två personer lämnas bidrag enligt första stycket för högst 50 kvadratmeter per bostadslägenhet och 20 kvadratmeter per bostadslägenhet när det gäller utrymmen för de boendes måltider, samvaro, hobby och rekreation.

För mer information om förordning om investeringsstöd till äldreboendestäder m.m. se SFS 2007:159

Boverkets föreskrifter om investeringsstöd till äldreboendestäder

Boverkets föreskrifter om investeringsstöd till äldreboendestäder är mer detaljerad än förordningen och förklarar vissa delar mer ingående. Boverkets föreskrifter är alltid bindande och ska läsas tillsammans med grundförfattningen.

⁴⁸ http://sv.wikipedia.org/wiki/Boverkets_byggregler

⁴⁹ http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/boende/bidrag/Pages/investeringsstod_till_aldreboendestader.aspx 2014-03-16

För mer information om Boverkets föreskrifter om investeringsstöd till äldreboendestäder se BFS 2007:8 och BFS 2009:22 (ändringar).

Handisam, myndigheten för delaktighet

Handisam har regeringens uppdrag att verka samordnande och pådrivande i svensk funktionshinderspolitik. Handisam påskyndar utvecklingen mot ett samhälle där alla kan delta jämlikt oavsett funktionsförmåga. Handisam har gett ut *Riv hindren – Riktlinjer för tillgänglighet*, en publikation som är en del i Handisams arbete att göra Sverige mer tillgängligt. Tanken med riktlinjerna är att – förutom att göra offentliga miljöer tillgängliga – även inspirera exempelvis organisationer och föreningar till en bättre miljö som är tillgänglig för alla⁵⁰. Från och med maj 2014 har Handisam bytt namn och kallar sig nu myndigheten för delaktighet.

För mer information om Handisam/myndigheten för delaktighet och deras arbete besök www.handisam.se eller www.mfd.se

Svensk standard SS914221:2006

SIS, Swedish Standards Institute, är en medlemsbaserad, ideell förening som är specialiserad på nationella och internationella standarder. När det handlar om bostadsanpassning är det bra att använda sig av SIS. Måttens i standarden anges i tre tillgänglighetsnivåer: Normalnivå, Höjd nivå och Sänkt nivå⁵¹. När äldreboende ska projekteras används måtten och standarderna för höjd nivå, detta för att få exempelvis svängrum för rullstol och arbetsytor runt sängplats.

Arbetsmiljölagen

I arbetsmiljölagen finns regler om skyldigheter för arbetsgivare och andra skyddsansvariga om att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet. Eftersom ett särskilt boende för äldre även är en arbetsplats finns det lagar och förordningar som reglerar hur vissa arbetsuppgifter skall utföras. Bestämmelserna kan exempelvis handla om hur stora arbetsytor personalen behöver vid vissa arbetsmoment. Dessa ytor kan inskränka på de boendes lägenheter som i vissa fall måste dimensioneras så att en bra arbetsmiljö uppstår. Olika branscher har anpassade regelpaket med egna lagar och förordningar, därtill kan de även tillkomma lagar och förordningar som gäller på en specifik arbetsplats.

För mer information om arbetsmiljölagen och förordningar se www.arbetsmiljoverket.se.

Arbetsmiljöverkets författningssamling

I AFS 2009:2 finns ett avsnitt som berör arbete med äldre, avsnittet lyder enligt följande:

Vid vård eller förflyttning av patienter, behövs ett fritt utrymme. För att kunna arbeta på ett ergonomiskt riktigt sätt behövs normalt ett fritt arbetsutrymme av minst 0,8 m i rörelseriktningen där förflyttning sker t.ex. vid en säng eller i ett hygienutrymme. Då hjälpmedel används behövs dessutom ett fritt utrymme för att hantera och manövrera hjälpmedlet.

För mer information om AFS 2009:2 se SFS: 1977:1 160

50 Handisam 2012

51 <http://www.sis.se/byggnadsmaterial-och-byggnader/byggnader/bostadshus/ss-9142212006> 2014-03-16

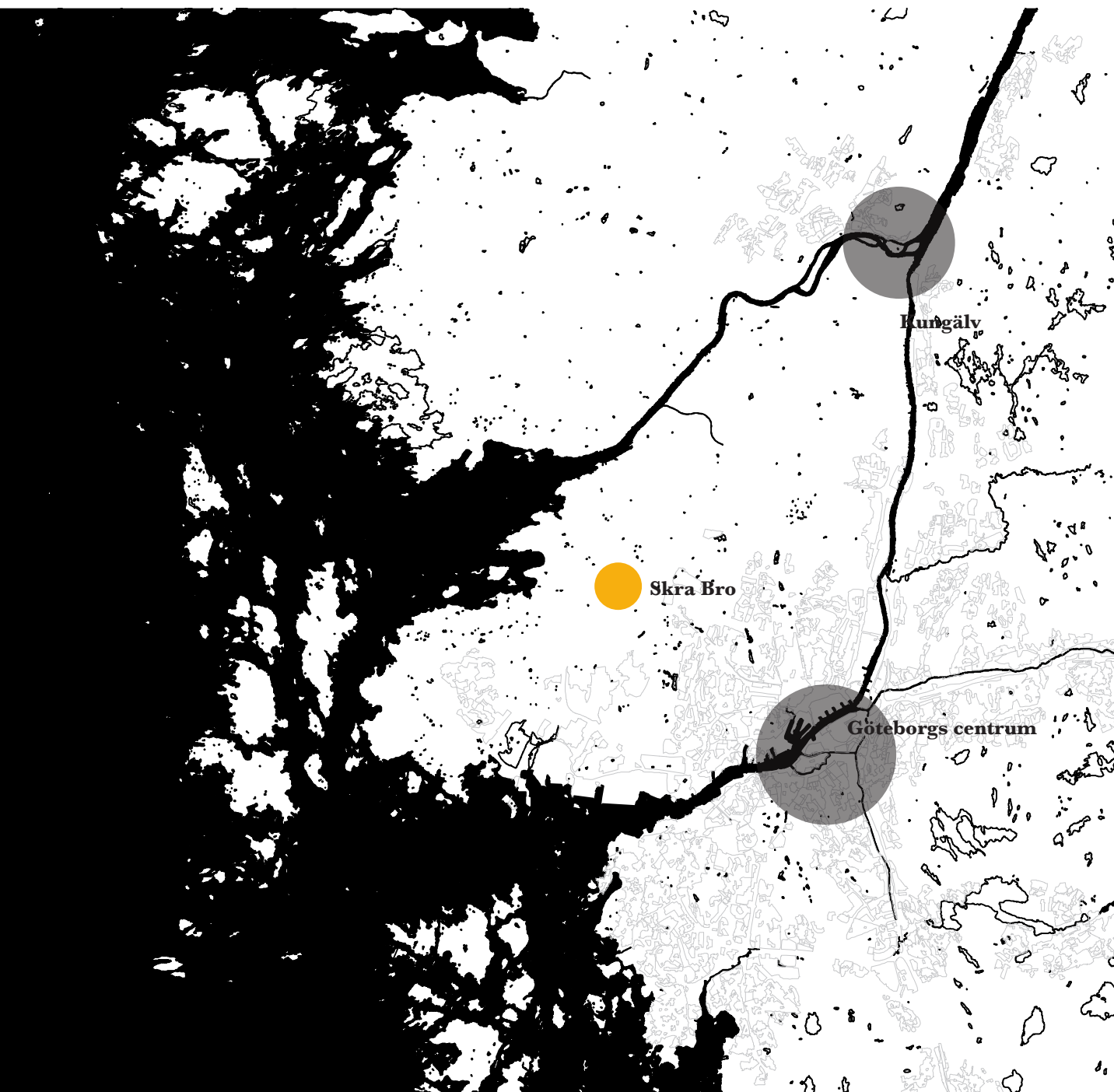
Del 2

Inledning

I denna del redovisas ett projekt i form av ett särskilt boende för äldre. Projektets fokus är att skapa bra boendemiljöer för äldre och använda mig av den information och kunskap som jag fått genom del 1, analysdelen. Med bra boendemiljöer menar jag boenderummet, ytorna för samvaro och resterande gemensamma/ publika ytorna i det särskilda boendet. Att förstå hur det är att åldras, och isynnerhet vad som händer med kroppen har varit en viktig del i mitt arbete. I denna del visas olika lösningar som stimulerar kroppens sinnen och på så sätt får de boende att må bättre. Det kan exempelvis handla om känslan av trygghet, hjälp att minnas eller välbefinnande. En annan viktig aspekt har varit att ta hänsyn till att de äldre inte är en homogen grupp som har samma intressen, vilket har lett till att jag har undersökt hur man skapar sociala miljöer som är på de boendes villkor och på så sätt inte tvingar de boende till social samvaro. Det måste finnas alternativ i det gemensamma boendet; helst ska det finnas något för alla.

Projektet de särskilda boendet för äldre är ett samarbete med lokalförvaltningen/ Göteborgs stad där min uppgift är att ta fram ett exempelboende som kan användas som inspiration i framtida projekt. Platsen där det särskilda boendet skall uppföras har jag också fått genom lokalförvaltningen. Den tilltänkta platsen ligger i Skra bro som är ett litet samhälle på nordvästra Hisingen utanför Göteborg. För närvarande pågår ett arbete med att ta fram en detaljplan för området, där de tre arkitektkontoren ABAKO arkitektkontor, arkitekterna Krook & Tjäder och Kvarnström arkitektkontor var inbjudna till en tävling om hur Skra bro skulle gestaltas. Tävlingen avslutades i oktober 2013 och nu pågår ett fortsatt arbete med att ta fram ett vinnande förslag. Alla tre arkitektkontor har inkluderat ett äldreboende i sina respektive förslag och jag fick välja ett av förslagen att arbeta vidare med för att ge förslag på hur ett särskilt boende för äldre skulle kunna se ut i framtiden.

Skra Bro

Skra bro ligger i anslutning till stadsdelen Björlanda som ligger på nordvästra Hisingen i Göteborg. Namnet Skra bro kommer enligt Wikipedia från:

I forna tider var bron dåligt anpassad till vägen på ömse sidor om bron, vilket gjorde att den tidens hästkärror tog i underredet på bron när man körde på. I folkmun fick bron därför namnet "Skrapebron", vilket senare har förkortats till Skra Bro⁵².

Landskapet i området präglas av flera tusen års jordbruk vilket man kan se på hur vägar, bebyggelsemönster och ägo gränser är utformade. Björlanda och Skra bro ligger i en dalgång mot havet där det fortfarande hålls ett visst jordbruk och en del av marken är tänkt för det nya Björlanda centrum⁵³.

Området ligger även nära havet och Björlanda kile som är nordens största småbåtshamn och området hör enligt *Göteborg stads översiktsplan* till kustnära område/skärgård. Det innebär att ny planering ska "*sträva mot att ny bebyggelse uppfattas ha en lokal anknytning, såväl i skala som i arkitektoniskt uttryck*".

Idag bor det ungefär 6500 personer i stadsdelen Björlanda. Från början präglades området mestadels av fritidshus men idag har de flesta husen omvandlas till permanenta bostäder⁵⁴. Idag domineras bebyggelsen av villor i olika former exempelvis områden med prefabricerade hus, ombyggda fritidshus och större gårdar med sina ekonomibyggnader. I området idag finns även Trulsegårdsskolan, sporthall, förskola, servicebutik och en fiskbod. I Björlanda by finns en gammal kyrka och ett församlingshem⁵⁵.

52 http://sv.wikipedia.org/wiki/Skra_bro

53 Program för Skra bro. Göteborgs stad, stadsbyggnadskontoret 2010

54 Ibid.

55 Ibid.

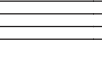
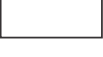
Skra Bro idag

- **Norr**
- **Fotograferad vy se s. 28-29**
- **Hållplats**
- **Handel**
- **Skola/ förskola**
- **Sporthall**
- **Planområde**

Skra Bro natur

- ▲ **Norr**
- — — **Fornlämningar, boplatser och fossiler**
- **Sankmark**
- **Barrskog**
- **Odlingsmark**
- **Öppen mark**
- — — **Planområde**

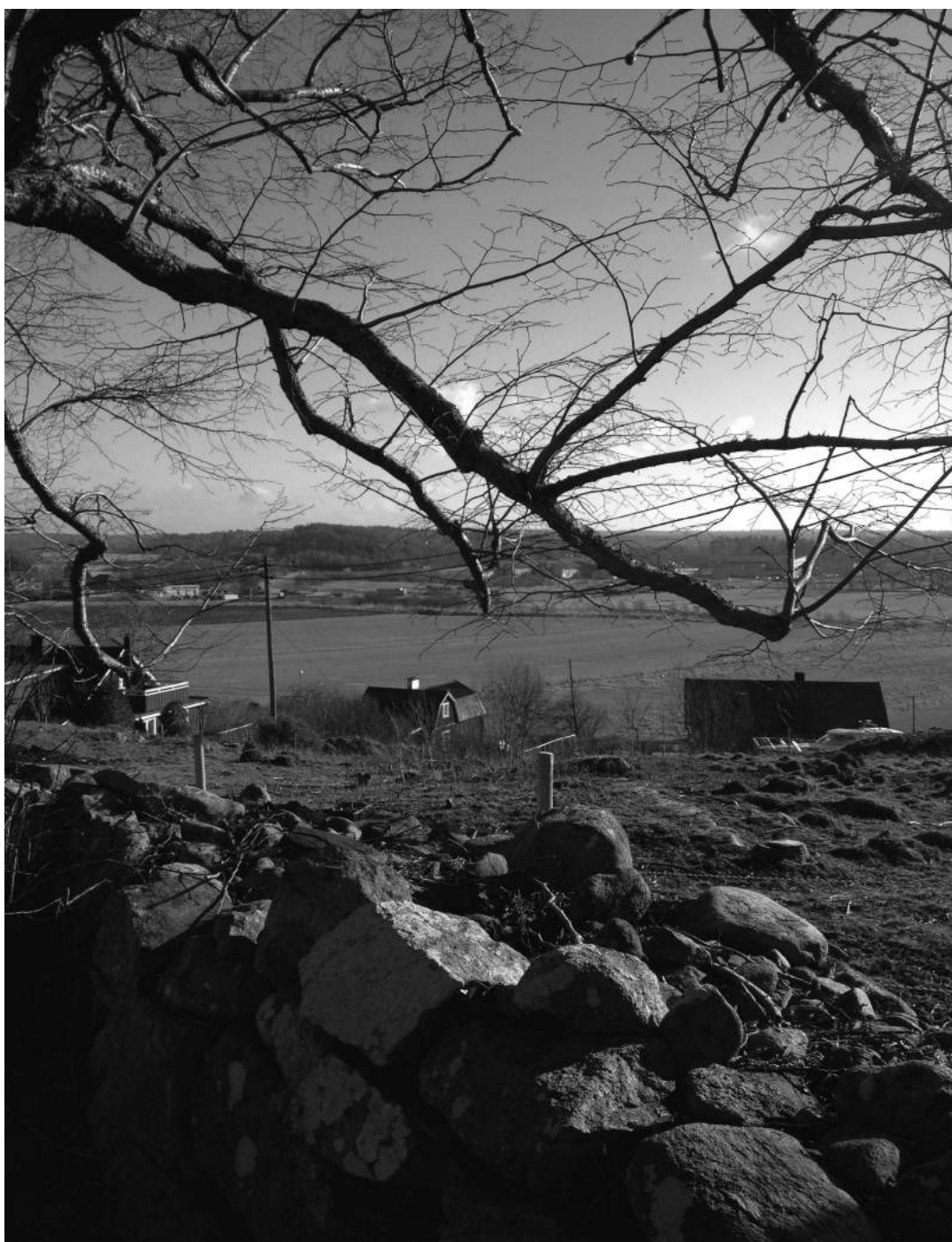
Skra Bro idag

^ a

^ b

Skra Bro idag

Skra bro & kommunens programarbete

År 2010 påbörjade stadsbyggnadskontoret ett programarbete för Skra bro som är ett litet samhälle i anslutning till Björlanda på nordvästra Hisingen. Uppdraget gick i stort ut på att ta fram ett program för området med bostäder, service och knutpunkt/bytespunkt för kollektivtrafik⁵⁶. Idag ligger Trulsegårdsskolan, en idrottshall, en förskola, en fiskbod och en servicebutik i Skra bro, omgivet av villor och jordbruksmark.

I augusti 2013 påbörjades ett skissuppdrag i samarbete med fastighetskontoret, Riksbyggen och Myresjöhus. Utifrån kommunens ramavtal blev de tre arkitektkontoren ABAKO arkitektkontor, arkitekterna Krook & Tjäder och Kvarnström arkitektkontor inbjudna för att delta. Syftet med uppdraget var att ta fram olika förslag på utformning, gestaltning och lösningar på området för att sedan kunna arbeta in utvalda delar från förslagen i detaljplanearbetet⁵⁷. I beställningen av uppdraget presenterades en vision för området genom ett antal punkter som var utgångspunkter för bedömningen. Dessa punkter var:

Vision
Utgå från det småskaliga och lantliga Björlanda
Levande mötesplats för alla
Bra och säkra kommunikationer för alla trafikslag
Attraktivitet och blandning
Genomförbarhet och hållbart

Krav
Bostäder, ca 300, olika typer, 1/3 rad/par/kedjehus i östra delen
Handel och kontorsytor, 4000 m²
Äldreboende
Kollektivtrafikknutpunkt

Samt ett antal underlag som tagits fram till detaljplanen:

Naturmiljöutredning
Kulturmiljöutredning
Arkeologisk utredning
Handelsutredning
Dagvatten
Medborgardialog
Skoldialog
Ungdomsdiallog
Översiktlig bullerkarta

Efter bedömningen av förslagen kom beställarna fram till att förslagen inte räckte till grund för detaljplanen för området, varken något av förslagen eller en kombination av dem. Förslagen behövde bearbetas och vissa aspekter behövde studeras vidare⁵⁸.

När jag kontaktade lokalförvaltningen för att höra om de planerade några särskilda boenden för äldre fick jag möjligheten att ta del av de tre tävlingsförslagen i Skra bro. Eftersom ett särskilt boende för äldre skulle finnas med enligt programmet blev min uppgift att titta närmare på hur de olika arkitektkontoren hade tänkt kring den planerade byggnaden och välja något av förslagen att arbeta vidare med.

⁵⁶ Program för Skra bro. Göteborgs stad, stadsbyggnadskontoret 2010

⁵⁷ Bedömning av skissuppdrag – Skra Bro, Göteborgs stad, stadsbyggnadskontoret 2013

⁵⁸ Ibid

Inledningsvis analyserade jag varje enskilt bidrag och studerade hur äldreboendet beskrevs, var placerat och uttänkt. För att försäkra mig mot att inte missa någon information kontaktade jag de tre arkitektkontoren för ett möte där de fick beskriva arbetet och särskilt tankarna kring äldreboendet i Skra bro. Mötena var väldigt givande och ledde i de flesta fall till intressanta diskussioner om åldrande och boende för äldre. Vid slututvärderingen av förslagen hade jag kommit fram till ett antal kriterier som stod till grund för mitt val av förslag att arbeta vidare med, dessa kriterier är:

- Placeringen av äldreboendet i den nya centrumkärnan
- Närhet till kollektivtrafik
- Närhet till handel och service
- Möjlighet för de äldre att röra sig tryggt och enkelt utanför byggnaden, ta sig ut i naturen
- Buller
- Koppling till omgivande bebyggelse
- Läge i förhållande till väderstreck och solljus

När det gäller val av förslag har jag främst riktat in mig på hur de olika arkitektkontoren har valt att utforma äldreboendet och platsen runt omkring. Jag har valt att inte analysera förslagen på hela området och vill heller inte lägga några värderingar däri.

Det förslag som stämde in på de flesta av mina kriterier var ABAKO's förslag *”småstad på landet”*. I ABAKO's förslag är äldreboendet placerat relativt nära kollektivtrafikpunkten, handel och service.

Det finns även ett gångstråk som kopplar samman Björlanda centrum med Trulsegårdsskolan och i sin tur naturen i omgivningen. Maria Modéer och Christer Sernhede på ABAKO berättade under vårt möte att de tyckte det var viktigt att ett äldreboende ligger i ett blandområde och att det inte blir isolerat från samhället i övrigt. De nämner också att gångstråket blir en viktig del och bidrar till trygghet eftersom det inte finns någon biltrafik just här, och de äldre kan även ta sig ut i naturen på ett säkert sätt. En styrande faktor i förslaget har varit dragningen av trafiken (Kongahällavägen och Björlandavägen) där en möjlig lösning skulle ha lett till att kollektivtrafikpunkten hade legat närmre äldreboendet. Som det ser ut idag ramar de två vägarna, som är relativt trafikerade, in det planerade området och skapar barriärer mot naturen och angränsande områden. Jag har valt att vara relativt fri i min utformning av byggnaden och därför förhåller jag mig inte till någon av de byggnader som finns i kvarteret där äldreboendet är tänkt i ABAKO's förslag.

Som grund i mitt projekt har jag haft samma program för äldreboendet som de tävlande arkitektkontoren men valt att vara mer specifik med vad som ska rymmas i byggnaden. För att läsa mer om programmet se s. 38-39.

Skra Bro enligt ABAKO arkitektkontor

Illustration över förslag till ny bebyggelse i Skra Bro (ABAKO arkitekter 2014)

Text från ABAKO arkitektkontors förslag
småstad på landet

Illustration, gångstråket. Äldreboendet till höger i bild. (ABAKO arkitekter 2014)

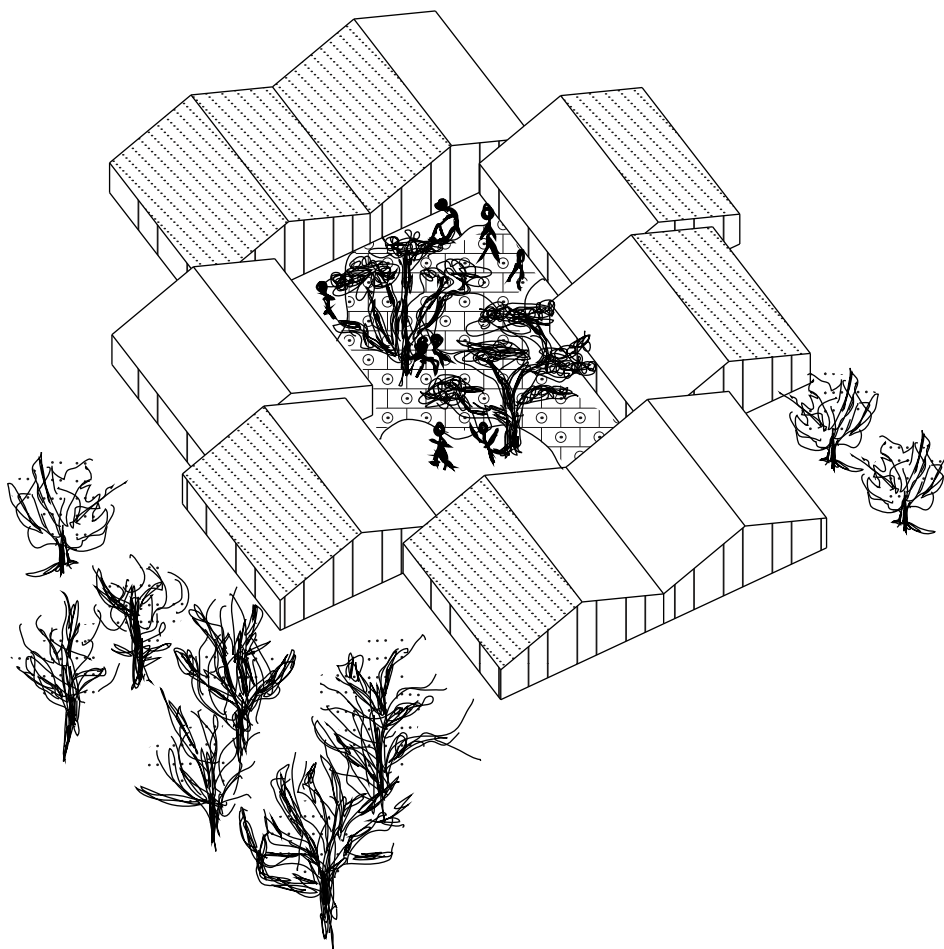
Framtidens Skra bro är en liten stad på landet. Området lever i sig självt, samtidigt som det bara är en halvtimme till Brunnsparken. Det är nära till bussen och butiken. På lördagen är det marknad på torget. Biblioteket är öppet på kvällarna. Barnen leker på skolgården även på helgerna. Bostäderna har lugna och gröna gårdar. Naturen finns alltid runt knuten och havet ett stenkast bort.

För mer information om förslaget se bilaga 1.

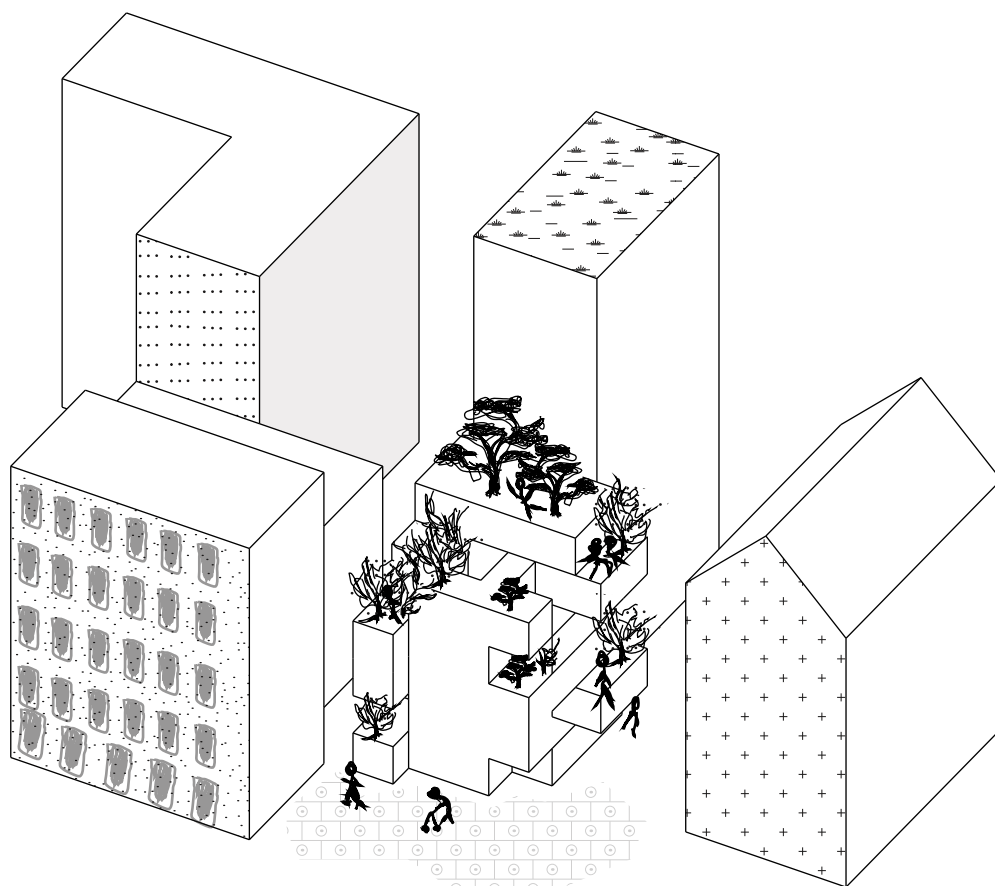
Situationsplan över förslag till ny bebyggelse i Skra Bro (ABAKO arkitekter 2014)

Ett särskilt boende för äldre

Många av de särskilda boenden som anses bra idag ligger oftast i ett naturskönt område strax utanför det täta samhället. Byggnaderna breder ofta ut sig på relativt stora ytor för att få exempelvis trevliga gårdsmiljöer. Det är önskvärt att byggnaden endast har en våning vilket gör att det blir ett ännu större avtryck eftersom det måste finnas en lönsamhet i hur

många lägenheter som kan rymmas i byggnaden. Att bygga på detta sätt kommer inte vara hållbart i framtiden, dels ur ett ekologiskt perspektiv med transporter och klimatpåverkan men även ur ett socialt perspektiv där framtidens äldre föredrar att bo kvar i städerna.

Vi behöver börja fundera på hur det urbana äldreboendet skulle kunna se ut. Hur får vi in kvalitéerna från envåningsbyggnaden utanför staden in till det täta samhället? Är våra städer anpassade till de äldre? Vi behöver skapa fler attraktiva boendemiljöer som erbjuder trygga och sociala miljöer för de äldre. Först måste vi förstå att vi kommer bli gamla och våga förbereda oss och sätta krav redan innan det är för sent.

En väg tror jag kan vara att lära sig mer om hur det är att bli gammal och ta reda på vad det är som gör att vi känner oss exempelvis trygga på en plats. Våra sinnen spelar en stor roll i detta och att försöka förstå hur de förändras och uppträder i och med åldrande tror jag är en del av lösningen för att skapa goda boendemiljöer för äldre i staden.

Program, särskilt boende i Skra bro

Gatuplan		Dagverksamhet WC och RWC	60 m ²
Restaurang		Laddstation rullstolar	
Kök och matsal	300 m ²	Bad/ relax/ ljusterapi	
WC och RWC		Frisör	
Personal		Fotvård	
Administration		Rehab/ gym	
Kontor	110 m ²	Bibliotek	50 m ²
Omlädningsrum herr och dam	60 m ²	Avdelningar	
WC och RWC		Ungefär 9-10 boende per avdelning	
Förråd	10 m ²	Boenderum 40 m ² x 60-70	ca 2600 m ²
Pausrum, varav 2 lugna rum	50 m ²		
Vilrum	5 m ²		
Mötesrum/samtalsrum x 2	24 m ²		
Utbildning/ konferens, delbart	75 m ²		
Summa:	334 m ²	Personal på avd.	
Vaktmästare		Sköterska	12 m ²
		Skrivrum	12 m ²
		Förråd läkemedel mm	4 m ²
		WC och RWC	
Verkstad	6 m ²	Kök	12 m ²
Förråd	5 m ²	Matsal	70 m ²
Kontor	10 m ²	Vardagsrum	70 m ²
Inlastning plats för varor	12 m ²	Mindre gemensamhetsrum	35 m ²
		Uteplats	30 m ²
WC och RWC		Summa:	ca 2390 m ²
Omkl. lokalvård och vaktmästare	12 m ²		
Summa:	45 m ²	2 Avdelningar delar	
Lokalvård			
		Skölj	4 m ²
Förråd	5 m ²	Tvättstuga	15 m ²
Kontor	10 m ²	Förråd	12 m ²
Tvättstuga	12 m ²	Återvinning/ sopor	12 m ²
		Nedkast tvätt etc.	
Rum för tvättsäckskarusell	10 m ²	Summa:	ca 44 m ²
Summa:	37 m ²	Övrigt, kommunikation	

Lägenhetsförråd (källare?)	200 m ²	Underlag från lokalförvaltningen, Göteborgs stad:
Fläktrum		
Teknik		
Hissar		
trapphus		
Schakt	200 m ²	Äldreboendet kommer att vara uppbyggt av grupper med 10 lägenheter med BOA cirka 40 m ² och gemensamt kök, matplats och vardagsrum. En sådan enhet består alltså av 10 x 40 m ² + cirka 150 m ² gemensamma ytor. Inklusive ytterväggar och annat som räknas bort blir det cirka 700 m ² BTA . Enheterna om 700 m ² grupperas alltid 2 eller 3 i samma plan. Huset får en BYA av cirka 1500 eller cirka 2200 m ² , med lite allmänna ytor i ”kopplingspunkterna”. Det totala antalet lägenheter är 60 – 70 stycken.
Summa:	400 m ²	
Summa:		
Totalt ca	3855 m²	Varje enhet skall ha en rejäl uteplats eller balkong, 20 – 30 m ² . Det är bra om det finns en trädgård som tillhör äldreboendet. Den behöver inte vara så stor men möjlighet till trivsamma uteplatser skall finnas.
		Det behövs också ytor för personal, administration och aktiviteter någonstans i huset, 200- 400 m ² .
		Bostäderna kan gärna vara ovanpå en bottenvåning med butiker och lokaler. Det behövs också en restaurang eller storkök, där mat kan lagas till äldreboendet. Dessa uppgifter är till för de första skisserna på området och för att beskriva ungefärlig volym på ett äldreboende. Det kräver en relativt stor byggnad, punkthus eller långa smala lameller fungerar inte.

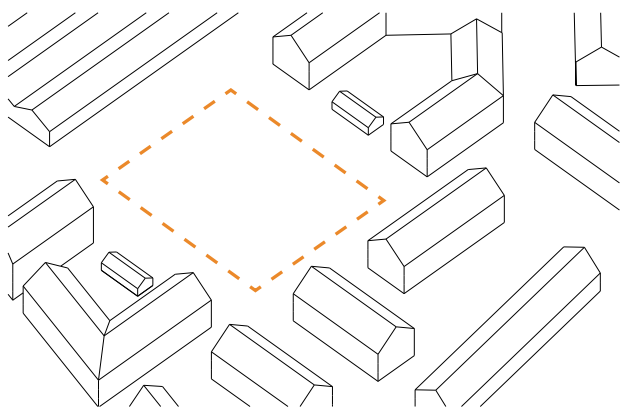
Koncept

Efter att ha valt att arbeta efter ABAKOs förslag *småstad på landet* gick jag vidare för att utvärdera vad som var viktigt i och i nära anslutning till tomten.

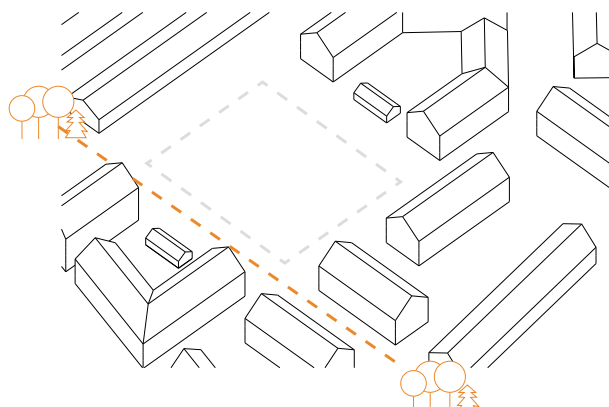
Utgångspunkter för det särskilda boendet för äldre är hur byggnaden utformas med tanke på kopplingen till gångstråket, koppling till omgivande bebyggelse och tänkta höjder på omgivande bebyggelse.

Arbetet fortsatte med att se vilken slags volym tomten klarar. Det blir svårt med en sluten gård i en så kallad kvartersstruktur eftersom tomten är för liten för att skapa en bra gårdsmiljö.

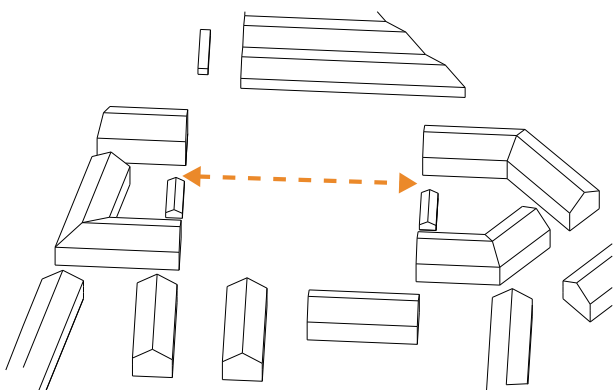
Resultatet blev en L-formad byggnad för att ta till vara på bra solläge åt söder och samtidigt skapa en trevlig utomhusmiljö som kopplas samman med gården och byggnaden på andra sidan gångstråket.

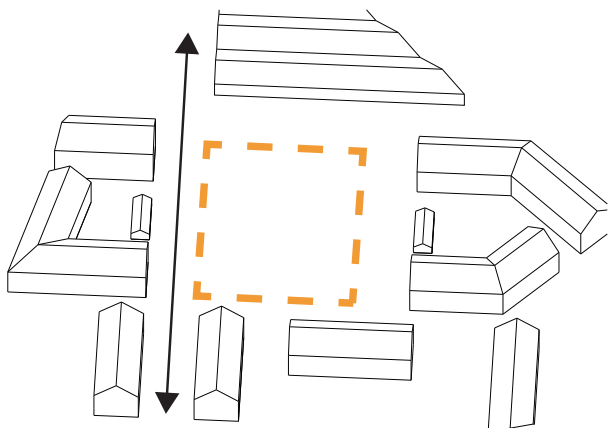
Tomten.

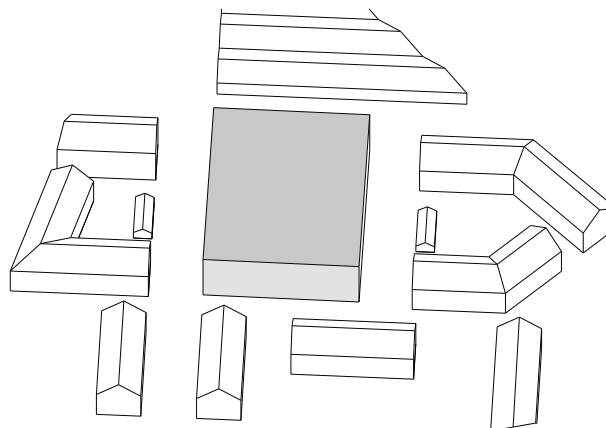
Gångstråket från norr till söder.

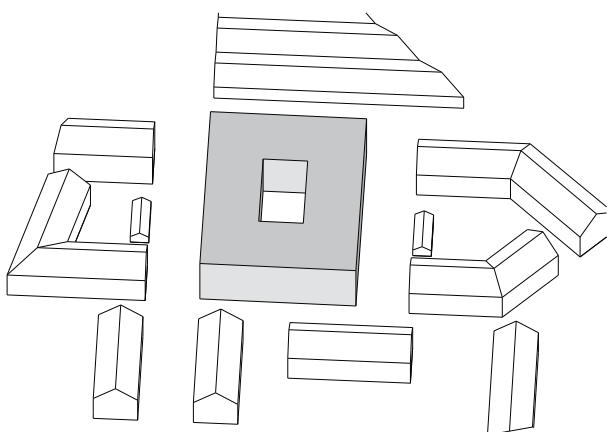
Kopplingen mellan de tre byggnaderna och dess gårdsmiljöer.

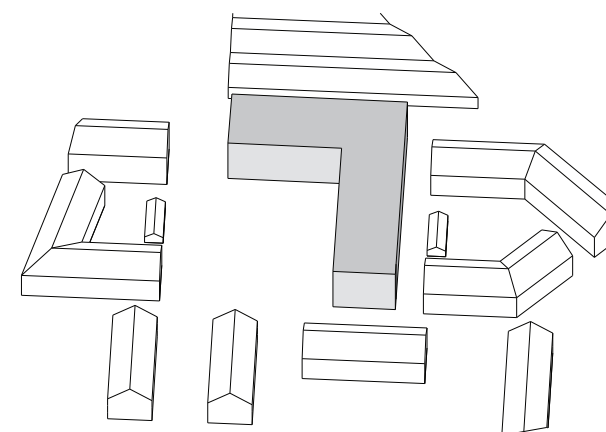
Tomten och gångstråket

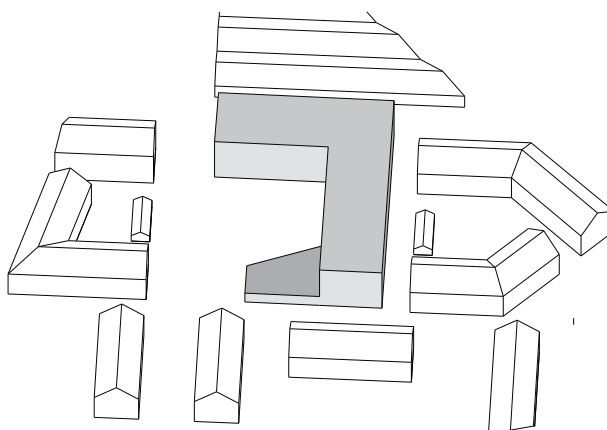
Maxa tomten

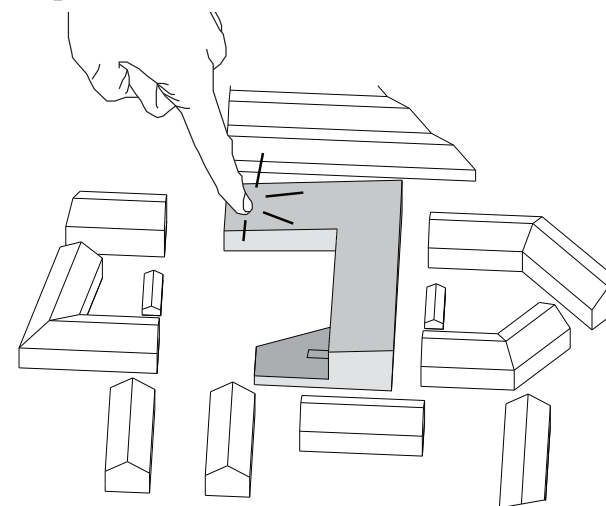
En stor volym behöver få ljusinsläpp i form av en gård. Den blir för liten.

Med en L-form kopplas byggnaden samman med stråket och en trädgård skapas.

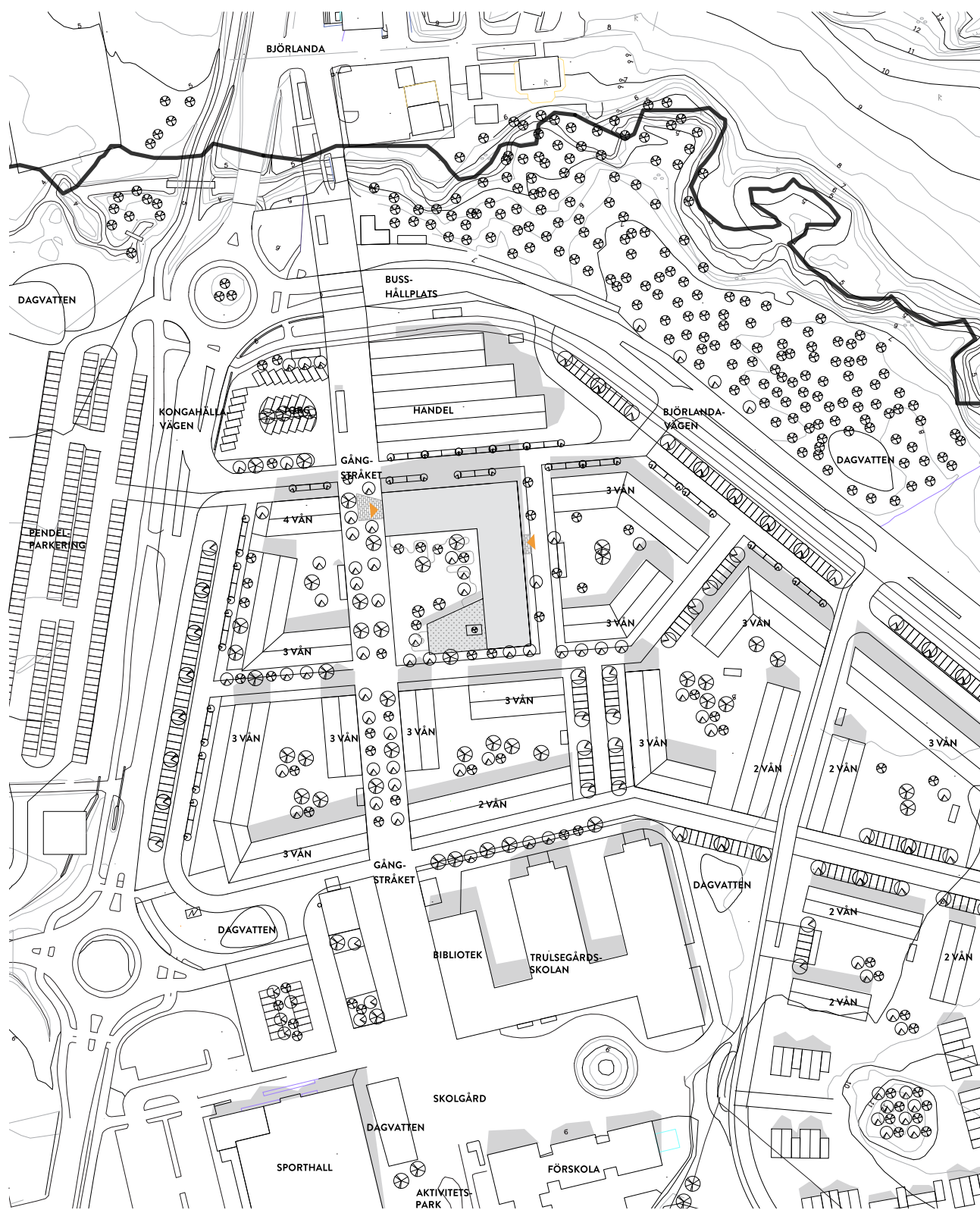

En utskjutande bottenvåning ramar in trädgården.

För att få ner skalan mot gångstråket är byggnaden lägre där.

Situationsplan 1:2000

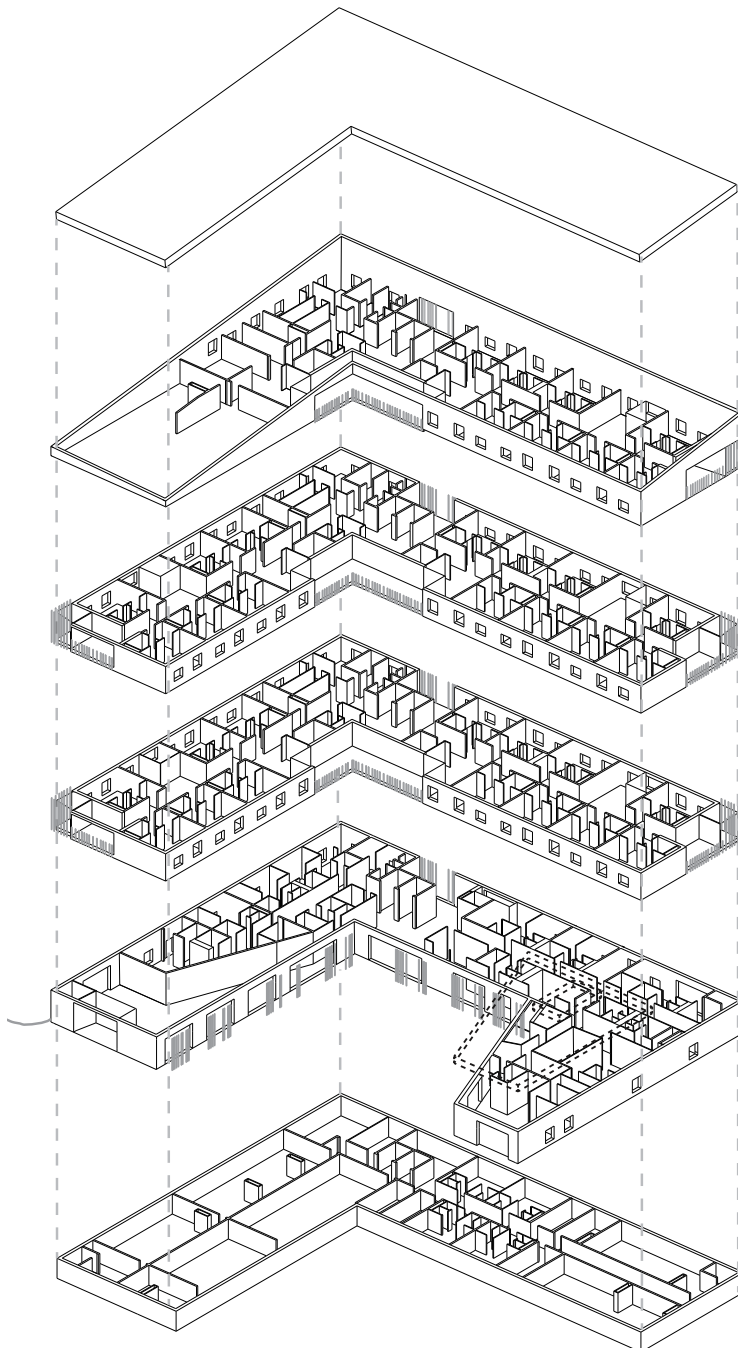

Exteriörperspektiv. Gården.

Trädäcket bildar bryggor som sträcker sig ut i den mer beväxta delen av trädgården. Detta innebär att även personer som har svårt att röra sig kan njuta av växternas läkande kraft och doft.

Entréväningen är inskjuten längs med trädgården, detta för att hindra söder- och västersolen att ta sig för långt in i byggnaden och för att göra det möjligt att röra sig utomhus skyddat under tak.

Axonometri byggnaden

Plan 4, boendeplan och personal
personalutrymmen, teknik, boenderum,
gemensamhetsrum, skrivrum, sköterska.

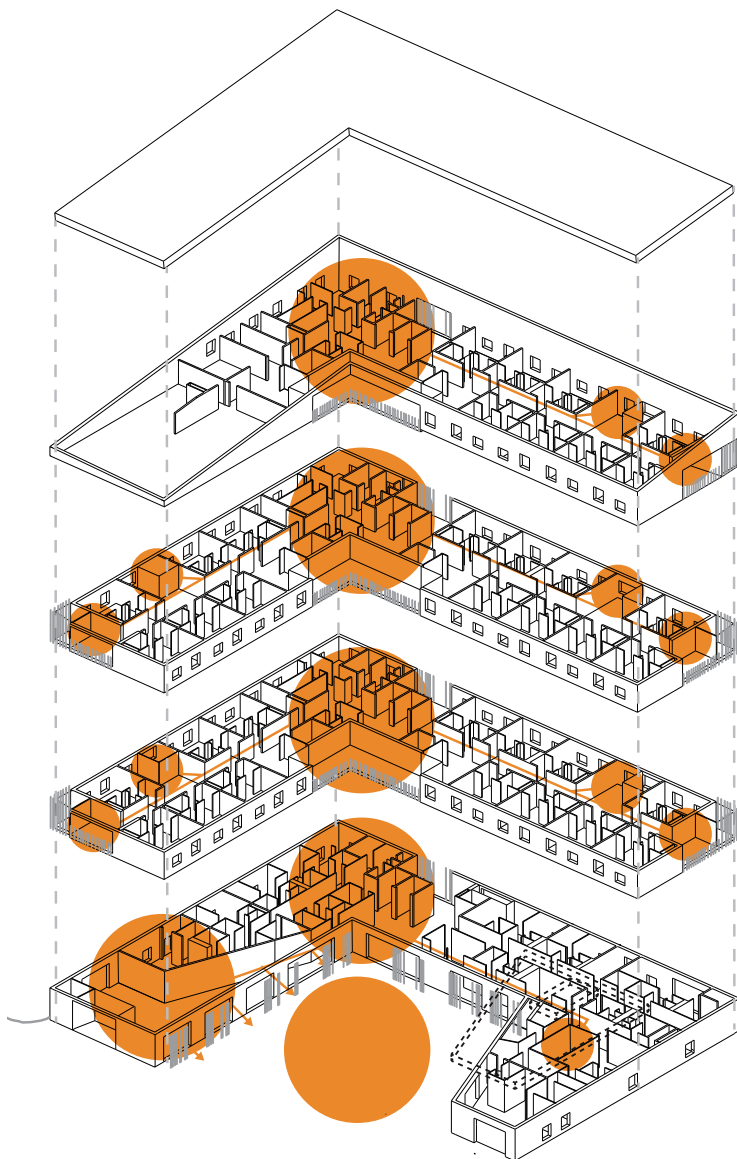
Plan 2-3, boendeplan
2 avdelningar per plan, boenderum,
gemensamhetsrum, skrivrum, sköterska.

Entréplan
Restaurang, storkök, administration,
vaktmästare, lokalvård, foajé som kan
användas till många olika aktiviteter, frisör,
fotvård, dagverksamhet, gym, relax, ljusterapi,
lokal som kan hyras ut till annan verksamhet.

Källare
Omklädningspersonal, teknik, förråd,
lägenhetsförråd för de boende.

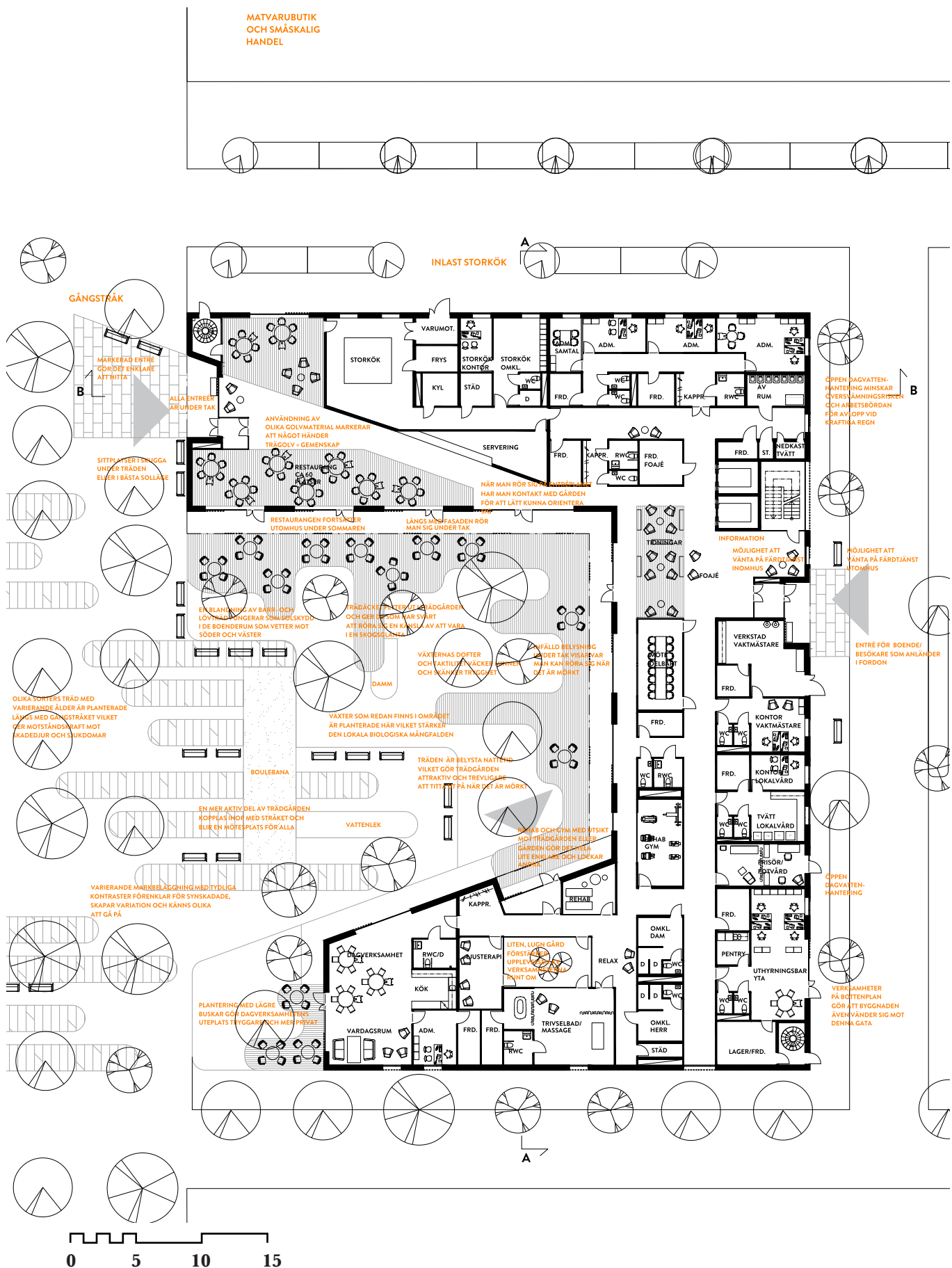
Axonometri gemenskap

Gemensamhet det sociala

De orangea prickarna visar graden av gemenskap i byggnaden. Där det är mest orange finns det möjlighet att umgås med andra. Detta för att det ska finnas möjlighet att välja hur man som boende ska umgås med andra. Vissa stunder kanske man bara vill vara ensam men ändå se andra och ha en annan sorts kontakt än den när man sitter flera i en grupp.

Planritningar, entréplan 1:400

Entréplanet är det sociala planet, på vilket det finns möjlighet att äta i restaurangen som under sommartid även har en uteservering i söderläge.

För de boende finns även en foajé där det brukar vara olika aktiviteter förutom bibliotek. Konserter, föreläsningar och utställningar förekommer flera gånger i månaden.

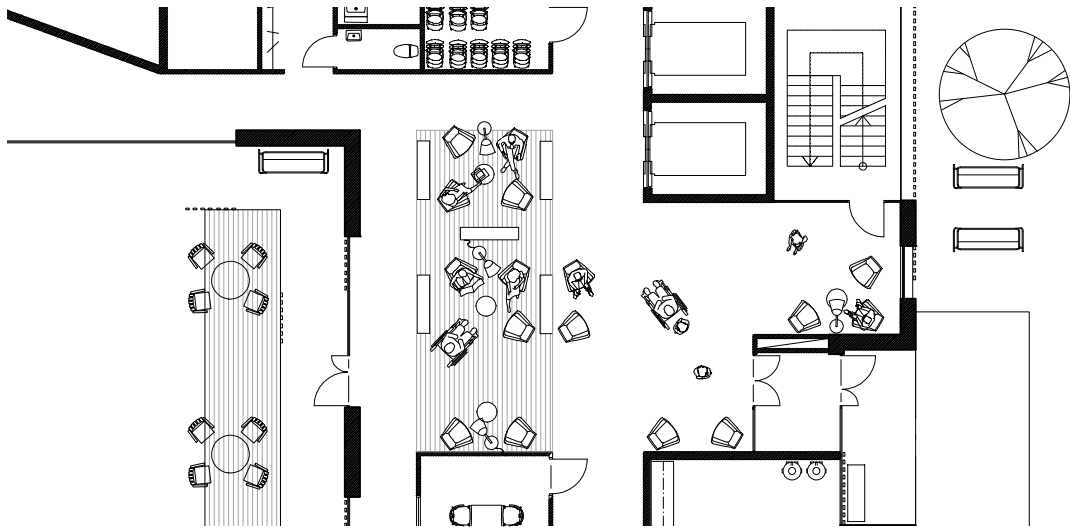
På entréplanet finns personalrelaterade utrymmen som administration, vaktmästeri och lokalvård.

Längst i söder i byggnaden finns en lungnare del med dagverksamhet, bad, ljusterapi och gym. Friskvårdsaktiviteterna är placerade runt en liten gård eller mot trädgården för att lyfta fram hälsa och friskvård och förhoppningsvis inspirera andra att göra likadant.

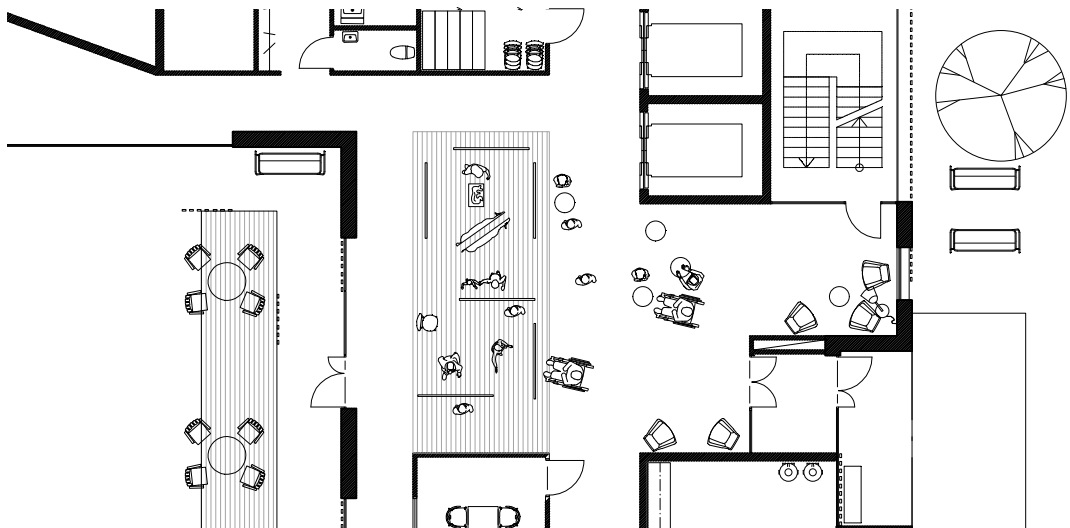
Eftersom byggnaden är ett relativt stort kvarter finns det uthyrningsbar yta för verksamheter i sydöstra hörnet av byggnaden. Här finns bland annat fotvård och frisör. Verksamheterna skänker liv till byggnadens östra del och bidrar till en stadsmässighet på den gatan.

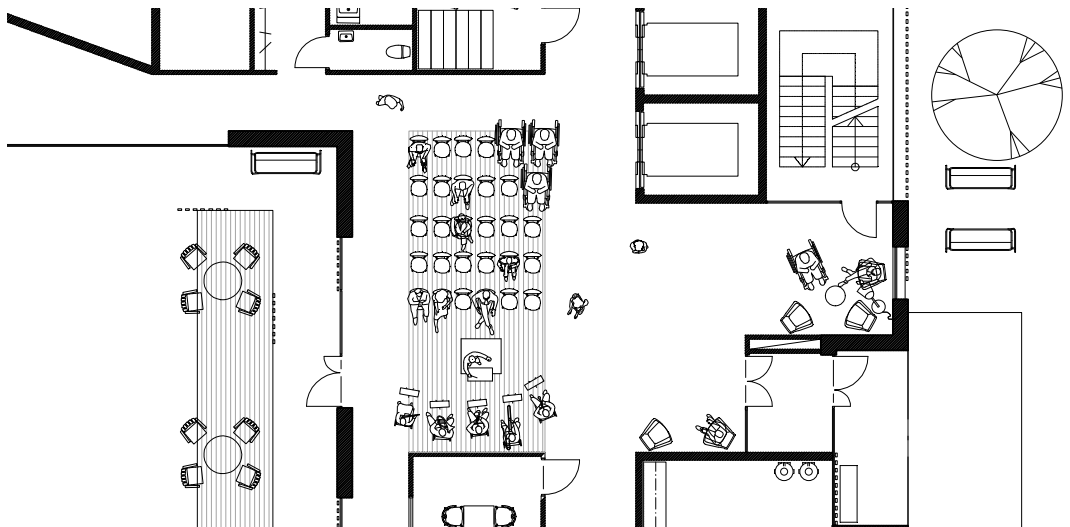
Foajén

Foajén som bibliotek

Foajén som konsthall

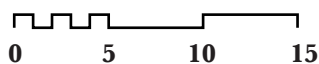
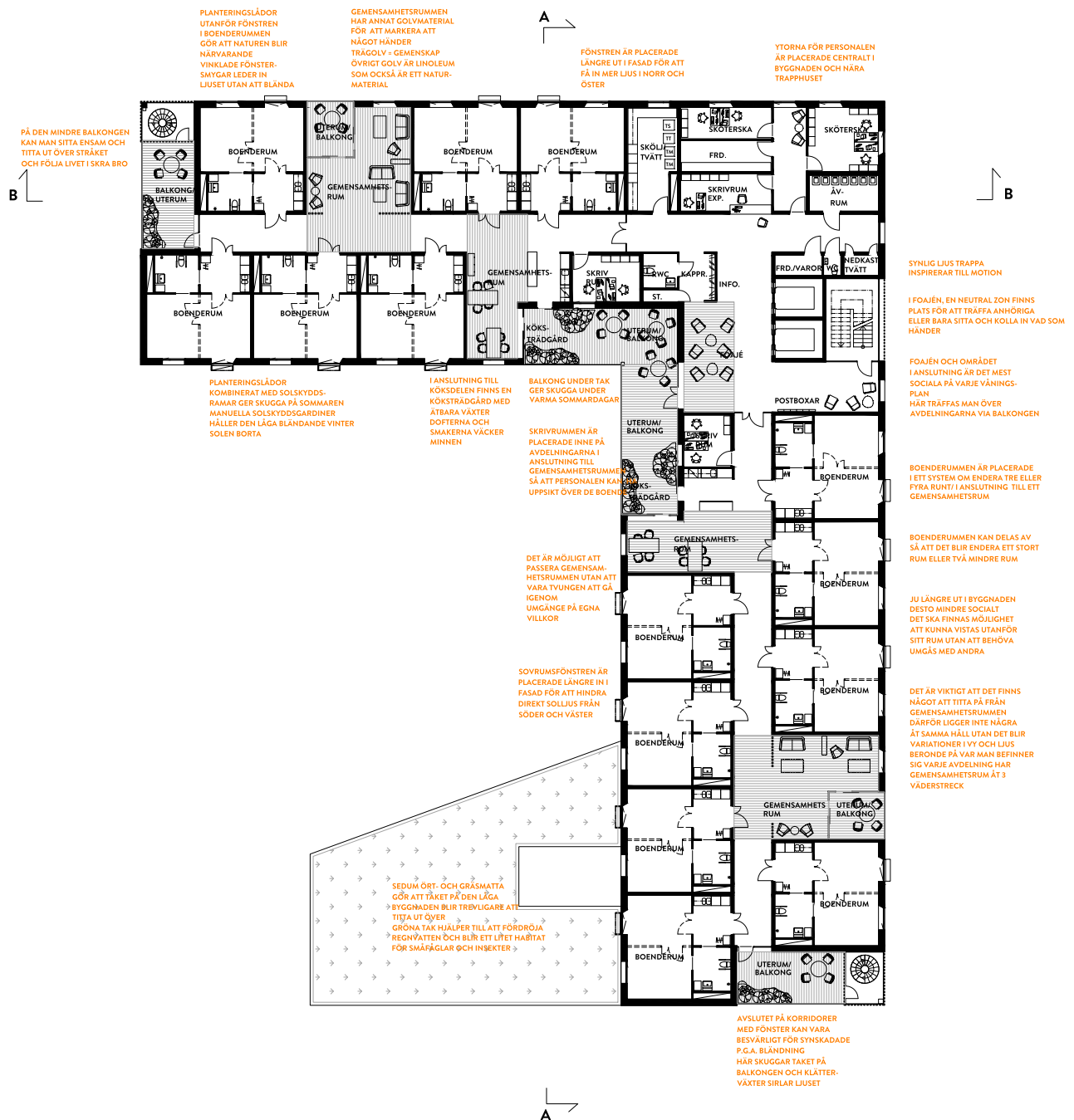

Foajén som scen

Restaurangen på entréplan.

Planritningar, avdelningsplan 1:400

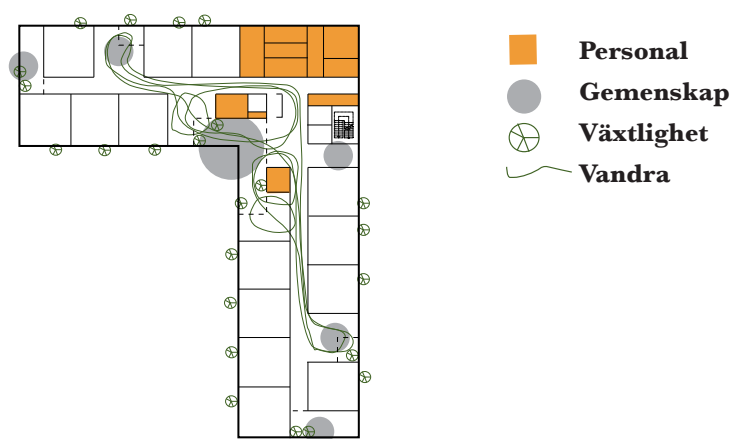

På avdelningsplanet som ligger ovanför entréplanet möts man först av en foajé. Här finns det möjlighet att ta emot besök eller invänta någon annan. Det är även fritt fram för de boende att vistas här. I anslutning till foajén finns en gemensam balkong som delas av de båda avdelningarna. Den form av gemenskap som finns på ett särskilt boende idag kanske inte passar alla och därför ska det finnas möjlighet att själv välja hur och när man ska umgås. Det finns möjlighet att gå från sin lägenhet utan att behöva passera genom någon av gemensamhetsutrymmena. Den mest sociala delen är där man kommer upp på avdelningen och ju längre ut i byggnaden man kommer desto mindre socialt blir det. Det ska finnas

möjlighet att dra sig undan och vara ensam även utanför sin lägenhet.

På avdelningarna finns flera uteplatser/rum där det finns möjlighet att uppleva grönska. Växtlighet har en dokumenterat positiv effekt och får oss att må bättre. Exempelvis blir vi mindre stressade och friskare. Dofter och beröring av växter kan även hjälpa de boende att minnas och om man vill finns det möjlighet att odla i köksträdgården.

Personalen har sina utrymmen de behöver i anslutning till kommunikationen i huset och i skrivrummen som finns inne på avdelningarna är man hela tiden nära till de boende.

Anpassning för våra sinnen.

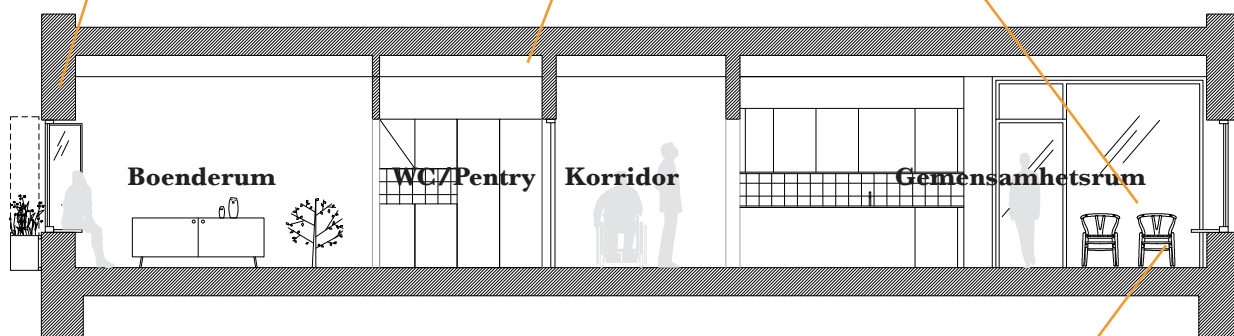
Grönska

Växters doft väcker minnen och kan göra att vi känner oss trygga. Mycket tid tillbringas i sängen eller på rummet. Växterna gör att vyn genom fönstret ändras. Det finns även möjlighet att sitta på fönsterbänken och vidröra växterna. Ta hand om dem så länge ork finns.

Material

Alla material i byggnaden är naturliga. Trä visar det gemensamma.

Gemensamhetsrummen är alltid kopplade till uterum och grönska. Grönskan blir en symbol som visar att här händer det något. Samma mönster återkommer. Bra för äldre med sviktande minne.

Uterummen är alltid under tak. Taken ger skugga och skyddar vid regn. Tillsammans med inglasning förlängs den varma säsongen.

Syn

Vad ser du från ditt rum?
Utblickar från gemensamhetsrummen, åt olika väderstreck. Olika grader av aktivitet. Sämre syn pga. ålder. Undvika bländning. Material utan blänk. Tydliga kontraster exempelvis mellan golv och vägg. Underlätta. Färger som är tydliga. Gärna grundfärger som vi är vana sen länge. Färg på det som är viktigt.

Smak/lukt

Hur doftar material? Lukten är viktig för den får oss att väcka minnen och kan hjälpa äldre att minnas bättre. Vissa dofter får oss även att känna trygghet.

Bra ventilation är även viktigt för att undvika dofter som vi inte tycker om.

Hörsel

Akustik är viktigt. Många äldre får sämre hörsel och har svårt att höra vad andra säger i bullriga miljöer. Extra viktigt i de gemensamma utrymmena. Att kunna hänga med i diskussioner är bra för gemenskapen och den egna självkänslan.

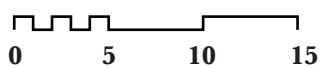
Känsel

Hur känns det att ta på vissa ytor? Även känseln hjälper oss att minnas. Känseln är viktig för att få oss att känna oss trygga. Det är viktigt med material som känns bra att ta på och att välja exempelvis dörrar som är robusta. Genom att ta i något får vi en känsla om kvalitet.

Ett av gemensamhetsrummen

Planritningar, avdelningsplan 3, 1:400

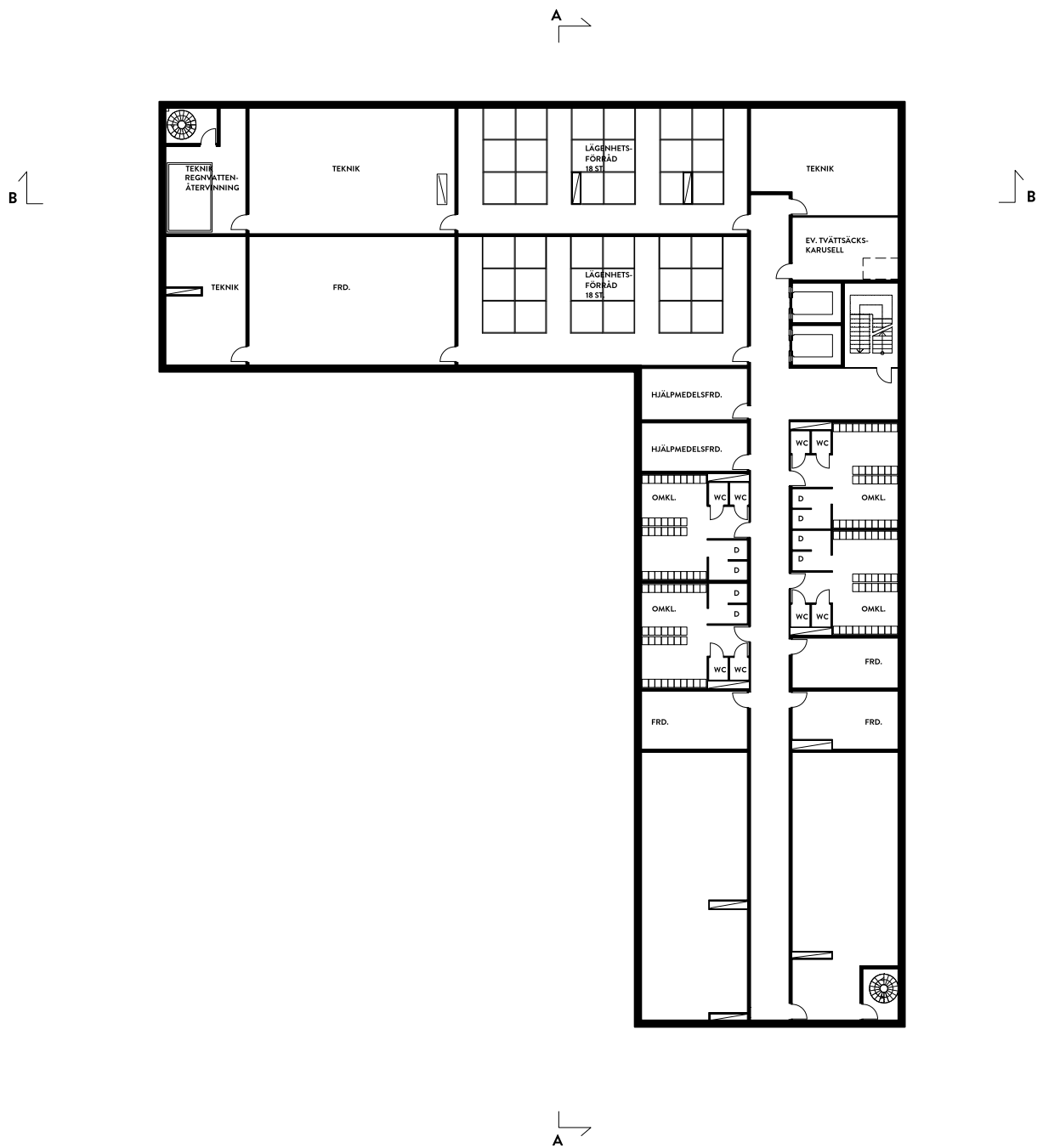
På översta våningen finns en avdelning med utrymmen för personalen. Här finns det möjlighet för dem att återhämta sig och njuta av utsikten över området.

Bra arbetsmiljö är viktigt för att få personalen att trivas och stanna längre hos samma arbetsgivare. Välbekant personal skapar trygghet hos de boende.

På översta våningen finns även ett teknikrum för regnvattenåtervinningen som innebär att byggnadens toaletter spolas med regnvatten. Regnvattnet används även till att vattna växter på balkonger och i trädgården.

Planritningar, källare, 1:400

Modell

Boenderummen 1:100

Bruno, 88

Det var så bra att kunna välja. När jag flyttade in ville jag ha ett stort rum, men när jag behövde mer hjälp av personalen kändes det bra att kunna stänga om sig. Det var även en stor fördel när jag hade besök. Mina vänner märkte knappt att jag fick hjälp och personalen såg de inte röken av.

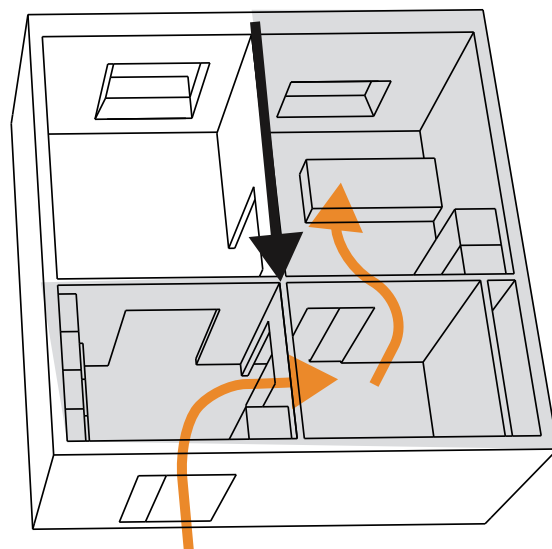
Att bo på ett särskilt boende för äldre.

När du flyttar in på ett särskilt boende för äldre ska du helt plösslitigt finna dig i att bo i ett gemensamhetsboende. Det finns inget annat val. Den sociala biten är såklart viktig men ska alltid kunna ske på de boendes villkor. Vill du vara ensam ska du kunna få vara det.

Det är viktigt att det finns alternativ i boendet. Lägenheten är det mest privata och viktig för de boendes välbefinnande.

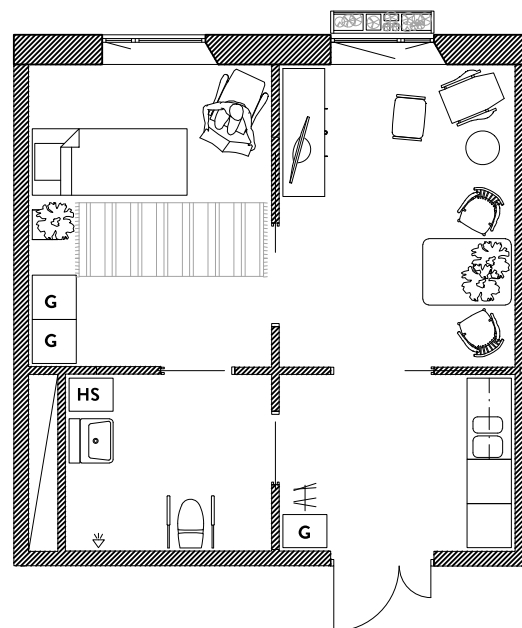
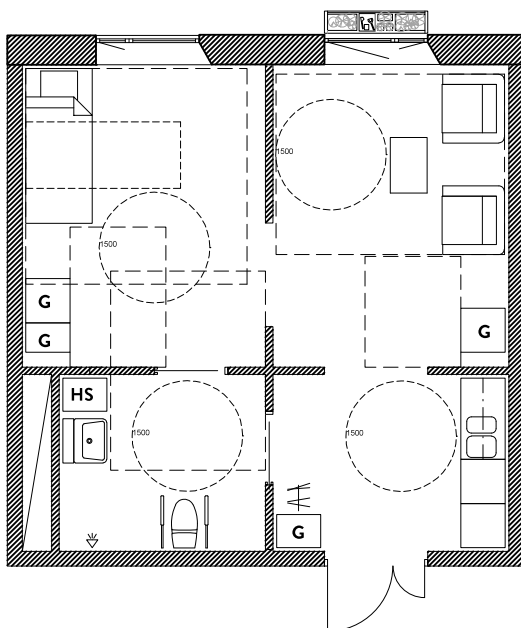
Även lägenheten ska kunna delas av i delar som blir mer eller mindre privata, som i exemplet bredvid. Om en vägg sätts upp mellan vardagsrumsdelen och sovplatsen finns det även möjlighet att möblera vardagsrumsdelen på ytterligare ett sätt.

Lägenhetsstorlek: 42 m²

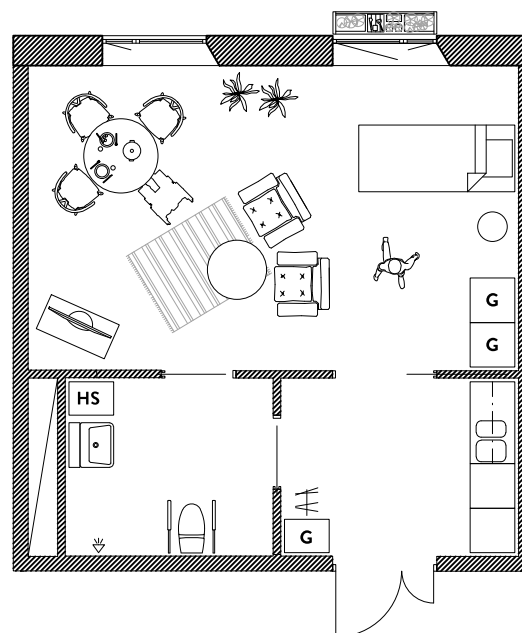
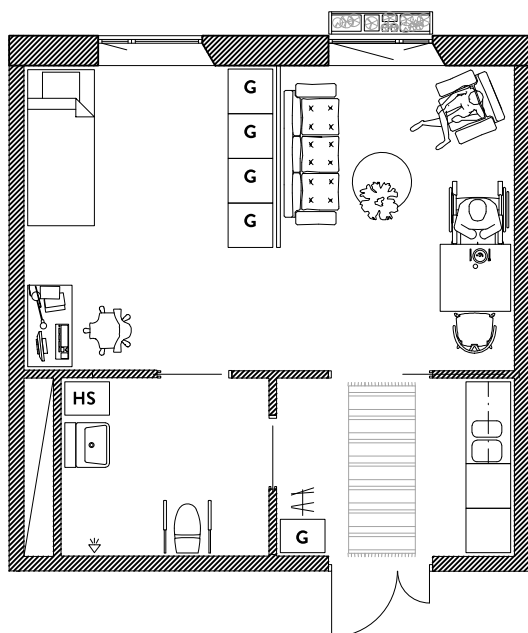

Grå yta visar den del av rummet som är avsedd för vård, de orangea pilarna visar var personalen rör sig.

Svart pil visar möjlighet att kunna stänga om sig för mer privathet.

Boenderum som är utformat med funktionsmått enligt Svensk standard höjd nivå.

Alla äldre är olika och vill möblera sina lägenheter på olika sätt. Vanligtvis ingår sängen i hyran på ett särskilt boende för äldre, resten är dina egna möbler.

Boenderummen 1:100

Såklart att vi ska bo ihop även på äldreboendet! Det som är så bra är att det är lag på det nu för tiden. I Skra bro är det så bra för där kan vi dela rum. Det hade kännits lite konstigt att gå genom hela byggnaden för att få en kram när jag har svårt att sova...

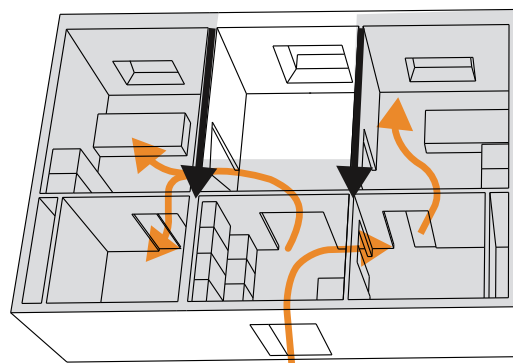

Blossom, 89 och Ann Britt, 97

Vad händer om ett par ska flytta in på ett särskilt boende för äldre samtidigt? Måste de dela på sig då?

Par som har bott ihop en stor del av livet måste få fortsätta att bo tillsammans den korta tid som finns kvar. Detta måste även bli möjligt om en av parterna är friskare och egentligen inte skulle behöva bo på ett särskilt boende.

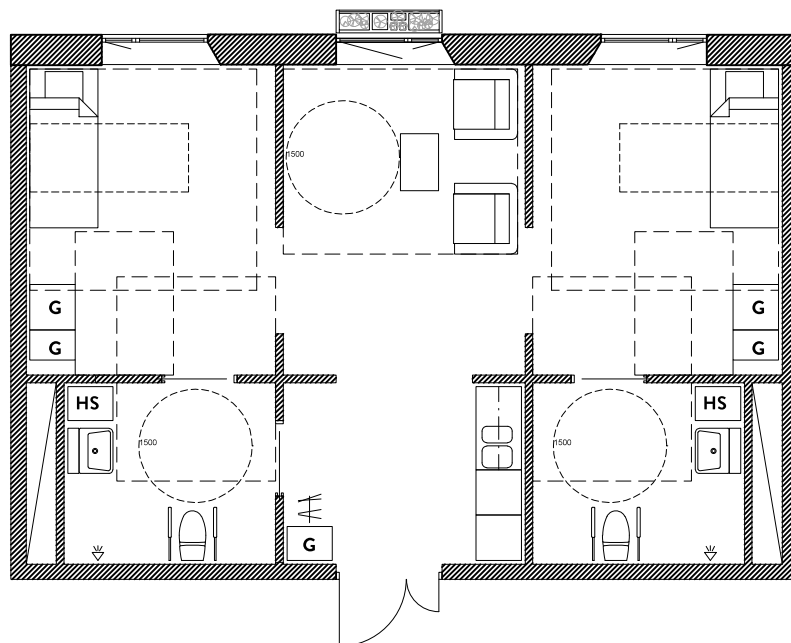
Sedan den 1 november 2012 är det lagstadgat i socialtjänstlagen att när endast ena maken eller sambon är i behov av vård på särskilt boende så finns det ändå en möjlighet för båda att flytta in tillsammans. Läs mer om denna lag på s. 16.

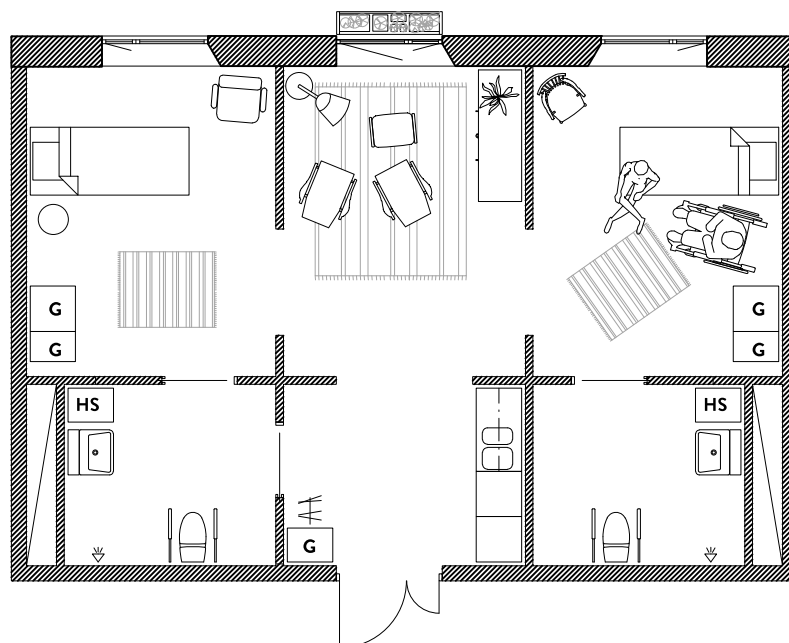
Grå yta visar den del av rummet som är avsedd för vård, de orangea pilarna visar var personalen rör sig.

Svart pil visar möjlighet att kunna stänga om sig för mer privathet.

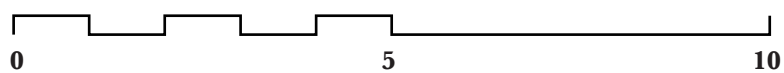
Möjligheten att kunna stänga om sig för mer privathet blir extra viktig när två personer bor tillsammans.

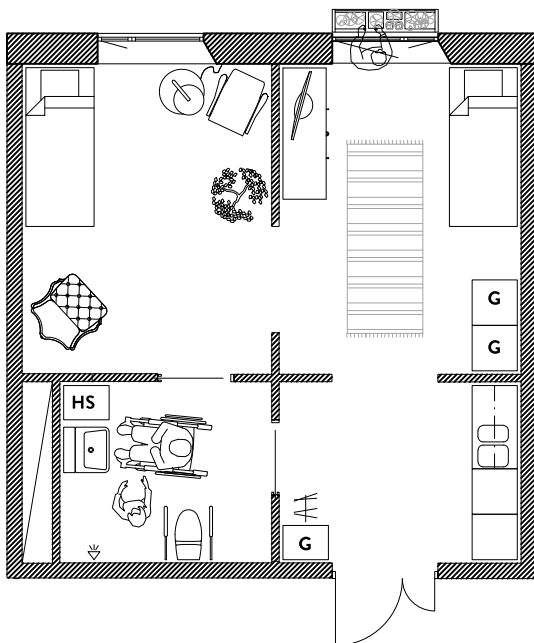
Boenderum för två person 62 kvm
Funktionsmått enligt Svensk standard höjd
nivå. I detta utseende är båda personer i
bostaden i behov av vård.

Utseende på boenderum om båda är i
behov av vård. Det finns möjlighet att sätta
in dörrar i alla öppningar.

Boenderummen 1:100

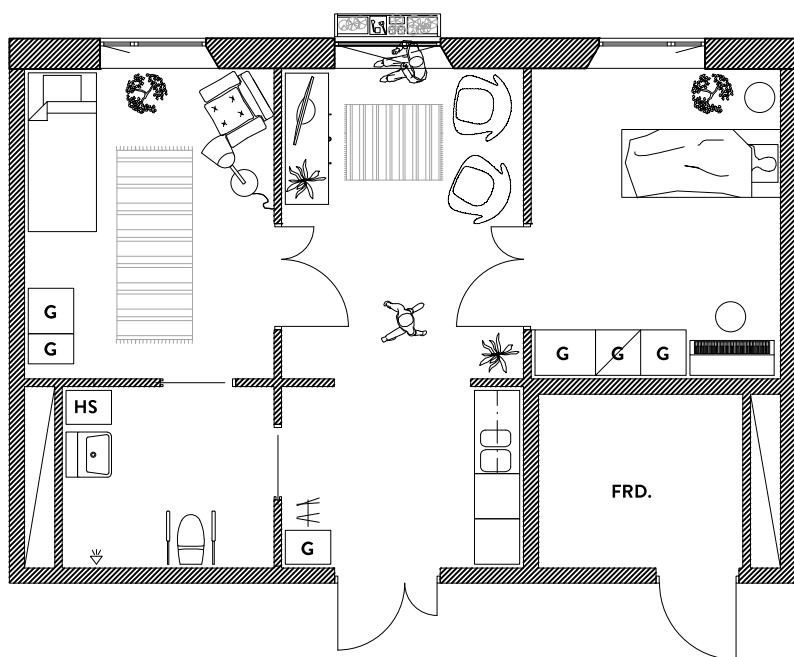

En lösning för eventuell övernattnig eller korttidsboende för anhörig.

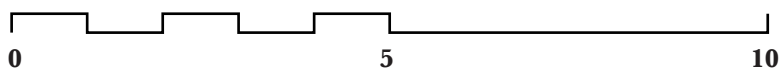
Boenderummet är det mest privata på det särskilda boendet och måste därför utformas med extra omsorg för att de boende ska känna sig trygga. Som äldre behövs kanske hjälp med de allra enklaste saker och personalen inkräktar på den personliga sfären. Boenderummen är indelade i två delar, en del där personalen rör sig och en del som är den privata delen för de boende.

I alla boenderum är fönsternischerna lågt placerade så att det är möjligt att se ut från sittande och liggande ställning. Många av de boende tillbringar mycket tid inne på det egna rummet. Det är därför viktigt att tänka på vad de boende ser från sina rum.

Utanför fönstret i "vardagsrumsdelen" finns en planteringslåda där det finns möjlighet att odla egna växter. Planteringslådorna blir något vackert och föränderligt att titta på och drar även till sig djurliv.

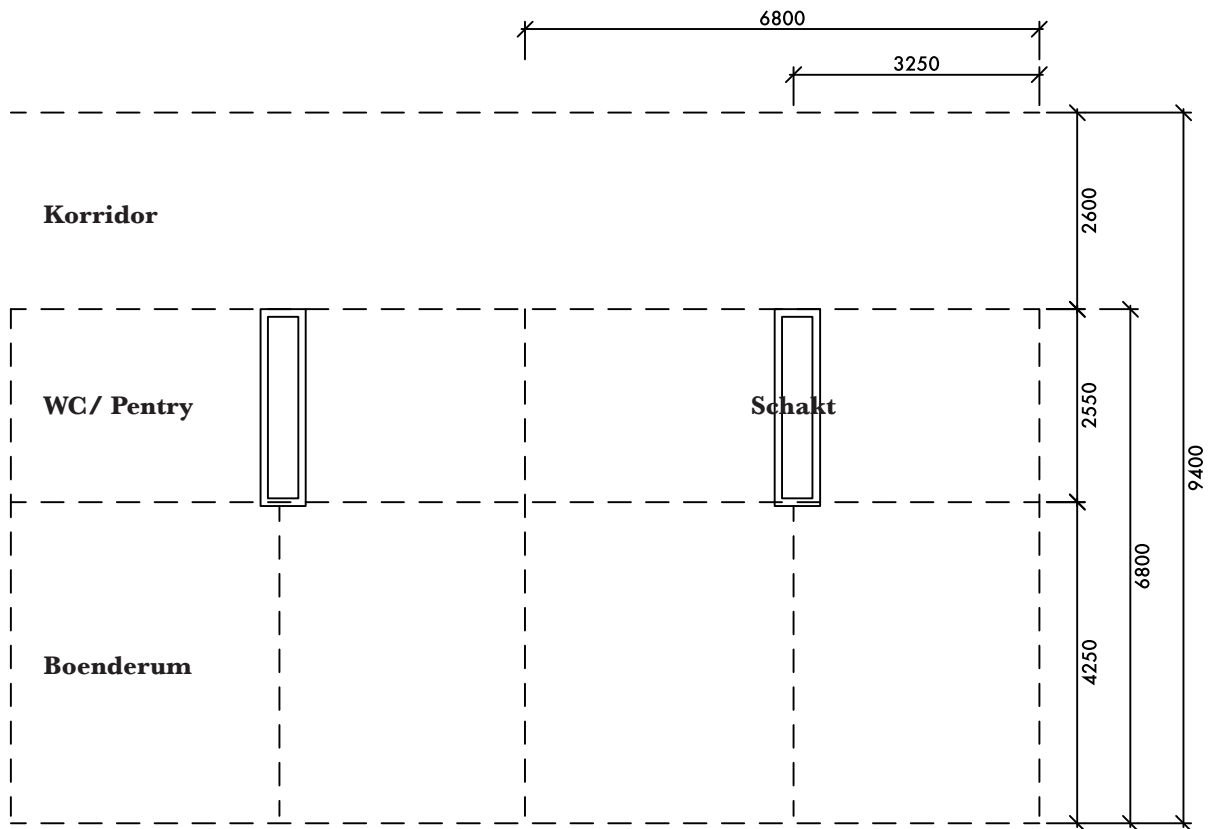
En annan möjlighet om endast en av de boende är i behov av vård.

Interiör. Boenderum

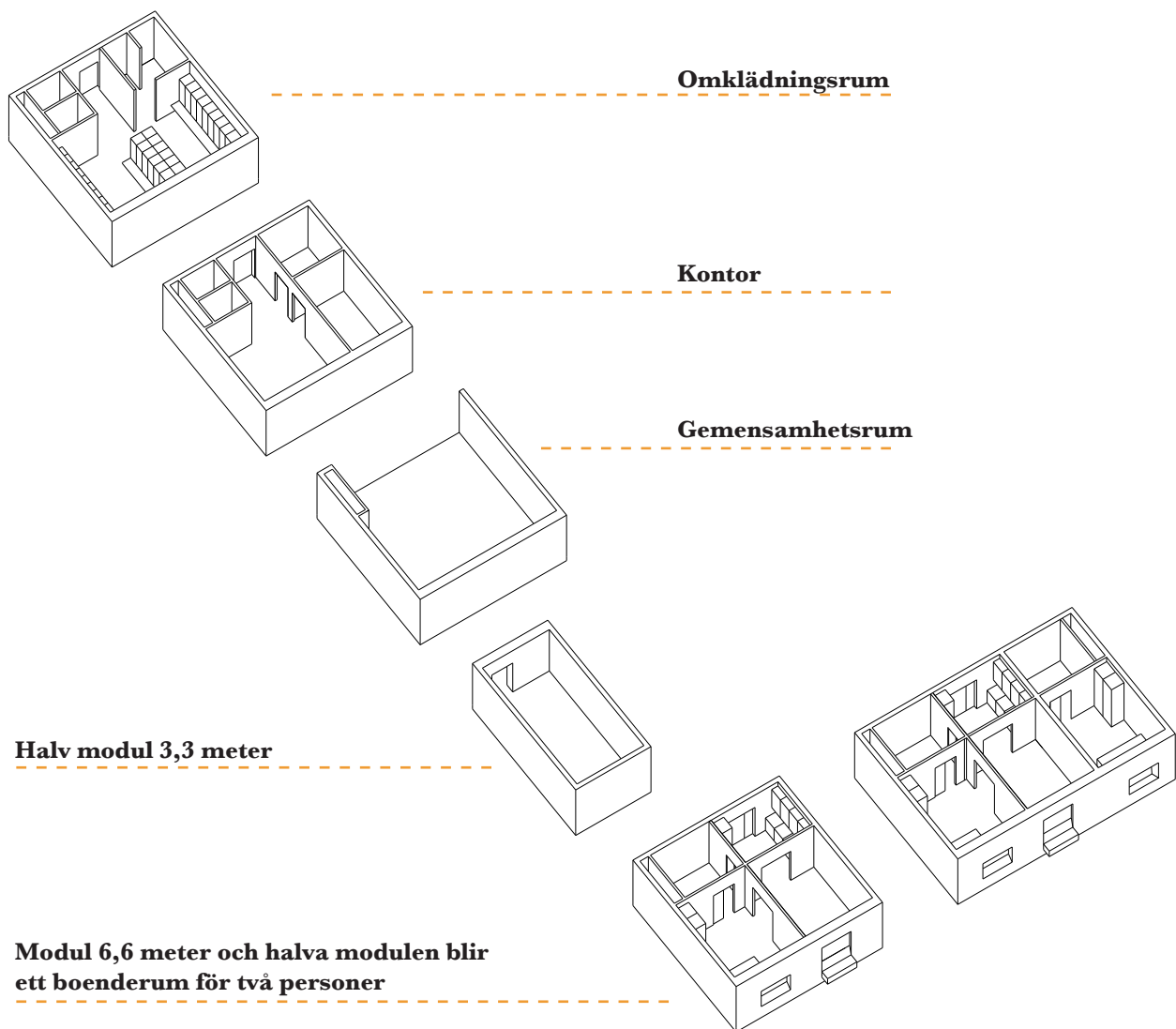
Boenderummen uppbyggnad och modulsystem

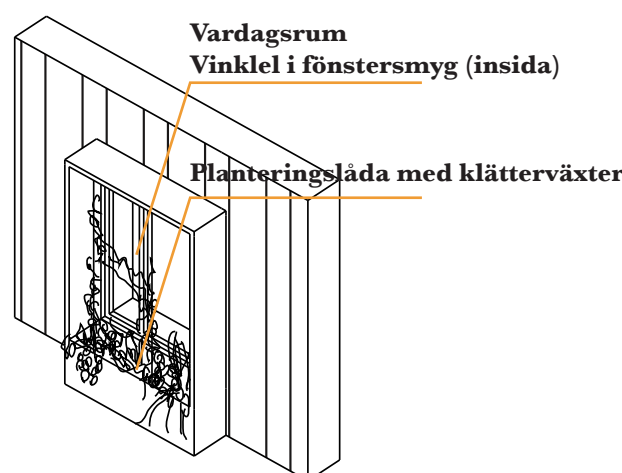
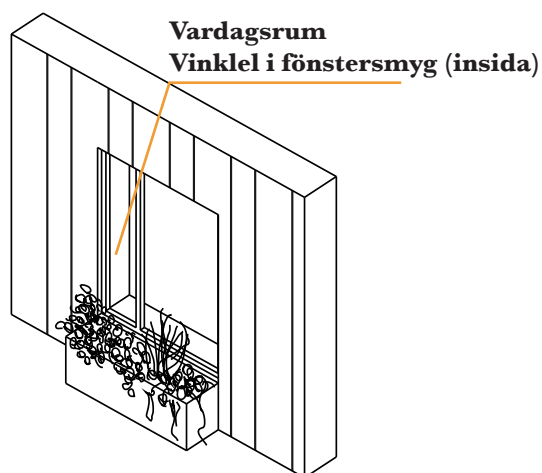
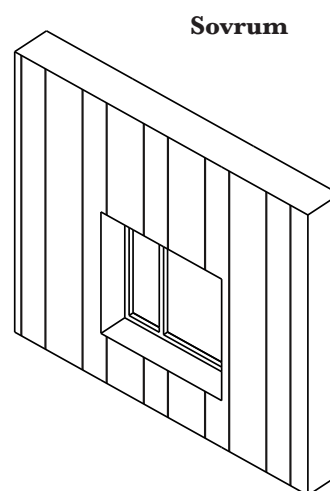
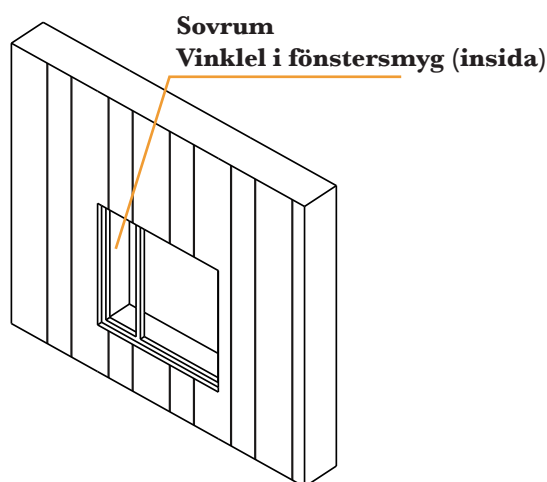
Modulsystem

Boenderummen är utformade med ett modulsystem i åtanke. Varje boenderum är kvadratisk med innermått 6,6 x 6,6 meter. Modulen 6,6 x 6,6 är i sin tur uppdelad i en våtrumsdela som innehåller wc, dusch, kök och ett schakt. Utanför boenderummen ligger korridoren som har innermåtten 2,4 meter. Modulen 6,6 kan i sin tur delas upp i moduler på 3,3 meter (innermått 3,2 meter). Eftersom byggnaden är uppbyggd i massivträ är ytterväggarna och korridorväggarna bärande. Detta innebär att det är möjligt att flytta resterande innerväggar relativt fritt. Det finns exem-

pelvis möjlighet att bygga fler tvårumslägenheter och ändra om i byggnaden efter behov. Modulsystemet 6,6 x 6,6 kan fungera endera som boenderum, gemensamhetsrum, kontor med wc och förråd eller som omklädningsrum. Den halva modulen fungerar som skölj, tvättstuga och andra personalrelaterade utrymmen som inte behöver så stora ytor. Att bygga på detta sätt innebär att byggnaden blir mer flexibel för förändringar i framtiden.

Fönster och solljus. Boenderummen.

Fönster mot norr och öster.

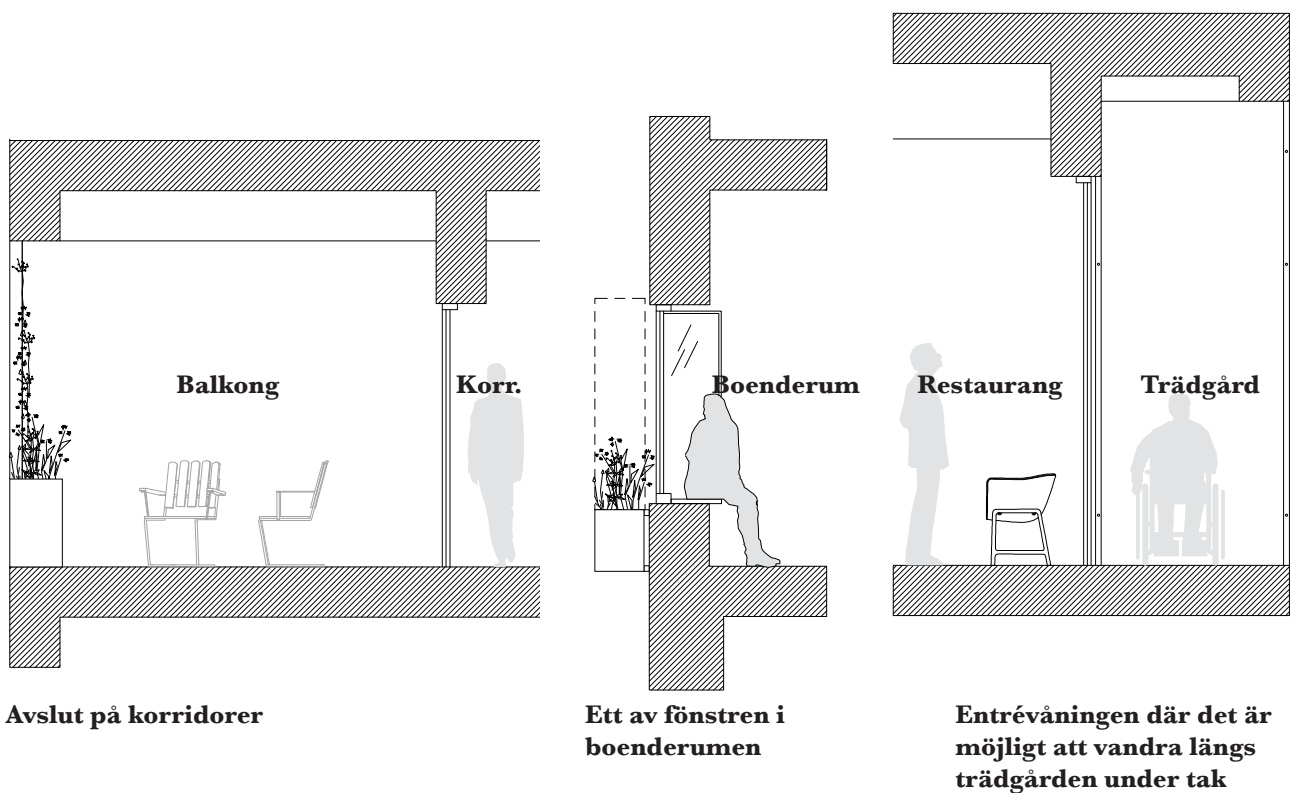
För många äldre är bländning ett stort problem och direkt solljus kan bli störande. I de boenderum som ligger mot norr och öster är problemet inte lika stort jämfört med de rum som är mot söder och öster. I norr och öster vill man istället få in ljus vilket har lett till att fönstret har placerats långt ut i öppningen. Fönstersmygarna är även vinklade för att leda in ljuset i rummen.

Fönster mot söder och väster.

I söder och väster har i stället fönstret placerats en bit in i öppningen. Detta för att fönstersmygen på utsidan hindrar att en del av solen tar sig in i rummen. I de mer utsatta soliga lägena finns det även skärmar som är ihopbyggda med planteringslådorna. För att skydda de boende mot den skarpa och lägre vintersolen finns solavskärmning som kan dras ner manuellt inne i rummen.

Planteringslådorna kan även försees med spaljéer och klätterväxter som även de bildar en sorts solskydd.

Fönster och solljus. Sektioner

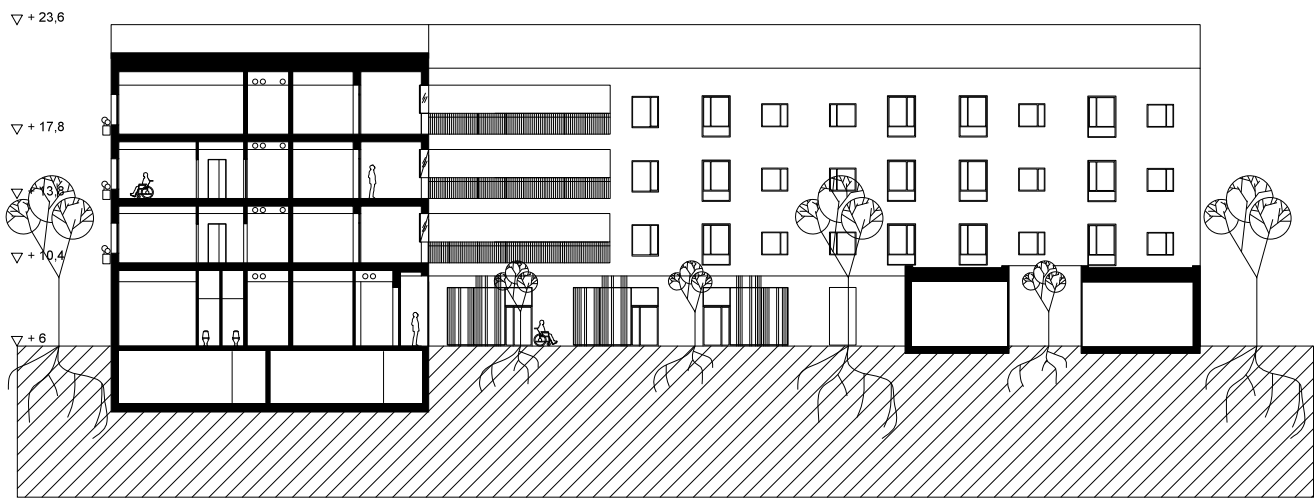
Ett vanligt knep att ta till när det handlar om orientering i byggnader är att sätta fönster i slutet på korridorer. På så sätt kan personerna inne i byggnaden orientera sig med hjälp av vad de ser utanför.

Problemet med den lösningen är att personer som har problem med bländning på grund av ålder eller annan sjukdom helt enkelt inte kan se vad som befinner sig i slutet av korridoren. Om dessutom golvet i byggnaden är blankt blir problemet ännu större. För att undvika detta problem har jag valt att dra in slutet på korridoren genom att placera en balkong /uterum i anslutning. På så sätt kommer fljusinsläppet längre in och taket på balkongen/uterummet fungerar som ett solskydd.

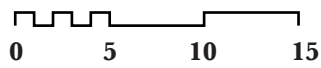
Denna princip återkommer överallt i byggnaden där det händer något, där det är möjligt att träffa andra. Solskyddet gör även att det blir lättare att se andra människors ansikten eftersom ingen bländning uppstår på dessa platser. En trygghetsfaktor.

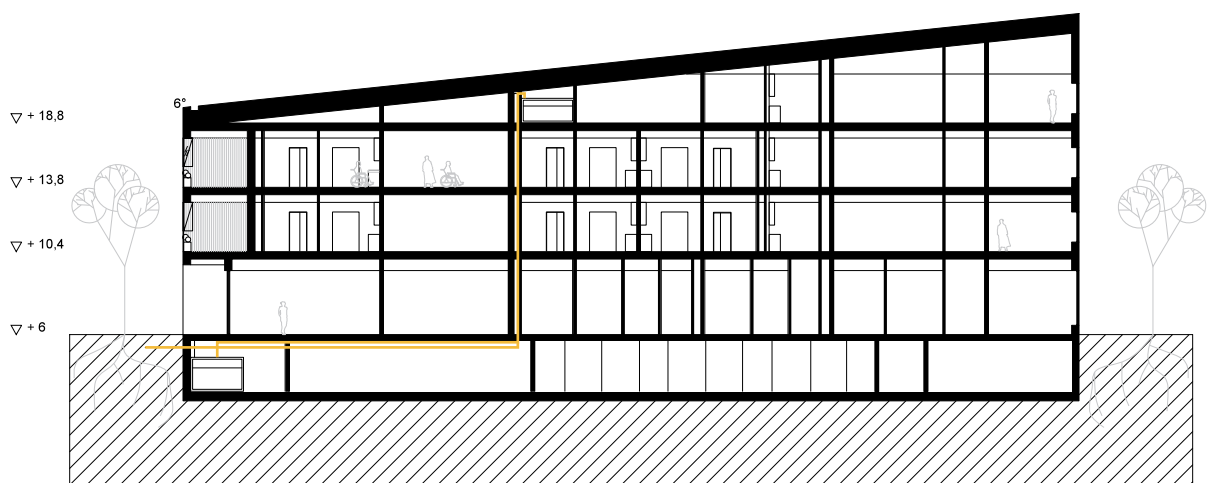
På entréväningen är det möjligt att röra sig under tak längs hela trädgården. Tillsammans med raster och spaljeér fungerar taket som ett solskydd. På vissa ställen behöver solskyddet i form av tak, spaljeér och raster kompletteras.

Sektionen 1:400

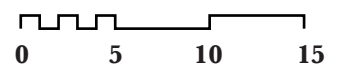
Sektion AA

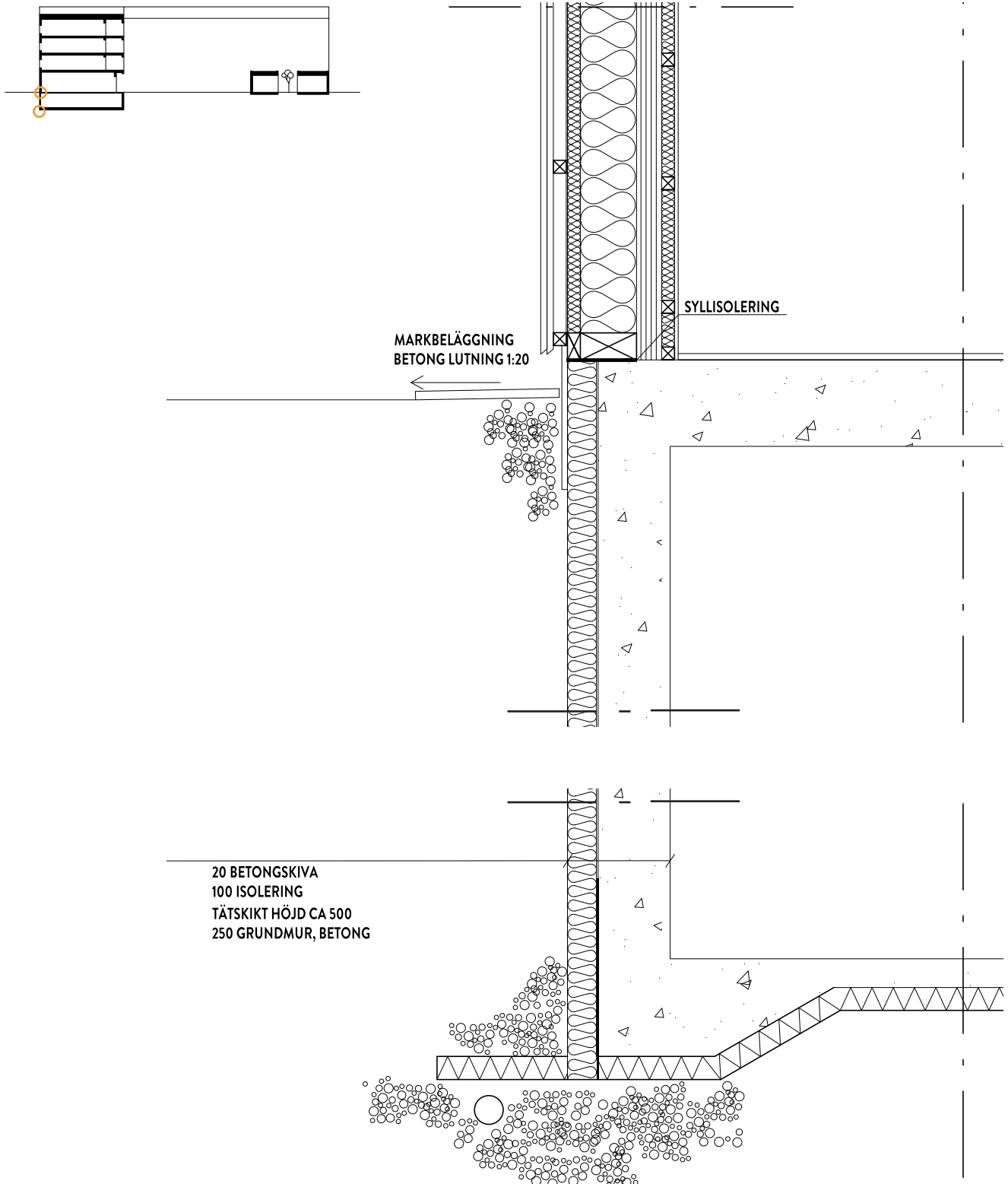

Sektion BB

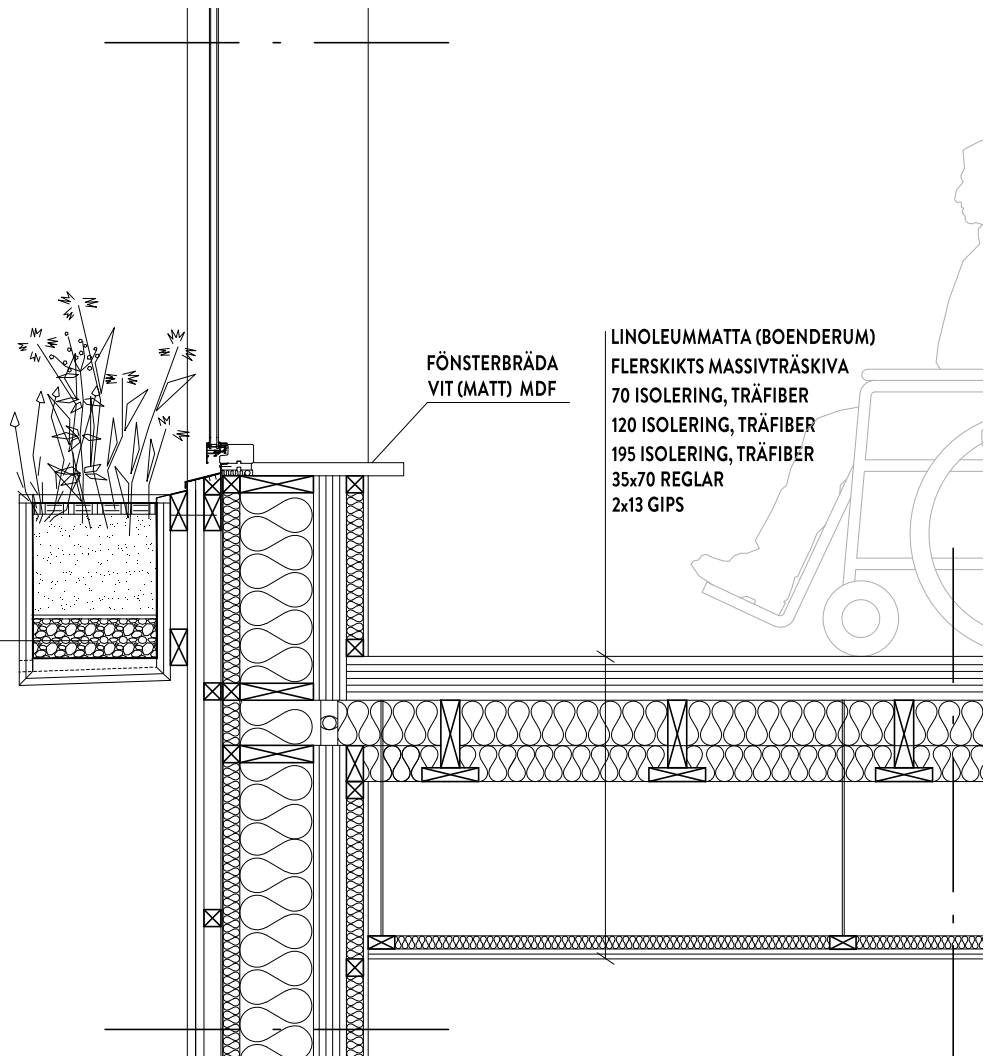
Längst till vänster finns regnvattenåtervinningen (orange) som går genom byggnaden.

Detaljer 1:20

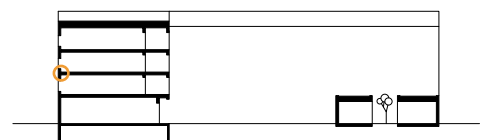

FLERSKIKTS MASSIVTRÄSKIVA
 PLASTKÄRL LÖSTAGBART
 BARK
 JORD
 VATTENHÅLLANDE SKIKT/DUK
 LECAKULOR
 22 REGEL FASAD

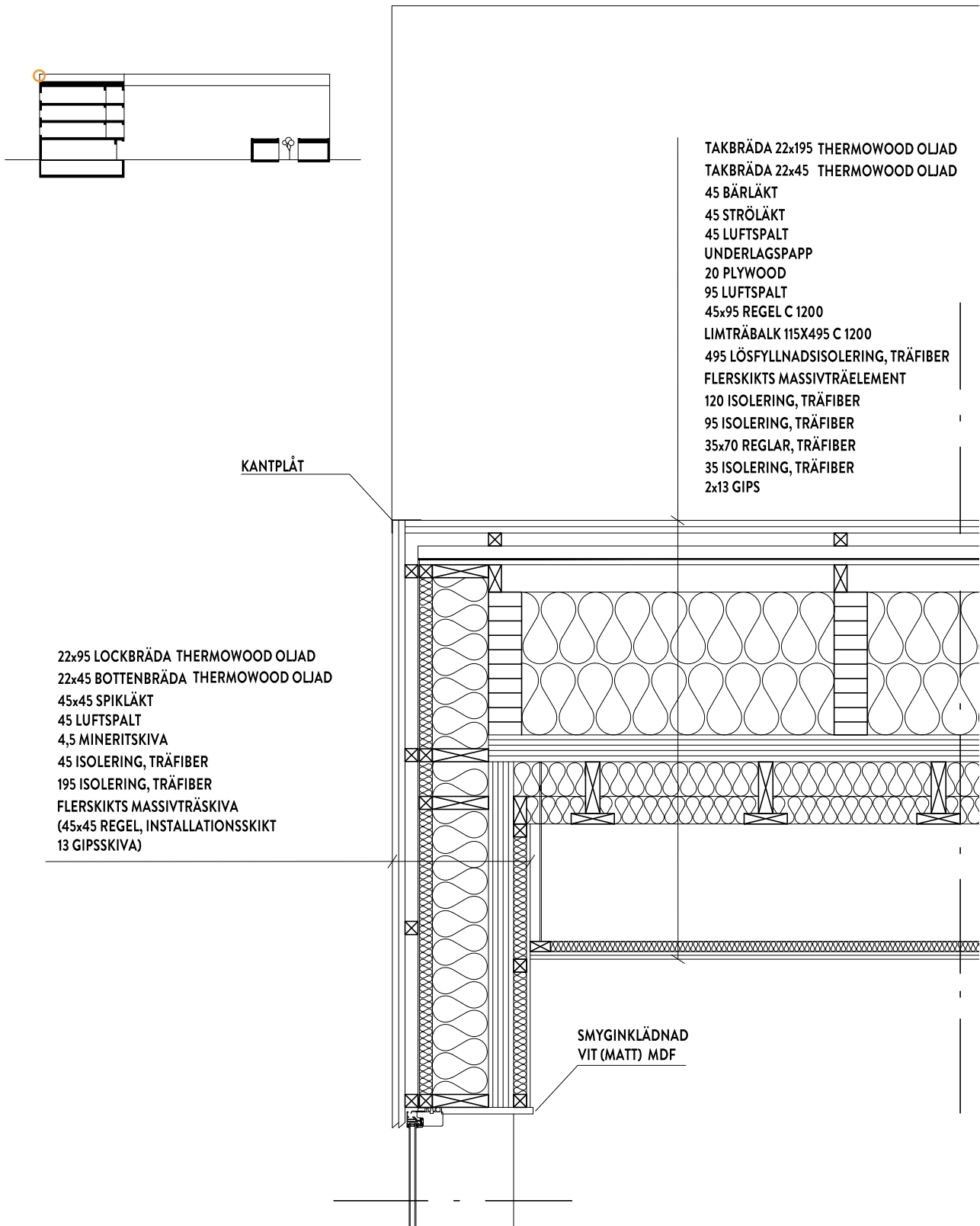

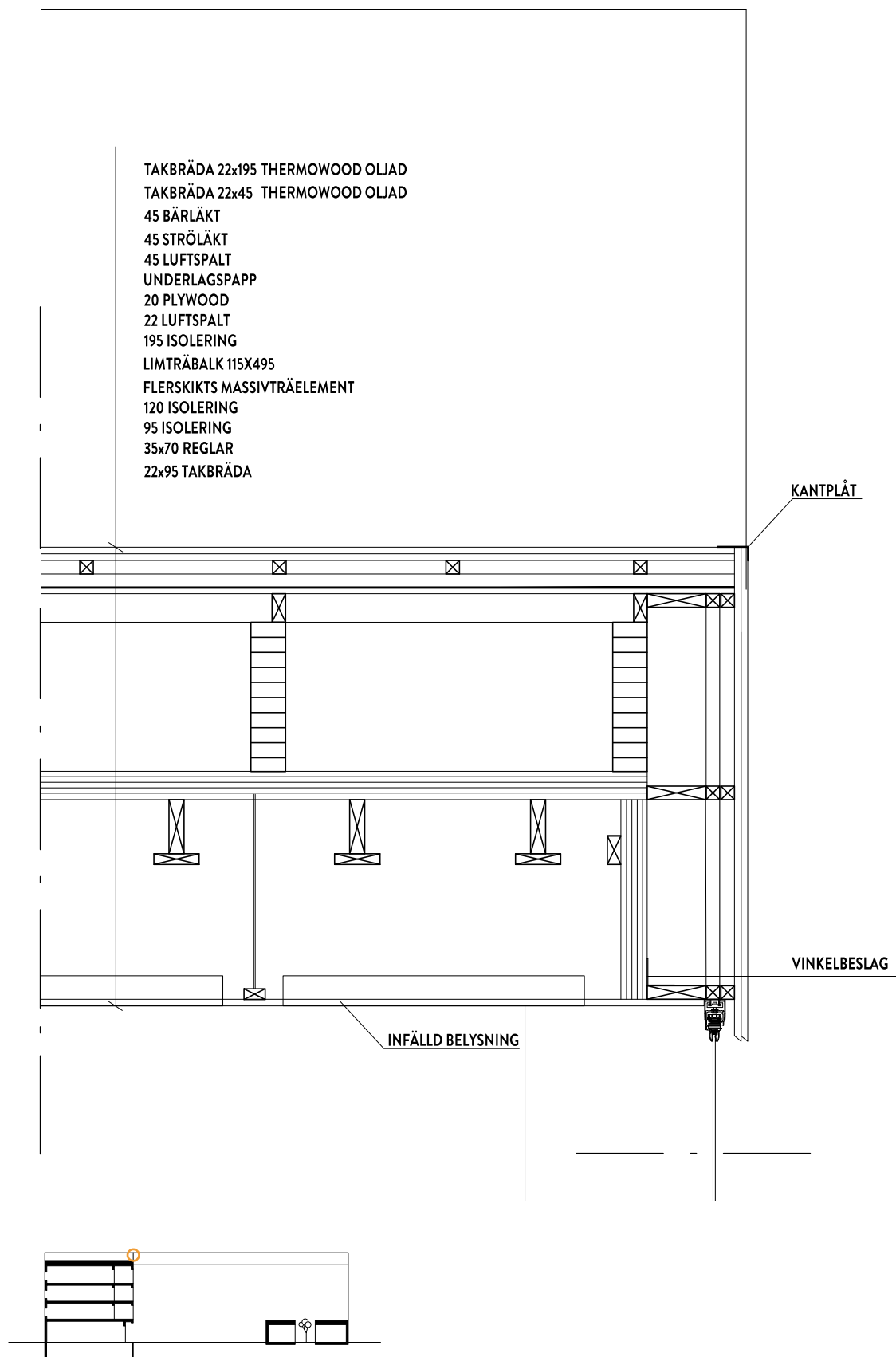
FÖNSTERBRÄDA
 VIT (MATT) MDF

LINOLEUMMATT (BOENDERUM)
 FLERSKIKTS MASSIVTRÄSKIVA
 70 ISOLERING, TRÄFIBER
 120 ISOLERING, TRÄFIBER
 195 ISOLERING, TRÄFIBER
 35x70 REGLAR
 2x13 GIPS

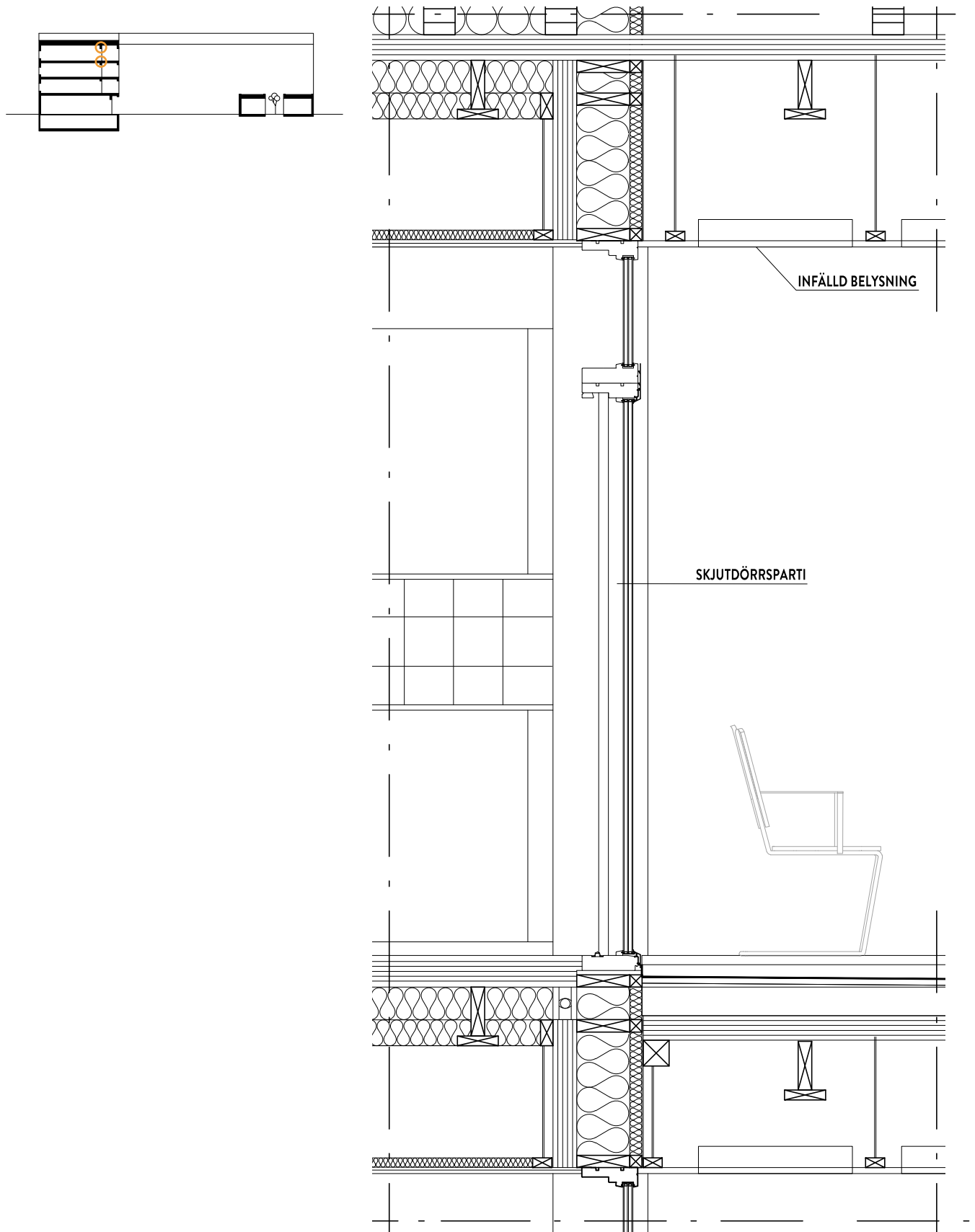

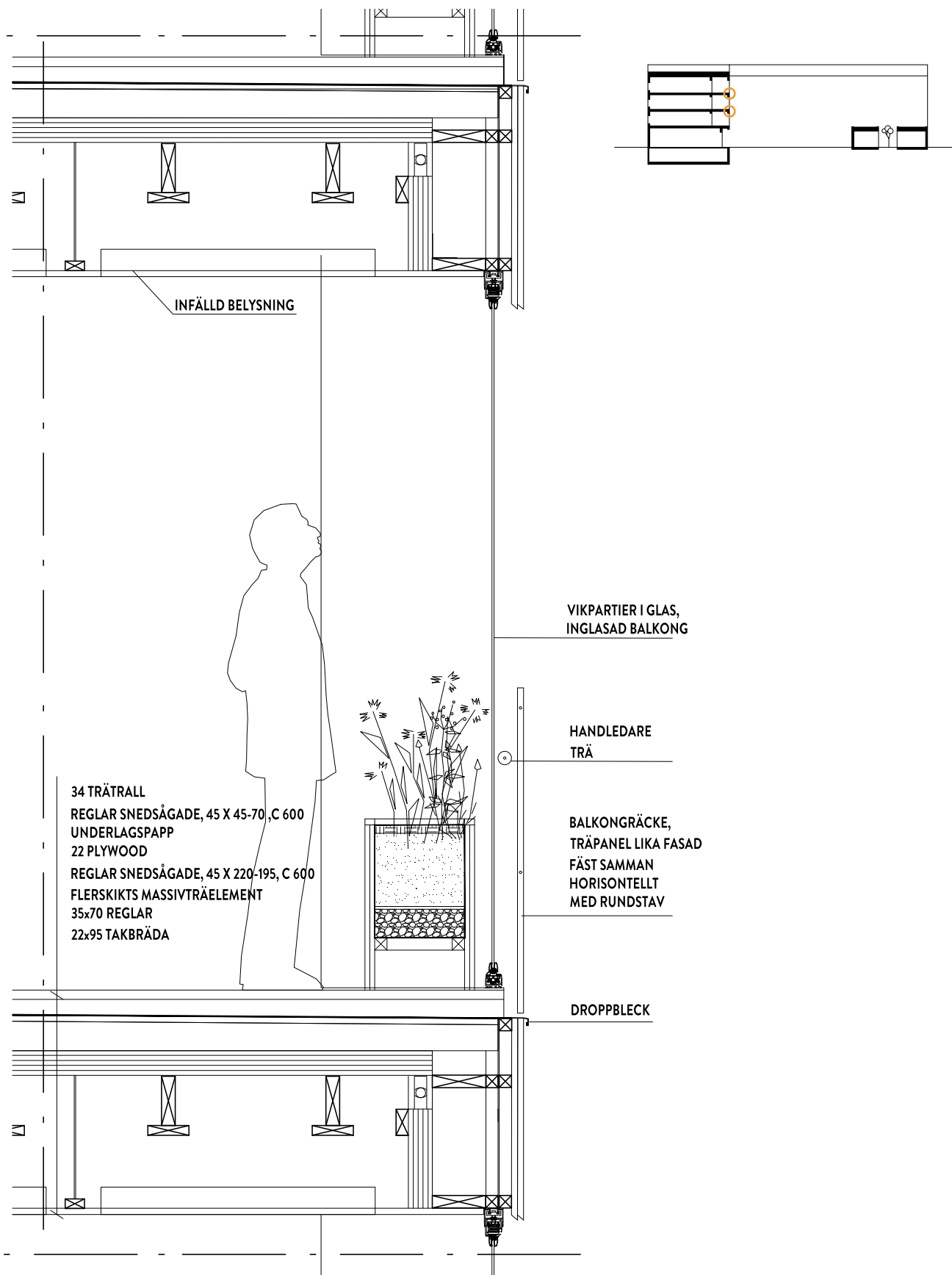
Detaljer 1:20

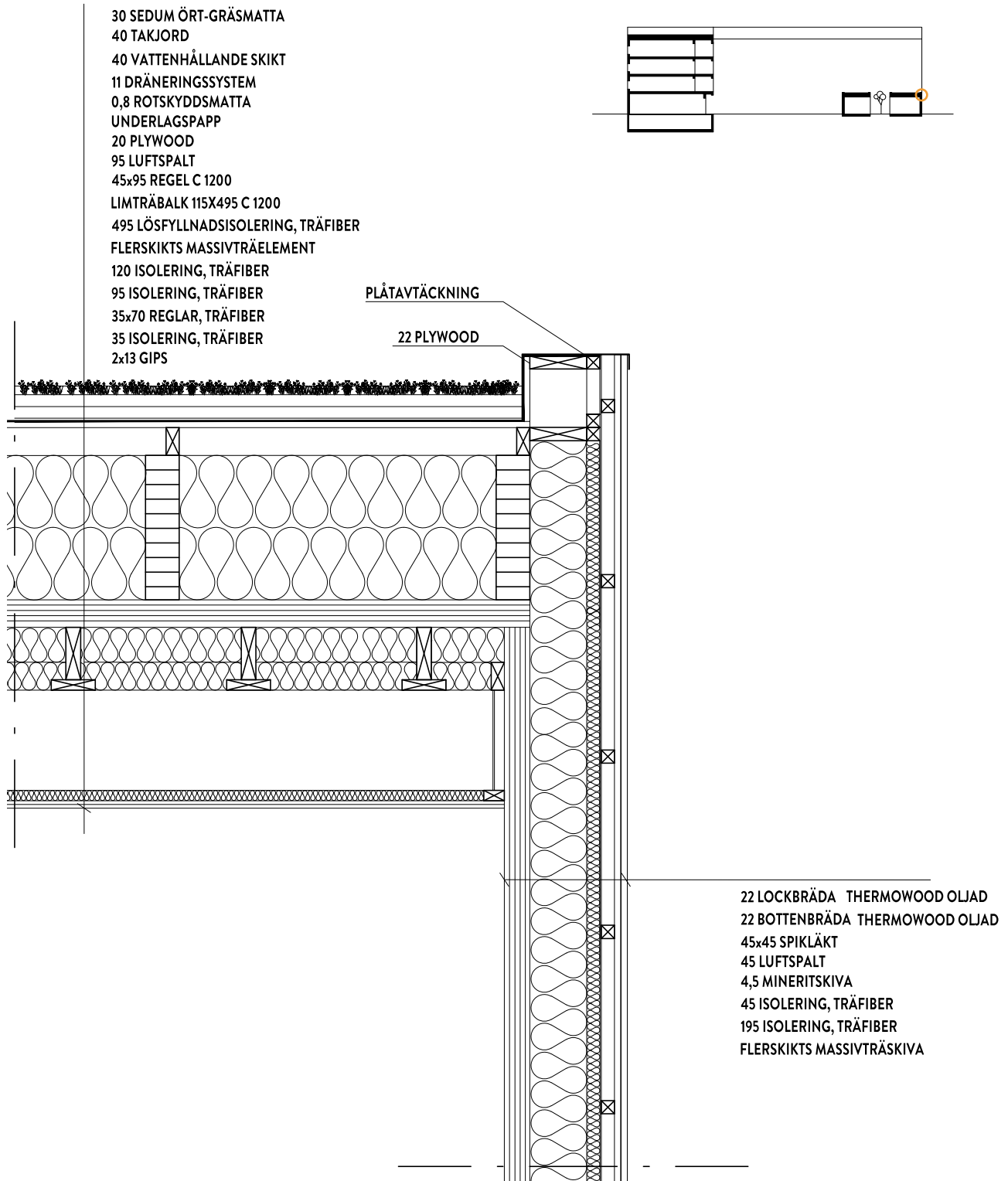

Detaljer 1:20

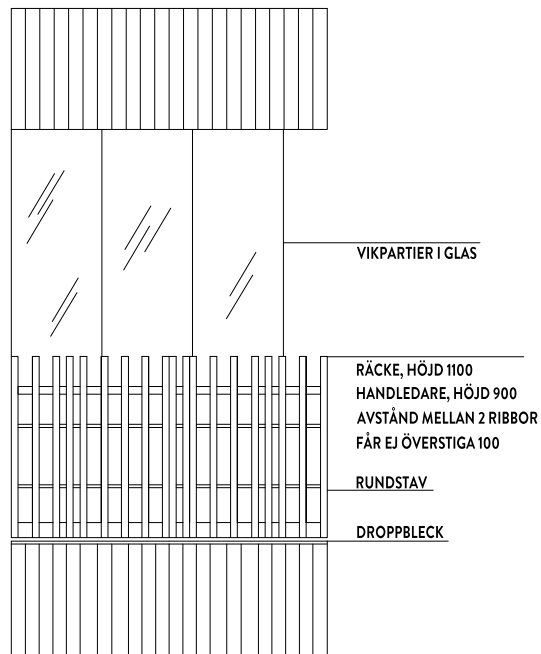

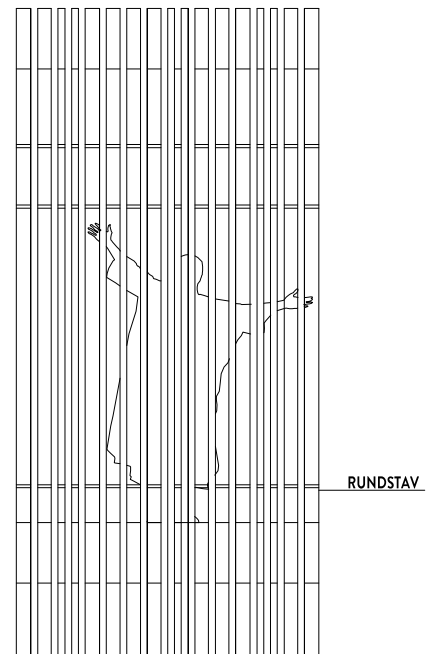
Detaljer 1:20

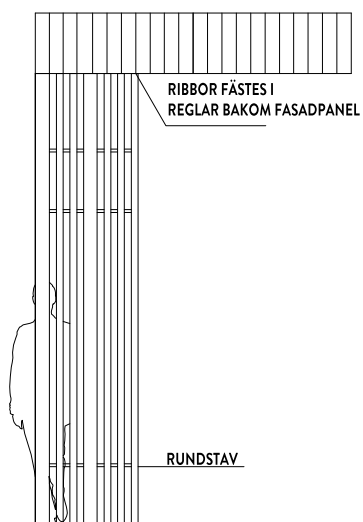
Elevationer 1:50

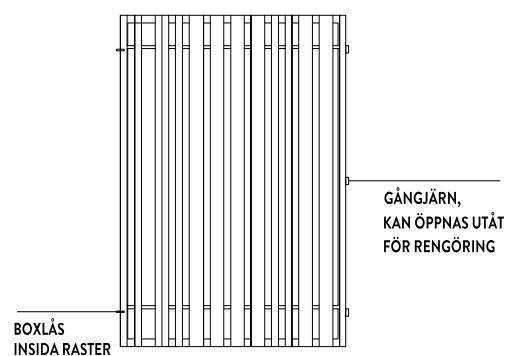
Balkong

Spaljé trapphus

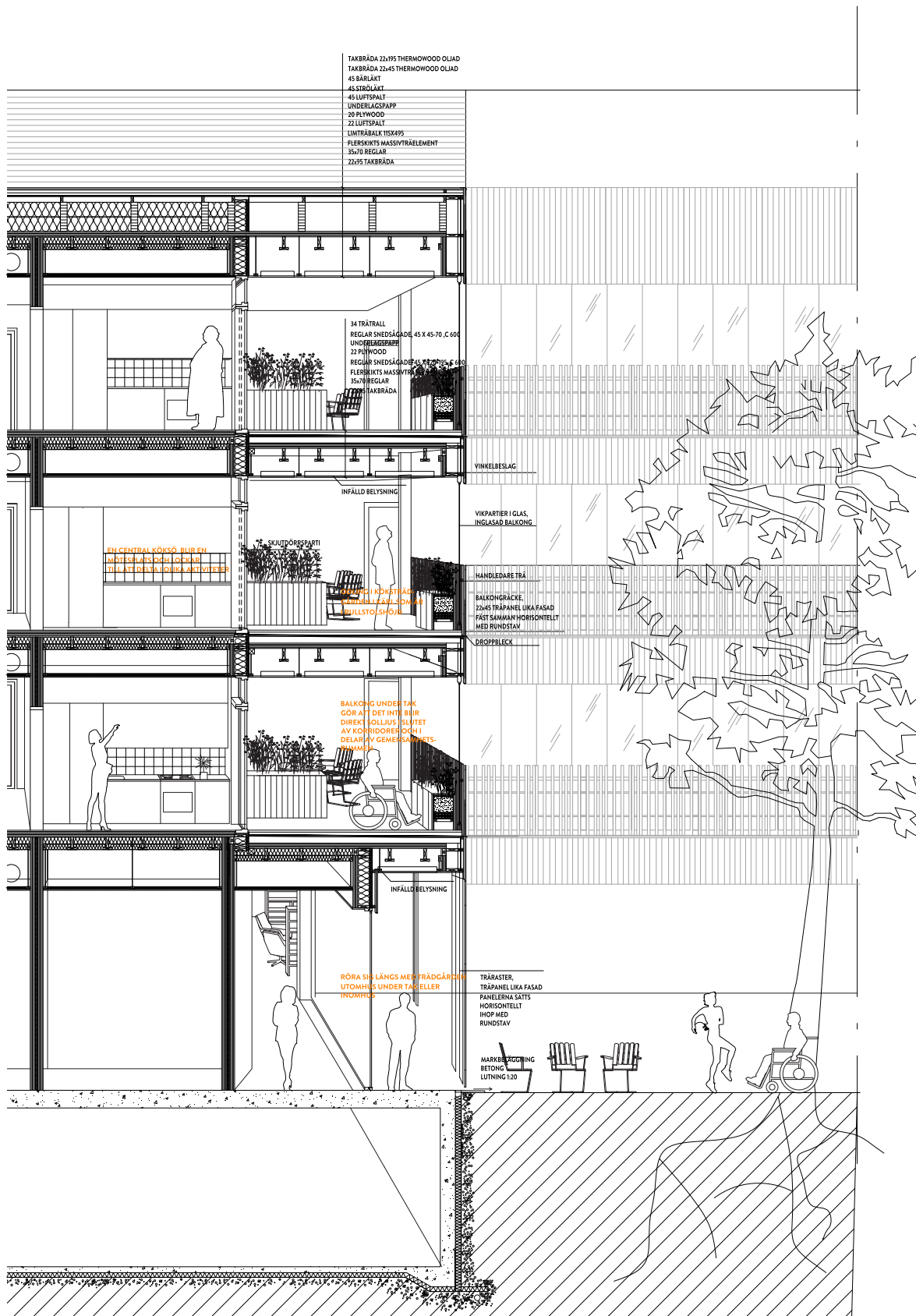

Spaljé mot trädgård

Raster framför fönster

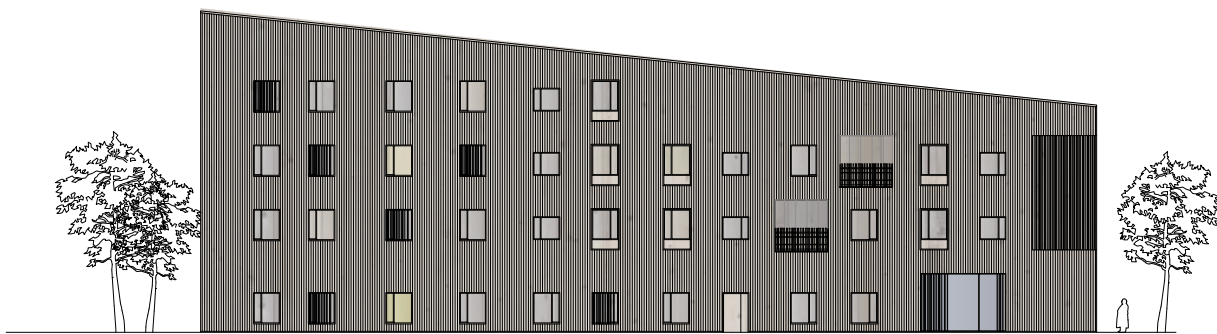

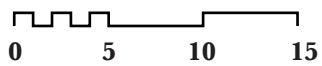
Fasader 1:400

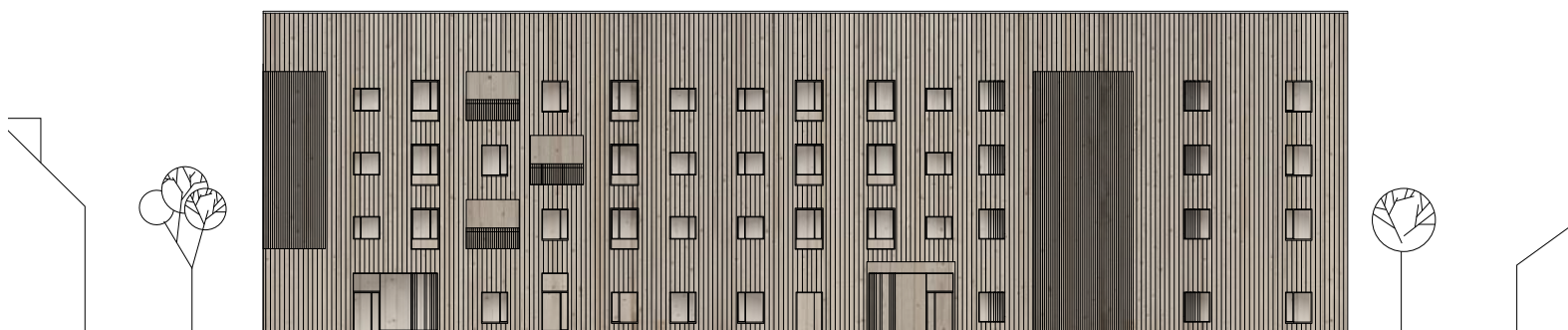

Fasad mot väster

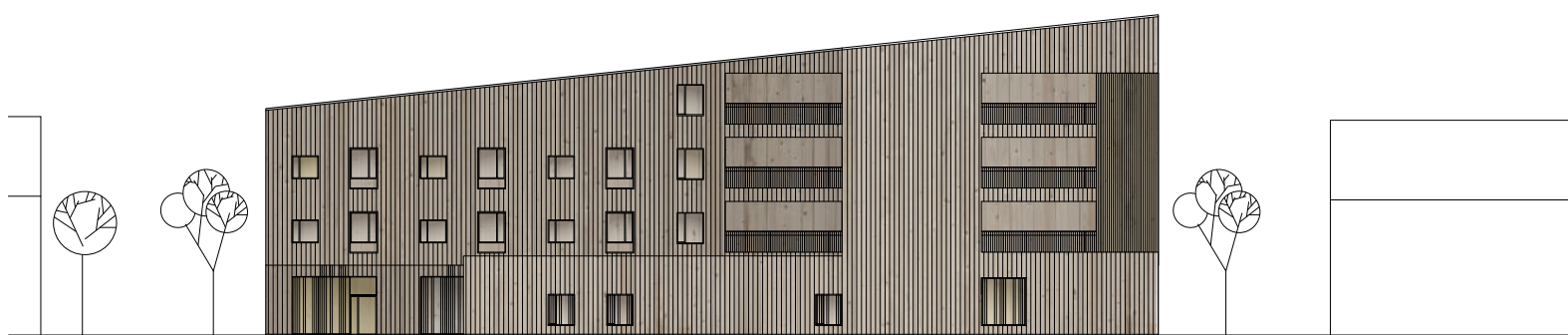

Fasad mot norr

Fasad mot öster

Fasad mot söder

0 5 10 15

Modell

Diskussion & slutsats

Efter att ha kommit i djupare kontakt med ämnet åldrande har jag insett att det innebär så mycket mer än grått hår och rynkig hud. Kroppen förändras även på insidan och särskilt intressant har varit att försöka förstå de faktorer som påverkar kropps- och rumsuppfattning. Förstå tror jag egentligen är omöjligt eftersom jag inte kan vara gammal på riktigt, men jag tror att jag har fått kunskap som hjälpt mig att tänka på ett annat, bredare sätt.

Jag tror att samhället spelar en stor roll i hur vi känner för att åldras eftersom vi hela tiden överöses med budskap om hur den ideala människan ska vara. Jag tror vi behöver bli bättre på att inse att åldrandet är en del av vårt liv och något vi måste acceptera. Det drabbar alla och behöver verkligen inte ses som något negativt. Om samhällets syn på åldrande förändras till något bättre ter det sig kanske självklart att de som är i behov av hjälpmedel vågar ta steget att använda hjälpmedel och att de som har ett behov använder dessa. Många hjälpmedel förbättrar vardagslivet för personer som har förändringar som är åldersrelaterade. Äldre personer behöver också tänka över hur de vill bo på livets höst, även om det kan kännas avlägset för många.

När det handlar om sinnen och åldrande har jag kommit fram till att vissa av våra sinnen går att påverka mer än andra och att det kan vara väldigt individuellt hur vi uppfattar vissa miljöer. En lösning kan vara att designa miljöer som är anpassningsbara, i alla fall där människor ska vistas längre stunder som exempelvis boenderummen på ett särskilt

boende. Att ta kontrollen över sin egen boendemiljö är även viktigt för exempelvis självkänsla och känsla av trygghet. Detta kan exempelvis appliceras när det handlar om design av ljusmiljön för de äldre. De flesta äldre drabbas av ålderssynthet och ögonen blir även känsliga för starkt soljus och kontraster vid åldrande.

Sinnena måste få plats i arkitekturen och det behövs kunskap om hur vi uppfattar rum med våra kroppar och vad detta gör med oss. Vad olika material, dess struktur, lukt och historia gör med oss tycker jag är väldigt intressant och något som jag skulle vilja utforska mer. Vad är det egentligen som händer med oss när vi exempelvis rör vid eller känner doften av ett visst material? Minnen väcks till liv och bilder likt film visas på våra näthinnor.

Att tänka på sinnen och hur våra kroppar uppfattar olika typer av rum tycker jag känns som självklarheter i designandet av byggande men kan lätt glömmas bort eller väljas bort på grund av tid eller ekonomi. Att ha koll på vilka lagar och förordningar som gäller eller rör äldre underlättar och kan i vissa fall stärka argument för bättre boendemiljöer för de äldre. Ibland kan det även vara bra att ifrågasätta varför vissa lagar ser ut som de gör, exempelvis *förordningen om investeringsstöd till äldreboendestäder m.m.* I förordningen kan man läsa att bidrag till särskilda boenden för äldre endast ges till boenderum som understiger 35 kvadratmeter. Frågan är vem har bestämt att det är just 35 kvadratmeter som utgör en bra boendemiljö? Jag tror att vi fortfarande har en tendens att

gruppera de äldre till en homogen grupp och inte ser till individerna. Dagens boendeformer kanske inte passar alla? Det behövs fler alternativ och bidragsgränser kanske inte skall vara en siffra som handlar om kvadratmeter utan i stället om vilka kvalitéer de olika boendeformerna ger till sina tänkta boende.

En annan utmaning som arkitekter står inför i framtiden är det urbana särskilda boendet för äldre. Många av dagens särskilda boenden för äldre är stora envåningskomplex som är placerade utanför eller i utkanten av våra samhällen. Dessa lösningar är inte längre hållbara. Dels ur ett ekologiskt perspektiv exempelvis i form av transporter till och från boendet, men även ur ett socialt perspektiv som innebär att de äldre som bor i städer kan bo kvar, förhoppningsvis i samma område.

Slutligen hoppas jag att boendesituationen för de äldre kommer att förändras under den närmaste framtiden. Att bli äldre ska inte vara likställt med att vara en förbrukad vara utan vi bör ta tillvara på de äldres kunskaper och erfarenheter.

Att bli gammal ska inte vara något att oroa sig för – det är bara en del av ett alldeles vanligt liv.

Källförteckning

Tryckta

Andersson, Morgan (2011). *Användning och användbarhet i särskilda boendeformer för äldre: aspekter på användning och användbarhet i boendemiljöer för äldre inom den kommunala äldreomsorgen i Göteborg*. Licentiatavhandling (sammanfattning) Göteborg : Chalmers tekniska högskola, 2011

Andersson, Morgan (2013). *Common spaces in assisted living for older persons: aspects of usability from the residential and workplace perspectives*. Diss. (sammanfattning) Göteborg : Chalmers tekniska högskola, 2013

Bergström, Inger (1996). *Rummet och människans rörelser: [Impact of spatial formations on human motion]*. Göteborg: Chalmers tekniska högsk.

Blomberg, Ingela & Kärnekull, Kerstin (2013). *Äldres boende i Tyskland, England, Nederländerna och Danmark*. Stockholm: Svensk byggtjänst

Bloomer, Kent C. & Moore, Charles W. (1977). *Body, memory, and architecture*. New Haven: Yale U.P.

Branzell, Arne (2007). *Något om...: liten skissbok om det upplevda rummet*. 4., omarb. utg. [Göteborg]: Wittu förlag AB

Dehlin, Ove (red.) (2000). *Gerontologi: åldrandet i ett biologiskt, psykologiskt och socialt perspektiv*. Stockholm: Natur och kultur

Fridell Anter, Karin (red.) (2006). *Forskare och praktiker om färg, ljus, rum*. Stockholm: Formas

Holl, Steven, Pallasmaa, Juhani & Perz-Gomez, Alberto (2006). *Questions of perception: phenomenology of architecture*. 3 ed San Francisco: William Stout Publishers

Merleau-Ponty, Maurice (1999). *Kroppens fenomenologi*. 1. uppl. Göteborg: Daidalos

Merleau-Ponty, Maurice (2012). *Phenomenology of perception*. London: Routledge

Newman, Emma (2009). *Kulör & kontrast: ljushetskontrastens betydelse för personer med synnedsättning*. Stockholm: Svensk byggtjänst

Norberg-Schulz, Christian (1996). *Nightlands: Nordic building*. Cambridge, Mass.: MIT Press

Nussbaumer, Linda L. (2014). *Human factors in the built environment*. London: Bloomsbury Academic

Pallasmaa, Juhani (1996). *The eyes of the skin: architecture and the senses*. London: Academy Ed.

Pallasmaa, Juhani (2012). *Encounters: architectural essays*. 2. ed. Helsinki: Rakennustieto

Paulsson, Jan (2002). *Det nya äldreboendet: idéer och begrepp, byggnader och rum*. Stockholm: Svensk byggtjänst

- Rasmussen, Steen Eiler (1957). *Om at opleve arkitektur*. København: Gads
- Regnier, Victor (2002). *Design for assisted living: guidelines for housing the physically and mentally frail*. New York: J. Wiley
- Schittich, Christian & Ebner, Peter (red.) (2007). *In detail : housing for people of all ages: flexible, unrestricted, senior-friendly*. München: Edition Detail
- Svensson, Elisabet (2012). *Bygg ikapp: för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning* 5. utg. Stockholm: Svensk byggtjänst
- Ulrich, Roger (2013). *Evidensbas för vårdens arkitektur 1.0: forskning som stöd för utformning av den fysiska vårdmiljön*. Göteborg: Institutionen för arkitektur, Centrum för vårdens arkitektur, Chalmers tekniska högskola
- Werne, Finn (1987). *Den osynliga arkitekturen*. Göteborg: Vinga press
- Wijk, Helle (red.) (2014). *Vårdmiljöns betydelse*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Wikby, Anders & Johansson, Boo (1999). *Biologiskt åldrande*. Lund: Studentlitteratur
- Wikke, Helle Bøcken. & Skousbøll, Karin (2010). *Arkitektur, krop, rum*. 1. udg. [København]: Kunstakademiets Arkitektskoles Forlag
- Zumthor, Peter (2006). *Atmospheres: Architectural environments ; surrounding objects*. Basel: Birkhäuser
- Elektroniska källor
- Andersson, Jonas E (2005). *Rum för äldre. Om arkitektur för äldre med demens eller somatisk sjukdom*. Stockholm: Universitetsservice US AB
- Andersson, Jonas E (2011). *Architecture and Ageing On the interaction between frail older people and the built environment*. Stockholm: E-Print AB
- Andersson, Jonas E (2011). *The Nordic model: Evolutions in care and space for the dependant ageing in Sweden with some relevanc to Denmark and Norway*. Madrid: Caser Foundation and Pílares Foundation
- Dedering, Stig (2005) *Bostadsutformning vid kollektiva boendeformer. En utredning av om och hur Boverkets byggregler bör anpassas till kollektiva boendeformer*.

Artiklar

Kärnekull, Kerstin. 2009. Bo bra på äldre dar. *Arkitektur*. nr 7, 2009 s. 52-59

Löfvendahl, Anders. 2012. Nytt verktyg för visualisering av ögats förändringar. *Ljuskultur*. Nr 3, 2012 s. 25-31

Nordström, Maria. 1989. Rumsupplevelsen ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv *Arkitekturforskning* volym 2, nr 4, 1989 s. 47-54

Tham, Klas. 1997. Människan i arkitekturen. Om mänskliga sinnliga och emotionella behov i den fysiska miljön. Om arkitekturens betydelse. *Konst i offentlig miljö- en framtidsfaktor i Fyrbodalen*. Nr 2, 2007

Digitala källor

Dedering, Stig (2005) *Bostadsutformning vid kollektiva boendeformer. En utredning av om och hur Boverkets byggregler bör anpassas till kollektiva boendeformer.*

http://www.boverket.se/Global/Bygga_o_forvalta/Dokument/Bygg-och-konstruktionsregler/allmant-om-bbr/Förstudier/Kollektiva_boendeformer_slutrapport.pdf (2014-04-17)

Handisam (2012) *Riv hindren: riktlinjer för tillgänglighet: enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitiken*, 3. uppl.

<http://www.handisam.se/Filer/Riv%20hindren%202012.pdf> (2014-04-17)

Lorentzi, Ulrika (2011) Hänger din mammas trygghet på dig? Att kombinera jobb med omsorg om föräldrar.

https://www.kommunal.se/PageFiles/93467/Hanger_din_mammas_trygghet_pa_dig_2011.pdf (2014-04-17)

Steven, Nordin, hjärnans dag (2011) Lukt och smak vid åldrande. [http://www.ur.se/](http://www.ur.se/Produkter/163658-UR-Samtiden-Hjarnans-dag-2011-Lukt-och-smak-vid-aldrande)

Produkter/163658-UR-Samtiden-Hjarnans-dag-2011-Lukt-och-smak-vid-aldrande. (2014-02-18)

Intervjuer

Johansson, Boo 2014-02-12

Wjik, Helle 2014-02-14

Göransson, "Ankie" Ann-Christine 2014-02-22

Illustrationer

ABAKO arkitektkontor. 2014. Illustration över förslag till ny bebyggelse i Skra Bro (Illustration)

ABAKO arkitektkontor. 2014. Illustration, gångstråket. Äldreboendet till höger i bild (Illustration)

ABAKO arkitektkontor. 2014. Situationsplan över förslag till ny bebyggelse i Skra Bro (Ritning)

Leandersson, Bert. 2014. Exteriör Glöstorpshöjdens äldreboende (Fotografi)

Leandersson, Bert. 2014. Dagrum Glöstorpshöjdens äldreboende (Fotografi)

KUB arkitekter. 2014. Typlan Glöstorpshöjdens äldreboende (Ritning)

Norconsult AB 2014. Typlan Schlstedsgatan 12 äldreboende (Ritning)

Leandersson, Bert. 2014. Exteriör Kaggerleds äldreboende (Fotografi)

Leandersson, Bert. 2014. Öppet mellan våningsplanen i ”navet”. Kaggerleds äldreboende (Fotografi)

KUB arkitekter. 2014. Typlan Kaggerleds äldreboende (Ritning)

Vigs ängar (2014) Exteriör innergård Vigs ängar (Fotografi)
<http://www.vigsangar.se/bilder/VigsAngar.pdf> (2014-03-11)

Vigs ängar (2014) Vardagsrum Vigs ängar (Fotografi)
<http://www.vigsangar.se/bilder/VigsAngar.pdf> (2014-03-11)

Husberg (2014) Typlan Vigs ängar (Ritning)
<http://base.d-p-h.info/en/fiches/dph/fiche-dph-8193.html> (2014-02-09)

Bilagor

SKRA BRO

SMÅSTAD PÅ LANDET

Framtidens Skra bro är en liten stad på landet. Området lever i sig själv, samtidigt som det bara är en halvtimme till Brunnsplanen. Det är nära till bussen och butiken. På lördagen är det marknad på torget. Biblioteket är öppet på kvällarna. Barnen leker på skolgården även på helgerna. Bostäderna har lugna och gröna gårdar. Naturen finns alltid runt knuten och havet ett stenkast bort.

MEDVERKANDE

Christer Sernhede, ABAKO arkitektkontor
Maria Modéer, ABAKO arkitektkontor
Anders Sandberg, ABAKO arkitektkontor
Clas Dreijer, ABAKO arkitektkontor
Harald Lundström, trafikplanerare, Ramböll

ILLUSTRATIONSPLAN, SKALA 1:1000

CENTRUMDELEN MED TORG, HÅLLPLATS OCH GÅNGSTRÅK, SKALA 1:500

VACKER TORGYTA

MARKNADSPLATS

LADUGÅRDSINSPIRATION

AMHULTS HANDELSPLATS

NAVET I BJÖRLANDA CENTRUM

För att få ett centrum att fungera, både stadsmässigt och kommersiellt, måste man samla många funktioner. Vi har i vårt förslag skapat ett torg på den mest centrala och integrerade platsen vid Skra Bro - direkt invid korsningen där alla passerar. Det här är det bästa läget för handel, och det sämsta för bostäder.

Vid torget ligger den större livsmedelsbutiken, andra mindre butiker och restauranger samt eventuell annan service. För att skapa en levande gatumiljö omgärdas livsmedelsbutiken av mindre butiker med skyltfönster. Fiskboden placeras på torget mitt emot matbutikens entré.

BÄSTA MÖJLIGA TILLGÅNGLIGHET

En god tillgänglighet och ett bra annonsläge är absolut nödvändigt för att handeln ska attrahera kunder. Logistiken är optimerad för pendlaren som passerar butikerna på väg från bussen till pendelparkeringen. Även de kunder som kommer med bil för att handla ska ha god tillgänglighet till butikerna. De kan på flera sätt nå butikerna och parkera på torget och utefter lokalgatan söder om torget.

VACKERT TORG MED FLERA FUNKTIONER

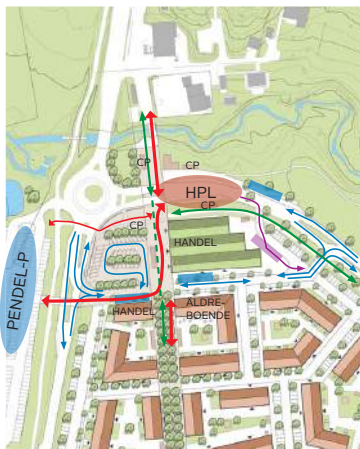
Hela torget och gatan är stenlagd och här kör bilarna på de gäendes villkor. Detta gör att ytan även kan användas för torghandel någon dag i veckan och andra aktiviteter sporadiskt. Låga murar ramar in torget och skyddar besökarna från den omgivande trafiken. Från torget har man utsikt mot Björlanda Kile.

KOPPLINGAR

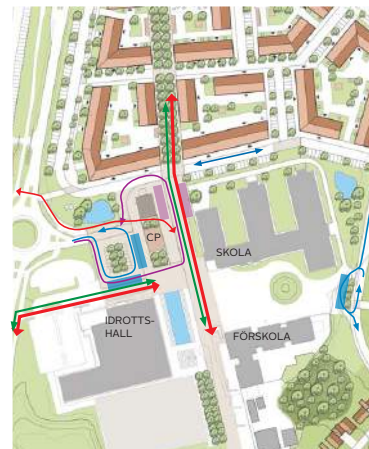
- FOTGÅNGARE
- CYKLISTER
- BILTRAFIK
- LASTTRAFIK
- CP CYKELPARKERING

LOGISTIK KRING TORGET

God tillgänglighet för alla - gående, kollektivtrafikresenärer, bilister är avgörande för handeln. Logistiken är optimerad för pendelparkeraren.

LOGISTIK KRING SKOLAN

All fordonstrafik över området på fotgängarnas villkor
 Angöring till skola, förskola och sporthall
 Leveranser till bamba och pelletspanna
 Infart till bostäder
 Cykelparkering

GÅNGSTRÅKET GENOM OMRÅDET

GÅNGSTRÅKET

Ett gångstråk genom området binder samman skolområdet och centrumdelen med det gamla "centrumet" norr om bäcken. Gågatans karaktär påminner om Allmänna vägen i Majorna. Bostäderna öppnar sina gårdar och entréer om stråket, vilket gör att det kan bli en trygg mötesplats i bostadsområdet.

AKTIVITETSPARK

I den södra delen av stråket, vid skolan, föreslår vi en aktivitetspark. Dagvattnet tas om hand i en stor öppen damm som omgärdas av sittplatser och klättermöbler. Skejtramp, pingsbord och andra redskap lockar till lek för olika åldersgrupper. Här kan skoleleverna aktivera sig på dagarna och bostadsområdets barn kan leka där på kvällen och helger.

ÄLDREBOENDET

Vid torget och gångstråket ligger äldreboendet, som på detta sätt får bidra till och ta del av stadslivet. Äldreboendets matsal i bottenvåningen fungerar även som en restaurang som är öppen för allmänheten. Gården på baksidan har bästa solläge och öppnar sig mot gångstråket.

SKOLAN OCH BIBLIOTEKET

Gångstråket passerar direkt förbi skolans entré och biblioteket. På så sätt integreras skolan på ett naturligt sätt i området. Det gör det lätt och säkert att gå mellan bussen och skolan. Idrottshallen är lätt hitta från hållplatsen. Kvällstid förbättrar det förutsättningarna för biblioteket att ha öppet.

SITTPLATSER VID VATTEN

ALLMÄNNA VÄGEN

AKTIVITETSPARK

SEKTIONSMARKERINGAR

SEKTION VÄST - ÖST, SKALA 1:500

SEKTION NORD - SYD, SKALA 1:500

FLYGVY ÖVER HELA OMRADET MED DET NYA TORGET I FONDEN

ALTERNATIV TRAFIKLÖSNING

Vid den muntliga slutpresentationen ställdes frågan om det vore möjligt att slå samman de två avfarterna från Björlandavägen till en. Här kommer en skiss på hur det skulle kunna göras. Eftersom tillgängligheten till handeln är så viktig föreslår vi att en samlad avfart placeras nära torget. För att göra busshållplatsen mer tillgänglig och trygg kan den placeras på den inre gatan. Detta ger också bättre framkomlighet på Björlandavägen.

KVARTERSBEBYGGELSEN

I de centrala delarna av planområdet skapar vi bostäder kvartersform. Gårdarna är gröna, relativt små och formade så att de främjar sociala kontakter. Husen är 2-4 vån höga, högre närmast torget och mot vägarna och lägre inåt och mot skolan. Fasaderna tänker vi oss företrädesvis i trä eller skivmaterial för att anknyta till Björlands tradition. Formspråket är relativt traditionellt i sina volymer. Husen har sadeltak men är relativt fria i sin fasadutformning för att avspejla dagens krav och funktioner.

SMÅHUSENBEBYGGELSEN

I de sydöstra delarna tänker vi oss i enlighet med programmet småhusbebyggelse. Vi föreslår mindre småhus som ett komplement till utbudet i Björlanda. Gatunätet är kantigt som en kontrast till den böljande naturen runtomkring. Gatorna är indelade i små sekvenser som kan fungera som sociala enheter.

SOCIAL HÅLLBARHET

Bostadsgårdarna och småhusgatorna är utformade för att fungera som lokala mötesplatser där de boende kan känna tillhörighet.

Gångstråket ger förutsättningar att knyta samman det nya och gamla Björlanda. Längs gångstråket skapas mötesplatser där boende kan mötas utanför den halvprivata gården.

MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET

Områdets grönytor, i form av åkerholmar, bäckar och skogar, tillgängliggörs för alla. På allmänna grönytor ges möjlighet till odlingslotter.

Vid pendelparkeringen föreslår vi en AV-station samt en bensin- och eladdningsstation med biltvätt, för att minska resvägen för att utträtta vardagsbestyr.

Byggnaderna har många solvända tak som gör det effektivt med etablering av solpaneler.

Dagvatten hanteras i öppna dammar på väl valda platser. Däremellan föreslås huvudsakligen kulvertering.

ÄLDRE INSPIRATION

ÖJERSJÖ

MODERN TOLKNING

FREIBURG

SAMMANSTÄLLNING AV YTOR

Flerbostadshusen

BYA ~9000 m²
BTA ~27 000 m²
~270 lgh
280 p-platser (inkl handel)

Småhusen

BYA ~4800 m²
BTA ~7000 m²
59 bostäder
2 p-platser / bostad + 16 gästplatser

Äldreboendet

BYA ~720 m²
BTA ~2900 m²
5 p-platser

Butiker och verksamheter

BYA ~3000 m²
BTA ~3000 m²
46 p-platser

Ev utökad exploatering

BYA ~9000 m²
BTA ~32 000 m²
~320 lgh

Kommentar: Ökat våningsantal på en del av flerbostadshusen. Dock inga hus högre än fyra våningar.

Allmänningen, ett grönt övre stråk tillgängligt för alla.

RUM FÖR MÖTEN & AKTIVITET

Allmänningen - för alla Björlandabro

Allmänningen samlar grönska, dagvatten, rekreation, sport, lek & lärande, promenad, vila, konstutställningar och möten mellan människor i ett sammanhang - från skogsbryn och bjudparter i söder, via skolan, via stadsmässiga platser och mötespunkter i centrum, och vidare ut i det öppna landskapsrummet kring Ölsjön väster om Kongshällavägen.

Alla kvarter i området har en koppling till allmänningen, antingen direkt via kvarterstråtan eller indirekt via angränsande, skiktade och skändade halvoffentliga grönska. Även rensen av Skra Bro och Björlandas vägar i kontakt med allmänningen via de gång-, cykel- och bilvägar som kopplar ihop området med omgivningen. Skolan, kollektivtrafiken, handeln och äldreboendet är mötespunkter som tydligt berör hela stadsdelen, men även allmänningens funktion som rekreativ miljö blir en tillgång för alla Björlandabro.

Aktivitetstyper

Allmänningen rymmer såväl programmerade aktivitetstyper som fäglorn, uterum, balansplats, skattekall, eldningplats etc., som mer naturligt utvecklad grönska för fritid, rekreation, naturlek och varierande användning. Den större öppna ytan mellan återhållarna är en given plats för områdets gemensamma midsommarsfest, snöbollsövning och kroketturnering.

Mötesplatser

Allmänningen har även en tydlig social funktion. Miljöerna kring skolan är viktiga mötesplatser för ungdomar även på kvällen och helger. Även pendelparkeringen och busshållplatsen har social funktion som mötesplatser på stadsnivå. Inom pendelparkeringen finns också återvinningstaxi för förpackningsåtervinning, som inte ska underskattas som mötesplats i vardagen. Som pendel till denna finns ett "bytesthus" för hela området vid infarten från Kongshällavägen. Här kan man lämna saker man vill bli av med men som andra kan ha nytta av - möbler, barnstolar, bärstolar etc. En sådan anläggning förutsätter lokalt engagemang, och om initiativet finns kan det resultera i en återkommande bytemarknad även för stannande. I allmänningens grönska och i de gemensamma zonerna mellan och inom kvarteren sker en successiv övergång från det helt offentliga rummet till de halvoffentliga/halvprivata. Dessa rum nyttjar huvudsakligen av de boende i området, av två kvarter tillsammans, ett kvarter eller bara av några få boende. Dessa rum utgör en småskalig form av allmänning, som erbjuder möjlighet till sociala gemenskaper på olika nivåer inom området.

Kvarterplatserna

Området gagnar vägar sig på sina ställen till platser, gröna eller bjudgator, med funktioner som stupa, pool, bil, moped, cykelparkering, samordnad avfallsanläggning, odling eller lek. Kring dessa vardagliga funktioner bildas informella mötesplatser på lokal nivå och en möjlighet till samverkan och resursoverdelning grannar emellan. Platserna utformas och sköts av den lokala samfällighetsföreningen.

I varje kvarter finns minst en gemensam komplementbyggnad, som kan nyttjas för lek, cykelparkering, växter, gemensamma trädgårdsskap, soprum och bytenum. Här kvarterhuset ska nyttjas och fyllas kan den lokala samfälligheten själva i stället till. I strategiska lägen inom området kan mindre mötesplatser inrymmas i bostadsbyggnaden på något av de låga lägenhusen, för att främja lokalt föreningsliv och samverkan mellan grannarna. Annars är den självklara mötesplatsen ett litet klassrum i skolan.

Ett frimarkigt nät av gång- och mötesvägar kopplar samman allmänning, kvarter och lokala mötesplatser.

Blandad bebyggelse i småskaliga kvarter.

Blandad bebyggelse

Bostadstyper blandas inom kvarteren för att uppnå en varierad stadsmiljö och en social mångfald i hela området. I centrumdelen blir bebyggelsen generellt högre och stramt placerad kring gatorna, för att längre stoder bli ljusa och mer informellt utformade inom kvarteren, dock fortfarande relativt tätt. Små kvarter i stadsdelens söder, 50 x 50 m, föredras genomgående för att uppnå småskalighet, täthet och frimarkighet.

Allmänningen rymmer platser och upplevelser för alla åldrar.

GRÖNSKA & DAGVATTEN

Väster om Kongshällavägen ordnas en större dagvattenmark med angränsande utemark.

Det gröna och det blåa

Gatans i allmänningen utgör i grunden av befintliga landskapsmönster som återigen, lokala nivåallianser, återhåll, naturvärden och växtträd vid diken. Dammarna och diken för flödesreglering och rening av dagvatten ordnas i lägen kring allmänningen. Omgivande grönska nyttjas för övervakning och infiltration. Dammarna och diken utformas för att även vid torrare perioder hålla en viss vattenyta. Utöver den rent tekniska funktionen tillför dagvattensystemet rekreativa kvaliteter som vattenblick, pulserande ljud, biologisk mångfald och särskilda känsligheter som stråddökning och barkbänare.

Allmänningens grönska rymmer ett öppet system av dammar och diken som dels skapar upplevelse och dels möjliggör hantering av områdens dagvatten.

Områdets "ansikte till staden" – mot Björklundsvägen och Kongshällsvägen – utformas för att signalera småskalig stadsmässighet; centrumbebyggelse i enkla volymer med traditionell material- och färgpalett; trädarter och gabionmurar formar vägrummen; centrump plats med uppstamade träd, belysning och karaktärsfulla gräsmöbler; pendlingspunkt integrerad med handelsverksamhet; radhus med entréer mot gatan; parkeringsplatser inramade av prydliga häckar.

Bushallplatsen placeras på ömse sidor av Björkålvägen, i direkt anslutning till cirkulationsplatsen. Angångspolygonerna läggs så att biltrafiken kan passera obehindrad även när bussen står på hallplatsen. En refig med murar och träd ordnas mellan körfälten för att hindra "spring" mellan hallplatsplattformarna.

Alla rörelser över Björkålvägen i denna punkt sker på övergångsstället vid cirkulationsplatsen. På norra sidan ordnas pendelparkering, 60 platser, med infart från nord vid gamla butiken. Bäckens kulveranser mellan stora och lilla bro (ca 35 m) för att syna ska kunna nyttjas effektivt för parkering. På hallplatsen ordnas ett väderskydd för väntande resenärer samt ca 30 cykel/mopedplatser varav hälften under tak.

På södra sidan till hölls plantorna integrerad med centrumbesöksväggen, så att väntande resenärer kan stå under det skärmak som löper längs handelsväg-
gens fasad. På denna sida ordnas ca 40 cykel/mopeder varav ca hälften under tak, för att räkna in både behovet för cykelparkering och för besökare i centrum. Pendelparkering på denna sida ordnas integrerad med parkering för handel och centrumsfunktioner, och näs frän ny cirkulationsplats på Björklav-
däagen. Totalt 155 platser rymms, varav ca 30 stycken "öronmärks" för handel
genom tillägsbegränsad parkering. I övrigt bedöms samutnyttjande av parkering
för pendlare och handelskunder kunna ske.

Befintlig pendelparkering väster om Kongahällavägen är i detta förslag "lagd i träda" till förmån för utsikten mot det öppna landskapet och för rekreativa miljöer i anslutning till den nya våtmarken/dagvattendammen.

Handelsbyggandens planeras och utformas för att ta emot kunder från olika håll. Entrén till butikens vänder sig mot ett väderkyrkigt glänskar som sammanbinder allmänningens centrumplats, bushallplatsen och parkeringsplatsen i handels- och pendelparkering. Cykelstråk från Björnsdalen, Kongshälsan, vägen och de nya huvudgatorna i området ansluter till entrénstråket vid bushallplatsen, där det finns gott om cykelparkeringar. På detta vis blir handelskvarnens tillgänglighet för såväl gående och cyklister som för bilburna kunder. Utöver en butik om ca 1000 m² rymmer handelsbyggnaden i bottenplan två mindre butikskokonger och en lastgard. De mindre lokalerna är lämpliga för en butik eller som ny lokal för fiskodarna. Lokalerna vänder sig ut mot centrumplanen men kan med fördel ordnas så att de även nås inifrån den större butiken.

Handelsbyggnadens två övre plan kan rymma kontorslokaler alternativt ytterligare avdelningar för äldreboendet.

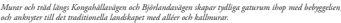
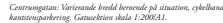
Framtida utvecklingsmöjlighet för ytterligare handel är att ta parkeringsytor i anspråk för bebyggelse och åter flytta över delar av pendelparkeringen till västra sidan om Kongshällavägen.

Älskadebrudar inryms i ett eget kvartal i fyra våningar vid allmänningens centrumpunkt. Huvudentrén riktar sig mot centrumpunkten, men kan även nå från gården. Bostadsavdelningarna ligger i de övre tre planen, med två våningar per plan. För att uppnå smickelighet i byggnadsvolymer och för att klara baliervinerna nära vägen ordnas planinriktningen "snickelside" med gemensamma ytor som trappor och korridor ut mot vägen, och bostadsrummen in mot en skyddad inregränd. På detta sätt skapas också stimulerande miljöer mot omgivningen från dagrummen, där de boende spenderar det mesta av sin vakna tid.

bottenvåningen inryms lokaler för äldreboendets administration, lokaler för utåtriktad gemensam dagverksamhet för alla åldrar samt storkök med restaurang för äldreboendet, men som också kan ha utåtriktad verksamhet. Lämpligt läge för uteservering till en restaurang finns i allmänningen intill.

Infästning till äldreboendet och storköket sker på södra sidan om kvarteret. Där finns även infart till ett mindre antal bilplatser på gården. Övrig parkering till äldreboendet ordnas vid allmänningen och i parkeringsstråket vid Kongahällavägen.

Framtida utvecklingsmöjlighet för ytterligare avdelningar är att skapa en koppling mellan äldreboendet och handelskvarterets övre våningar.

PARKERING

Förmodligt sätt av gång- och mötstigar för fotgängare.

Separata cykelvägar och möjlighet att cykla i blandtrafik.

Huvudgator och kvartersgator för bilströf.

TRAFIKSTRUKTUR

Trafikföringen inom området är utformad från förgångarsperspektiv och för att erbjuda god orienterbarhet och trafikskiljeför alla trafikslag, men låga hastigheter för bilströf. Rörskär genom området ska erbjuda variation, mångfald och valmöjlighet. Gatorna har en tydlig inbäddad hierarki med huvudgator som bildar en stomme och kvartersgator som bildar slingor eller stickgator. Där huvudgatorna passerar allmänningen vidar gatorna karaktär så att bilströfken behåller sin egen övriga trafiklag, inom kvartersgatorna tillämpas blandtrafik så att bilströf och cyklar rör sig på förgångens villkor.

Gaturäckningsarna följer bebyggelsestrukturen så att de i den norra delen är strävt och rakare, medan de längre söderut får ett mjukare formrymte mer anpassat till landskapets förmåningar. Gaturum som svänger/byter riktning hindrar även vindrummeffekt och främjar ett gott mikroklimat i mellan kvarteren.

BOSTADSBEBYGGELSE

Bostadsbebyggelsen utgörs av ett antal olika bostadstyper – fyra vånings flerbostadshus i längor och kopplade punkthus, lägre lägenhetshus med parkering alternativt flerbild eller ruteskolor i bostervärdning, radhus och parhus på små tomter. Dessa typologier rymmer möjligheter för variation av bostädernas storlek och uppläggform, för att tillgodose behovet hos tänkbara målgrupper och komplettera det befintliga bostadsutbudet i stadsdelen.

Huvudgatan: Kvartersparkering, körfärd, separat gång- och cykelbana. Gaturummet ska 1:2000A1.

Kvartersgator: Blandtrafik på förgångens villkor. Gaturummet ska 1:2000A1.

ARKITEKTUR

Volym

Den gamla gläden med bostadshuset, lagugliden, vagnstället och de mindre utrymmen bildar tillsammans en fungerande enhet. En enhet av olika funktioner, här överst till olika typer av bostäder med garage och flerbild, även handel och äldreboende. Vi föreslår raka volymer som detaljerna genom att ta bort eller lägga till mindre detaljer på huvudvolymen. Huvudvolymen ges ett tydligt tak, gärna med fall.

Material

För fasader föreslås stående alternativt liggande träpanel, hyllad för att få uttrycket att lysa och signal för att få fram markens i sluttningen. Plank och andra rumskapande element malar i sluttning eller ligger. Tak föreslås i rött tegel, svart plåt eller grön tak av sedum.

Kulörer

Kulörutvalen bygger på den traditionella färgskalan med bostadshuset, huvudbyggnaden i den lite mer rikstänkta sluttningen i ljusa toner och komplementärbyggnader i mörkare sluttning, i rött och svart. Detaljer på dörar och fönster kan avvikas i färg, exempelvis grönt, eller malar i samma färg som fasaden för att ge ett mer modernt och enkelt uttryck.

"Extrastående": Antal markbostäder: 11 st, Antal lägenheter: 14 st, BTA markbostäder: 2 200 m², BTA lägenheter: 1 400 m².

UTEMILJÖER I KVARTEREN

Allmänningen består av en mängd olika kvarter, som ger en mjuk och grönkande uttryck med höjda, rida, plank, ibland en växt eller en förhöjdd mark med grönt tak. Dessa gröna element präglar även gatorna i kvarteren.

Omvärldens informella gränser mellan olika zoner i kvarteren.

SKRA BRO

Bostadshus med samtida uttryck.

Knutpunkt Skra Bro

Planen

I korsningen Kongahällavägen och Björlandavägen föreslås en lokal knutpunkt för kollektivtrafik, handel, service och bostäder.

Planen har en organisk kvartersstruktur som tagit form efter landskapet, befintliga byggnader och viktiga stråk genom området.

Området bygger på en rutnätplan istället för trädstruktur (återvändsgränder) vilket underlättar för en blandstad med spontana sociala möten och handel.

Kvarteren delas in i olika byggrätter för att åstadkomma en mer varierad bebyggelse med olika byggherrar och byggemässor.

Centrumläget har lagts fast utifrån var pendelparkering och busstation ligger och att man vill fånga upp så många som möjligt som är på väg norr eller söder ut på Kongahällavägen. Mot torget föreslås bostäder med butiker i bottenvåningarna på husen. Busshållplatsen upplevs som tryggare om det bor människor i närheten och det finns ögon som kan se. Fiskvagnen placeras på torget.

Ett fint stadsrum i centrumdelen blir ett grönt stråk i öst/västlig riktning med en öppen dagvattenhantering, vacker

plantering, stenar, vatten och en bro. I den här delen kan man korttidsparkera för att göra ärenden.

I nästa kvarter finns äldreboendet och restaurangen som vänder sig ut mot gatan, en mötesplats för alla.

Bebyggelse

Bebyggelsen som vi föreslår i Skra Bro skiljer sig från den befintliga bebyggelsen vad gäller täthet och skala men gestaltningen utgår från det småskaliga och lantliga Björlanda. Skolan införlivas med den nya bebyggelsen. Den nya bebyggelsen har en måttlig skala och är i en till fyra/fem våningar.

Olika hustyper föreslås inom ett kvarter, tvåvånings flerbarnshus, radhus och kedjehus, vilket underlättar att olika generationer kan bo nära varandra.

En lantlig karaktär understryks i husens karaktär med träfasader, sadelhak och färger men med ett samtida uttryck.

Tydliga gränser mellan offentliga gröna gaturum och kvarterens halvprivata gårdar genom husen, plank och häckar.

Entréer och privata gröna förträdgårdar mot gatan skapar en mer levande stadsdel. Mot gårdarna finns både privata och gemensamma gröna ytor.

Vy upp mot handlegatan och busshållplatsen

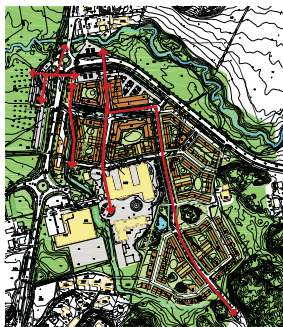

Grönt stråk i öst/västlig riktning med en öppen dagvattenhantering, vacker plantering, stenar, vatten och en bro.

Hus med träfasader men med samtida uttryck.

SKRA BRO

Rörelser

Tydligt gaturum med förträddgårdar, häckar som avgränsning och gatuparkering.

Tydligt gaturum med förträddgårdar.

Småstadskvarteren

Bykvarteren

Rörelser

Infart för biltrafiken till Skra Bro föreslås från Björlandavägen och från befintlig angränsning vid Kongahällavägen. Trafiken kan röra sig genom centrumområdet mellan de två infarterna men gaturummen har små mått och det blir inte genare än att köra bil på Björlandavägen och Kongahällavägen.

Hållplats med pendelparkering för cykel, mopeder och bilar ligger i korningen Björlandavägen och Kongahällavägen.

Vi föreslår alléer utefter Kongahällavägen och Björlandavägen för att signalera att här är Skra Bro och håll nere farten. I korsningen öppnar landskapet upp sig med utblick mot vattnet och upp mot Björlanda kyrka.

Stråk inom området

Förutom den rörelse de boende i området bidrar med i sin vardag har vi valt ut ett par stråk och rörelser som varit viktiga för utformningen av förslaget.

- Rörelsen från skolan upp till torget och bussen
- Rörelsen från idrottshallen upp mot torget och bussen, vilken sker även kvällstid.
- Rörelsen mellan bussen och pendelparkeringen
- Rörelsen i nord-sydlig riktning som förbinder området med de planerade områdena söderut.

Sektion genom en av kvartersgatorna.

Gatumiljön

Det är tydliga gränser mellan offentliga gröna gaturum och kvarterens halvprivata gårdar.

Entréer och privata gröna förträddgårdar mot gatan skapar en mer levande stadsdel. Mot gårdarna finns både privata och gemensamma gröna ytor.

Parkering

En del av boendeparkeringen och gästparkeringen anordnas på gatorna men på enskild mark.

Carportar i en våning föreslås som bullerskärmar mot Björlandavägen och Kongahällavägen.

Boendeparkering/förråd inom kvartersmark delar in gårdarna i olika rum.

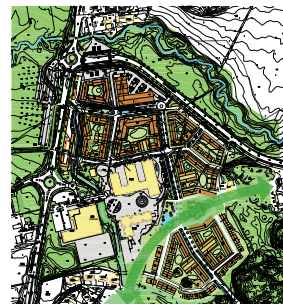
Grönstruktur och dagvattenhantering

Dagvattenhanteringen bildar medvetet gestaltade gröna inslag i området. Vid centrum ett långt stråk med planteringar, vatten, stenar och broar.

De befintliga åkerholmarna bevaras och bildar en grön passage genom området. Här finns en grund dagvattendamm och möjlighet till lek och samvaro.

Trädplanteringar utmed Björlandavägen och Kongahällavägen signalerar att vägen passerar genom ett samhälle.

Trädplanteringar utmed kvartersgatorna.

Grönstruktur och dagvattenhantering

Grund dagvattendamm finns med i parken.

Åkerholmarna ingår i grönstrukturen/ parken.

Gårdsmiljö som trädgårdsrum som rymmer både egna uteplatser och gemensam mötesplats.

Gårdsmiljö

Småstadskvarteren

Inspirerat av trädgårdsstadens ideal föreslås det här en bostadsbebyggelse i 2-4 plan. Tydliga gränser mellan gröna gaturum och kvarterens halvprivata gårdar ger en miljö med småstadskarakteristik som naturligt länkar samman skolområdet med den nya centrumbebyggelsen. Gården delas rumsligt in i två gröna rum av en inbyggd parkering.

Kvarteren är kringbyggda i denna del men det finns plank med öppningar in till gården. Husen får en tyst sida.

När det står tre våningar kan det vara etageålggenheter högst upp för att inte behöva bygga hiss.

Äldreboendet tillför liv till centrum här både bor och arbetar många. Äldreboendet ligger ut mot gröntstråket i centrum och det har en stor grön gård i söder på den andra sidan.

Parkering finns både mot Kongahällavägen och i kvarteren. Parkeringsplatser i kvarteren avgränsas med plank mot gården och gatan. Besöksparkering finns på gatorna.

Antal lägenheter är 100 -150 beroende på lägenhetsstorlek och till det kommer äldreboendet.

Bykvarteren

Strukturen känns igen från kvarteren mellan skolan och torget men här är bebyggelsen lägre och öppnare mellan husen flera. Entréer och privata gröna förträddgårdar mot gatan skapar en mer levande stadsdel. Gårdarna innehåller både privata och gemensamma gröna ytor. Gården delas rumsligt in i två gröna rum av en inbyggd parkering.

Nya bostäder föreslås som kompletterar det utbud som finns i Björlanda. Vi föreslår kedje-, parhus och flerfamiljshus i 2 1/2 våning.

Parkering anordnas på tomten för kedje- och parhusen och gästparkering på gatan men här finns även radhus med gemensam parkering mitt i kvarteret och gästparkering på gatan. Även en del av boendeparkeringen anordnas på gatan men på kvartersmark.

Mot gården är det uteplatser i markplan och en gemensam trädgård i mitten. Här finns möjlighet till odling, lek och samvaro.

Mot gatan är det en liten och grön förträddgård, trottoar, parkering och gata.

Antal lägenheter är 200 -230 beroende på lägenhetsstorlek.

Utgångspunkt för centrumlaget är var det är mycket rörelser, var pendelparkering och busstation ligger och att så många som möjligt ska fångas upp i korsningen Kongahälla- och Björlandavägen. Det är många som har båt i Björlanda småbåtshamn som kan stanna till och handla inför båtferden. De som tar bussen ska lätt komma åt servicen. Vi har därför valt att förlägga butiker nära korsningen, bussen och pendelparkeringen

Äldreboendet anpassas till kvartersstrukturen och blir en viktig del av det nya Skrävlinge. Café/restaurant placeras på hörnet upp mot torget och blir en mötespunkt både för boende och allmänhet.

Förädd och carportar fungerar som bulterskärmar för bostäderna

Gårdsgården och vägen behålls

Åkerholmarna bevaras och ramas medveten av den nya bebyggelsen. Sammanhållt parkeringsområde för samvaro och lek.

Vägen leder vidare till de planerade bostadsområdena söderut

Moped och cykel-parkering öster om skolan.

Hämtning och lämning till skolan, förskolan och idrottshallen

Småskalig cirkulationsplats fördelar trafiken i området. Utryckningsfordon och lastbilar har möjligheten att snedläsa över mittrelinjen

Kvarteren delar in området i tydliga delar. Varje kvarter kan delas in i olika byggrätter för att åstadkomma en mer varierad bebyggelse med olika byggherrar och bygghemskaper.

Angöring till skolan och värmecentralen från norra uttan att passera skolans huvudentré.

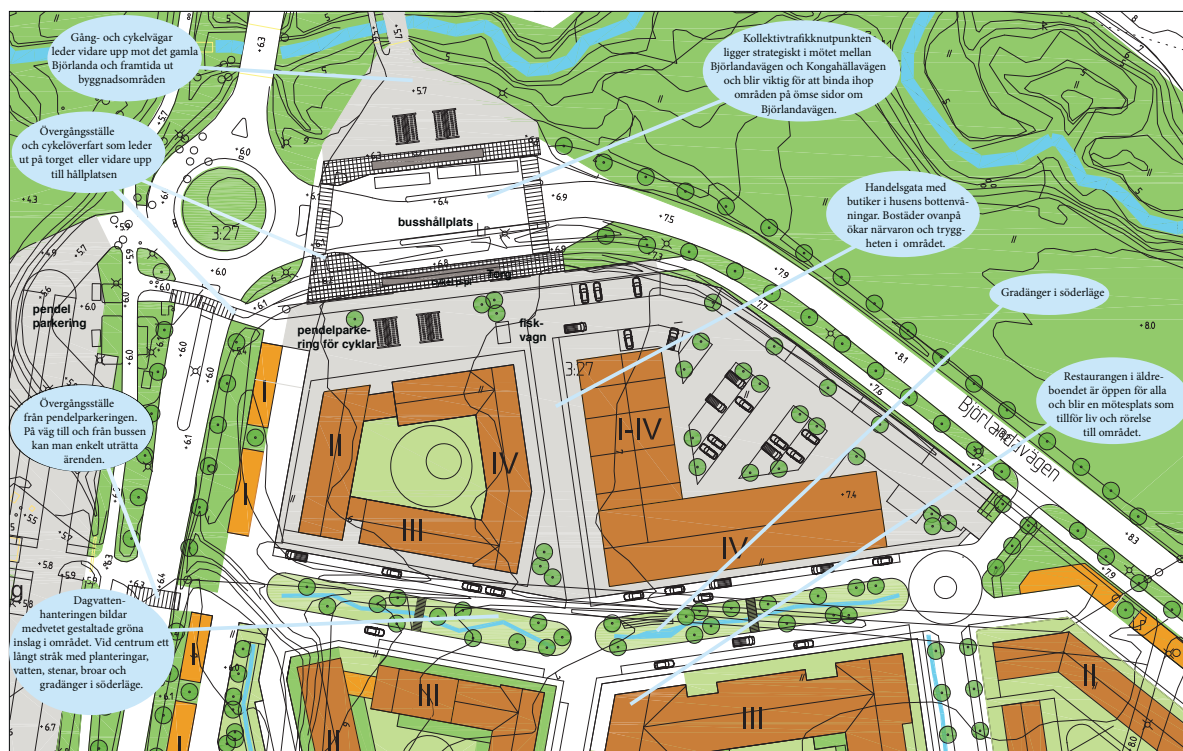
Infart från Björlandavägen ligger nära centrum och p-platser för att underlätta etablering av handel.

En trädallé utefter Björlandavägen och Kongahällavägen annonserar Skrävlinge centrum och sänker bilarnas hastigheter.

Torget öppnar sig mot knutpunkten och de vackra utblickarna mot havet och det gamla Björlanda. På torget finns plats för cykel-parkeringar, fiskvagn och upp-hämtning och avlämning till busshållplatsen

kvarnström arkitektkontor ab

SKRA BRO

Situationsplan över centrumområdet och den nya hållplatsen (skala 1:500 - A1)

Torget och den nya bushållplatsen. Platsen öppnar upp sig mot väster och norr och de vackra utblickarna i riktning mot havet och det gamla Björlanda blir karaktärskapande.

Intim handelsgata med entréer ut mot gatan

Omhändertagandet av dagvatten blir viktig för upplevelsen av gaturummet. Parkering är möjlig utmed gatorna

Äldreboendet med café och restaurang ut mot gatan.

Bostäder i fyra plan med små förträddgårdar ut mot gatan

Tydligt gaturum mellan den nya bostadsbebyggelsen och skolan. Parkering utmed gatan i båda riktningarna.

Skolbyggnaden blir en viktig del i det nya stråket genom området

Sektion genom det nord-sydliga stråket som förbinder skolområdet med centrumdelen och den nya bushållplatsen (skala 1:500 - A 1)

Torget och den nya bushållplatsen. Platsen öppnar upp sig mot väster och norr och de vackra utblickarna i riktning mot havet och det gamla Björlanda blir karaktärskapande.

Intim handelsgata med entréer ut mot gatan. Bostäder på de övre planen ger ytterligare liv och trygghet till stråket.

Omhändertagandet av dagvatten blir viktig för upplevelsen av gaturummet. Parkering är möjlig utmed gatorna

Äldreboendet med café och restaurang mot gatan.

Bostäder i fyra plan med små förträddgårdar ut mot gatan

Tydligt gaturum bildas mellan den nya bostadsbebyggelsen och skolan. Parkering utmed gatan i båda riktningar.

Skolbyggnaden blir en viktig del i det nya stråket genom området

Samma sektion med skillnaden att handelsbyggnaden byggs på med bostäder (skala 1:500 - A1)

Möjlig etapp 1

Ytan vid torget skulle i början kunna användas till centrum- och pendelparkering. Viss bulleravskärmning av parkeringsytan kommer troligen behövas.

Skrafferade ytor visar ca 1000 kvm lokalytor.

Möjlig etapp 2

En byggnad placeras på parkeringsytan och tillför ytterligare 1000 kvm lokalyta. Byggnaden hjälper till att sluta gaturummet och bättre knyta samman bushållplatsen med det nya området. Ytan vid torget används till centrum- och pendelparkering. Viss bulleravskärmning av parkeringsytan kommer troligen behövas.

Skrafferade ytor visar ca 2000 kvm lokalytor.

Möjlig etapp 3

Fullt utbyggt centrumbebyggelse. All pendelparkering sker på andra sidan Kongahällavägen.

För att uppnå 4000 kvm lokalyta behöver delar av bottenvåningarna i vissa hus tas i anspråk. Skräffade ytor visar ca 4000 kvm lokalytor.

Studiebesök

Glöstorpshöjdens äldreboende, Göteborg

Adress: Glöstorpsvägen 43

Arkitekt: KUB arkitekter

Bruttoarea: ca 5900 m²

Byggnadsår: 2006-2007

Antal boenderum: 64 lgh, 8/enhet

Glöstorpshöjdens äldreboende ligger på en höjd vid Tuve centrum på Hisingen i Göteborg. Byggnaden är långsmal och passar in i bergsslutningen med sina nivåskillnader. I väster finns en så kallad sinnenas trädgård och alla avdelningar har balkonger åt två väderstreck. För att ta sig in i byggnaden kan man endera ta vägen via torget eller gå till byggnadens "baksida". Som besökare blir man lätt osäker eftersom man inte möts av någon form av liv.

Tankar som: "Får jag vara här?" och "vart ska jag gå nu?" dyker genast upp i mitt huvud. Jag hade gärna sett någon form av mötesplats i anslutning till entrén.

Hela byggnaden präglas av sin långsmala form där korridoren hela tiden finns närvarande, när jag kommer upp till avdelningarna för de boende känns det ljusare och luftigare. Rummen är ljusa och präglas av sina stora ljusinsläpp.

Enhetschefen berättar att en byggnad i ett plan hade varit det optimala och en stängd innergård där exempelvis dementa skulle kunna gå ut på egen hand. Det hade även varit en-

Exteriör Glöstorpshöjdens äldreboende (Leandersson 2014)

Dagrum, Glöstorpshöjdens äldreboende (Leandersson 2014)

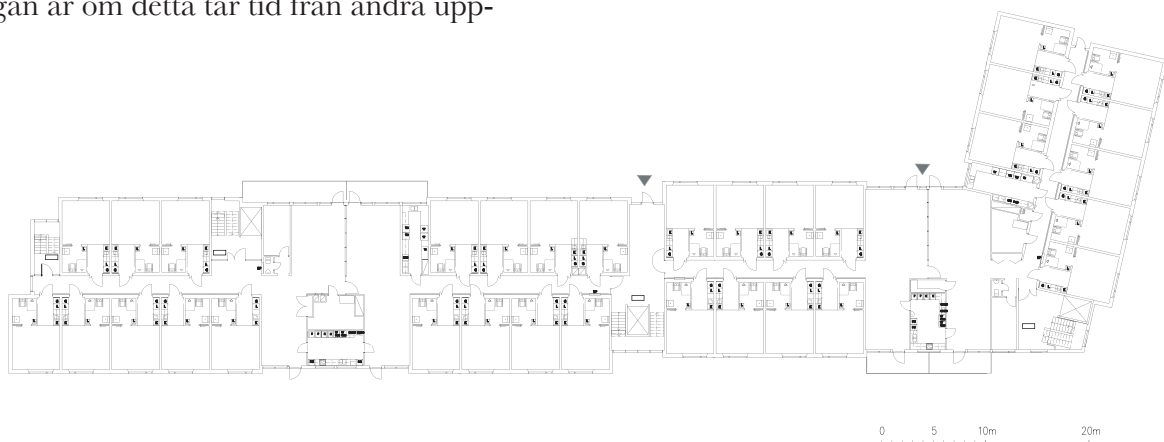
Korridor, Glöstorpshöjdens äldreboende

klare om köket hade legat närmare matsalen, idag måste personalen dra vagnar genom hela bottenvåningen för att nå matsalen.

Av någon anledning använder man sig inte av tvätt utifrån och rummet med tvättkarusell står tomt. Detta resulterar i att personalen tar hand om all tvätt vilket leder till ökad belastning på personalen i form av att ta hand om all tvätt. Frågan är om detta tar tid från andra upp-

gifter på boendet, exempelvis samvaro med de boende?

Slutligen känns det som en byggnad som är väl anpassad till platsen den står på. Här finns det inte utrymme för något annat. Korridoren är i centrum men det behöver inte vara negativt. Entrésituationen när man väl kommer in i byggnaden kunde eventuellt ha gjorts bättre.

Typplan, Glöstorpshöjdens äldreboende (KUB arkitekter 2014)

Sehlstedsgatan 12 äldreboende, Göteborg

Adress: Sehlstedsgatan 12

Arkitekt: Lund och Valentin arkitekter (Tengbom). Bygghandlingar Norconsult. Inredning ABAKO arkitektkontor.

Bruttoarea: ca 8800 m²

Byggnadsår: 2012

Antal boenderum: 100 lgh, 10 lgh/enhet

Sehlstedsgatans äldreboende ligger nära Bjursläatts torg på Hisingen i Göteborg.

Byggnaden är relativt massiv med två innergårdar. Boenderummen är placerade runt innergårdarna och i fasad utåt. Demensavdelningen har tillgång till en av gårdarna vilket gör det möjligt för de boende att gå ut själva. Som besökare kommer man direkt till restaurangen och det finns även ett område där det finns möjlighet att slå sig ner om man väntar på någon.

På bottenvåningen finns även ett ljusterapirum och en gympasal.

När man stiger in på någon av avdelningarna kommer man direkt in i matrummet, vilket inte känns som den bästa lösningen. All kommunikation sker genom matrummet där det egentligen borde vara lite lugnare. Provisoriska draperier har satts upp så att transport av eventuellt avlidna kan ske någorlunda diskret. Vardagsrummen är uppdelade i en lugn och en mer livligare del, i en stol ligger en röd katt. Husdjuren bidrar till att de boendes välbefinnande.

Boenderummen har stora ljusinsläpp, nackdelen är de rum som vänder sig mot innergården. De får ingen utsikt. Gårdarna känns även lite för små, den konstnärliga utsmyckningen, planteringar med mera tar stor plats.

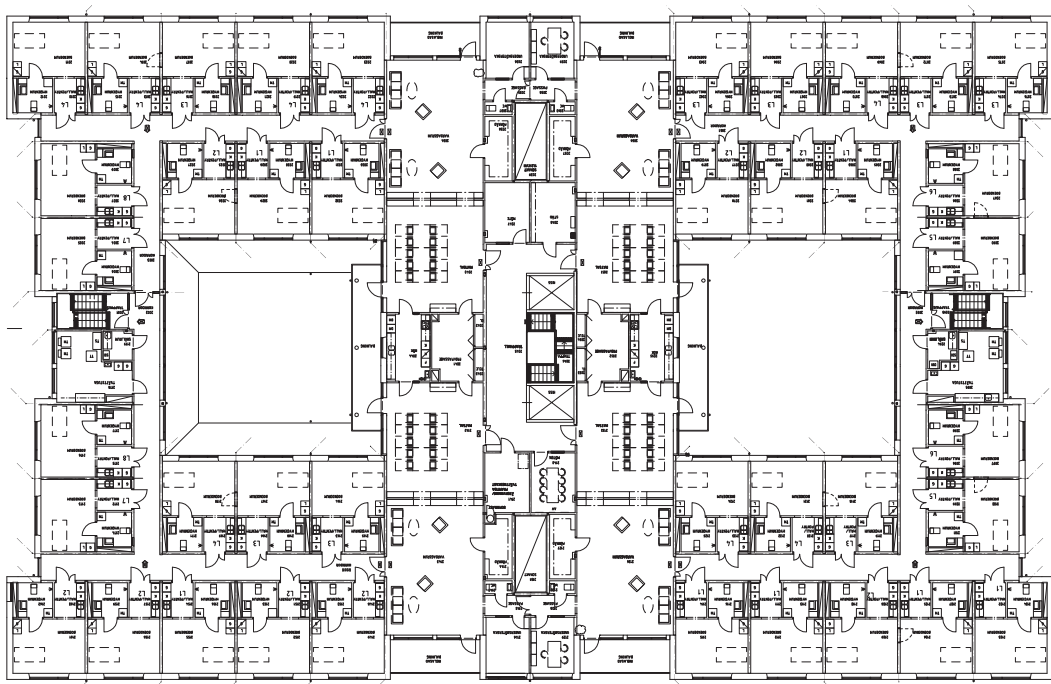
Exteriör Sehlstedsgatans äldreboende

**Matplats,
Sehlstedsgatans äldreboende**

**Ljusterapirum,
Sehlstedsgatans äldreboende**

Typplan, Sehlstedsgatans äldreboende (Norconsult AB 2014)

Kaggeleds äldreboende, Göteborg

Adress: Kaggeledsgatan 36

Arkitekt: KUB arkitekter, Bygghandlingar Lund och Valentin arkitekter (Tengbom)

Bruttoarea: ca 6600 m²

Byggnadsår: 2010-2011

Antal boenderum: 64 lgh 7-8/enhet

Kaggeleds äldreboende ligger i ett skogsbyn nära Kaggeleds torg. Som besökare är det enkelt att förstå vart man ska gå in i byggnaden. Väl inne i byggnaden hamnar man i en restaurang och har nära till den administrativa avdelningen med personal. Från början fanns en tanke om en bemannad reception, som idag står tom vilket kan vara lite förvirrande om man är besökare.

Tanken med byggnaden är att den ska vara öp-

pen, det finns inga direkta gränser mellan avdelningarna på de olika planen. I det så kallade navet är det även öppet mellan våningsplanen. Ett problem som uppstått är att byggnaden nästan är för öppen. I bland kan ljudnivån bli lite för hög.

När man är inne på avdelningarna möts man av ett öppet rum som innehåller matplats och vardagsrum. De flesta av boenderummen har sin entré mot de genomsamma ytorna eller mot en korridor som på grund av byggnadens form har blivit kortare.

Boenderummen stora ljusinsläpp och en del rum har även burspråk.

Eftersom projektet har präglats genom öppenhet har personalen klagat på att de inte har så många utrymmen för lugn och ro när de exempelvis ska skriva och dokumentera.

Exteriör Kaggeleds äldreboende (Leandersson 2014)

Öppet mellan våningsplanen i “Navet”.
Kaggeleds äldreboende. (Leandersson 2014)

Korridor och del av vardagsrum,
Kaggeleds äldreboende

Typplan, Kaggeleds äldreboende (KUB arkitekter 2014)

Vigs ängar, Köpingsbro, Ystad

Adress: Vigavägen 18

Arkitekt: Husberg arkitektkontor AB

Byggnadsår: 1995

Antal boenderum: 32 lgh 8 lgh/enhet

Vigs ägar är beläget i det lilla samhället Köpingsbro utanför Ystad. Vigs ängar är från början ett antroposofiskt äldreboende vilket speglar sig i användandet av enbart naturmaterial, den speciella färgsättningen efter Goethes färglära och utformning av de gemensamma ytorna i byggnaden.

Idag finns mycket av det antroposofiska tänkandet kvar även fast äldreboendet ägs av Ystads kommun.

När man stiger in på Vigs ängar slås man av lugnet som finns här. I anslutning till entrén finns en restaurang som är öppen för alla. Alla avdelningar ligger runt någon av de två innergårdarna. I anslutning till dessa finns gemensamhetsutrymmen som matplats och vardagsrum. Boenderummen är vända ut mot naturen. Eftersom Vigs ängar är en byggnad i ett plan har alla boenderum direkt tillgång till naturen utanför.

Vigs ängar är verkligen i en klass för sig, frågan är hur man skulle kunna överföra ett boende av denna typ till en urban kontext?

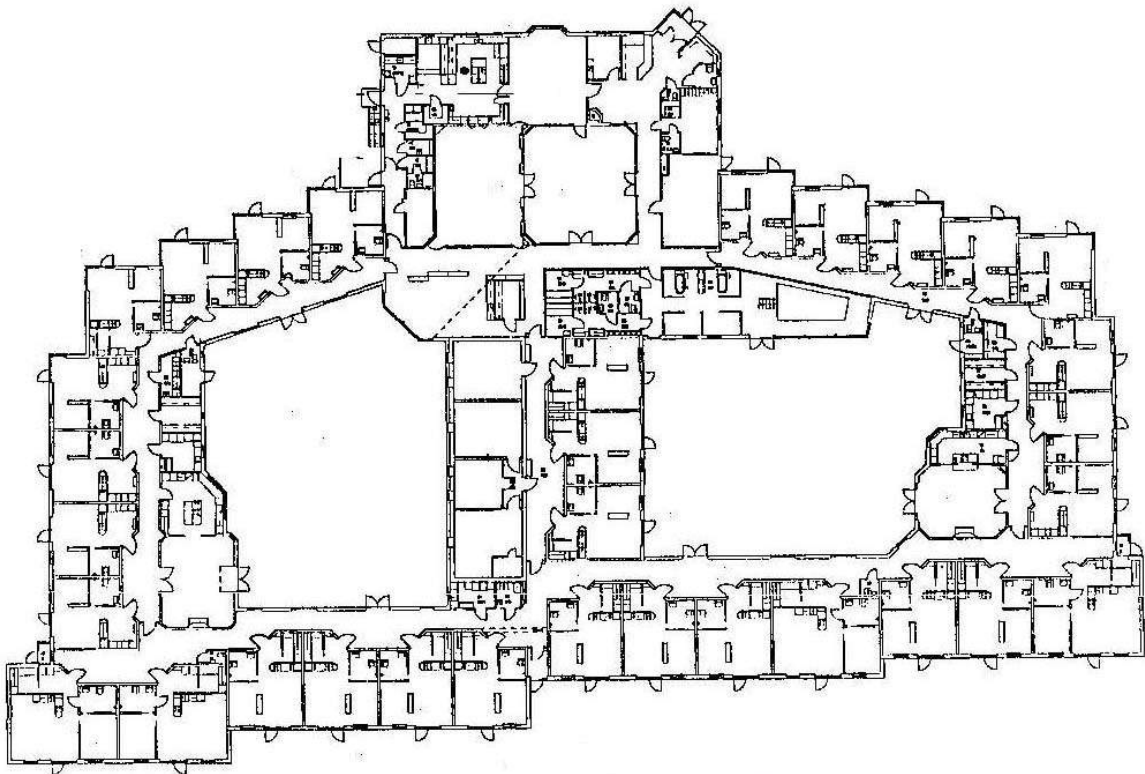
Exteriör innergård Vigs ängar (Vigs ängar 2014)

Vardagsrum, Vigs ängar (Vigs ängar 2014)

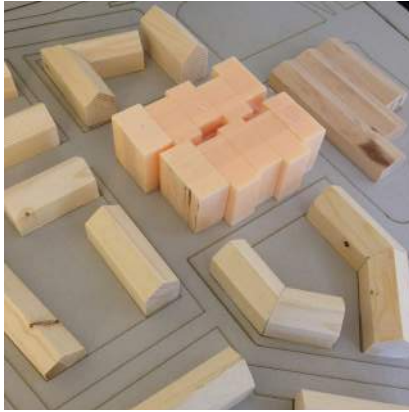

Korridor, Vigs ängar

Typplan, Vigs ängar (Husberg 2014)

Workshops

Småskalig

Hur är det möjligt att bryta upp volymen och få den att anpassa sig till småskaligheten i omgivningen och fortfarande vara en välfungerande byggnad?

Två gårdar

Två gårdar skulle kunna fungera som ett komplement till de övriga modellerna i denna workshop. Ett sätt att få in ljus och bidrar till tryggare utevistelse för exempelvis dementa.

En gård, U- form

För att koppla byggnaden till den småskaliga strukturen med mindre byggnader skulle en U-form vara en möjlig lösning. Gården som bildas mellan byggnadsvolymen skulle kunna vara en sluten gård eller kunna kopplas ihop med stråket utanför och gården på motsatta sidan om byggnaden.

Workshop 1

Ord. Utgångspunkten ligger i att bygga volymmodeller i skala 1:400, genom att utgå från ord som kan vara en egenskap eller något man vill undersöka. Efter modellbyggandet utvärderas varje modell.

Ord.
Småskalig.
Två Gårdar. En Gård.
Nedtrappande.
Uppbruten.

Nedtrappande

Mot torget och hållplatsområdet är det planerat för en aning högre byggnadshöjd än i övriga området. Ett alternativ skulle kunna vara att ha en byggnad som trappar nedåt för att anpassa sig till den lägre bebyggelsen i området.

L- form

En form där planlösningen har bidragit till formen. Bottenvåningen är en egen volym. Behöver eventuellt kompletteras med ytterligare någon volym.

Uppbruten

Likt förslaget från ABAKO arkitektkontor visar denna modell en L-formad byggnad och en fristående lamell. I denna modell är även ett mindre fristående hus tillagt. Denna lösning anpassar sig bäst till övrig bebyggelse.

Slutsats workshop 1

Det svåraste med att kombinera ett program, tankar och en volym är att det ofta tenderar till att bli väldigt stora byggnadsvolymer.

Det är viktigt att ta hänsyn till den tänkta omgivande bebyggelsen vilket också är svårt eftersom den inte finns än.

Det optimala äldreboendet enligt ett flertal källor är en byggnad med ett plan placerat i naturen. Denna lösning är inte gångbar om man tänker till var befolkningen befinner sig, de flesta kommer att vilja bo kvar i städerna när de åldras. Äldreboendet behöver utvecklas i en urban kontext, naturen kanske kan komma in på höjden i stället?

Efter workshop 1 beslutade jag mig för att arbeta vidare med en uppbruten form som harmoniserar med omgivande bebyggelse. Utmaningen ligger nu i att få en slags sammanhållning byggnaderna emellan utan att stänga av hela tomten. Det är viktigt att koppla ihop äldreboendets gård med stråket och gården på intilliggande tomt.

Workshops

Workshop 2

Ord. Utgångspunkten ligger i att bygga modeller i skala 1:100, genom att utgå från ord som kan vara en egenskap eller något som bör undersökas. Efter modellbyggandet utvärderas varje modell.

I skala 1:100 blir det möjligt att undersöka hur de boendes lägenheter och tillhörande utrymmen som matrum och vardagsrum skulle kunna distribueras. Det är viktigt att utgå från olika grader av privathet, där den egna lägenheten är mest privata.

Lägenheterna organiseras i enheter om 8-10 stycken.

Korridor.

Korridor med funktioner i mitten. I förslaget är det lägenheter på båda sidor, där vissa lägenheter har ersatts med uteplatser.

Byggnaden blir relativt djup.

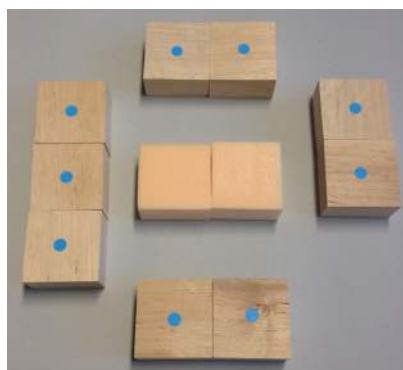
Finns möjlighet att skapa olika zoner som är mer eller mindre privata. Exempelvis om man som boende inte vill delta i sociala aktiviteter.

Boenderum

Gemensamma ytor

Ord.
Korridor. Mot torg.
Små enheter.
Gata.
Runt gård.

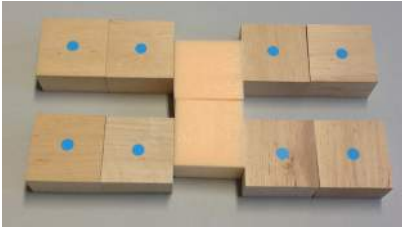

Mot torg.

Här är alla lägenheter vända mot ett "torg" som består av de gemensamma ytorna, matrum och vardagsrum. Uteplatser är kopplade till "torget".

Byggnaden blir relativt djup.

Finns även här möjlighet att skapa olika zoner med olika grad av privat/offentligt.

Gata

En korridorvariant där de gemensamma ytorna är placerade i hörnen. Även här är det svårt att skapa privata zoner.

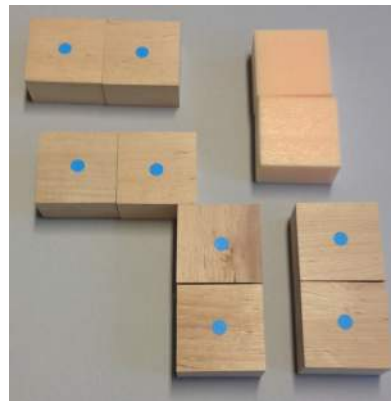
Avstånd till de gemensamma ytorna blir lika för alla.

Små enheter.

En variant av en korridorlösning, men med de gemensamma ytorna i mitten av enheten.

Byggnaden blir inte lika djup. Även beroende på hur bred korridoren är.

Svårare att skapa privata zoner med mera. Man måste gå igenom de offentliga ytorna om man vill röra sig inom enheten.

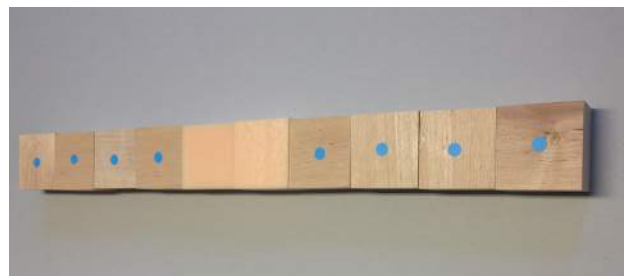

Enkelsidig

En korridor variant där det endast finns lägenheter på ena sidan. Korridoren kan vara glasad, som en loftgång inomhus.

Runt gård

Liknar "mot torg" där alla lägenheter är kopplade till torget. De gemensamma ytorna övergår i en uteplats eller innergård.

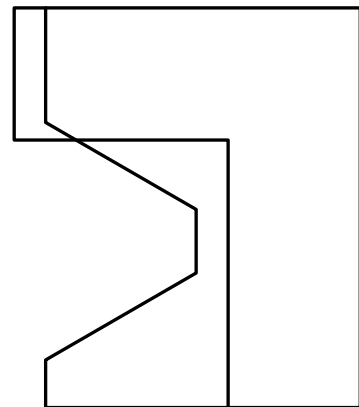
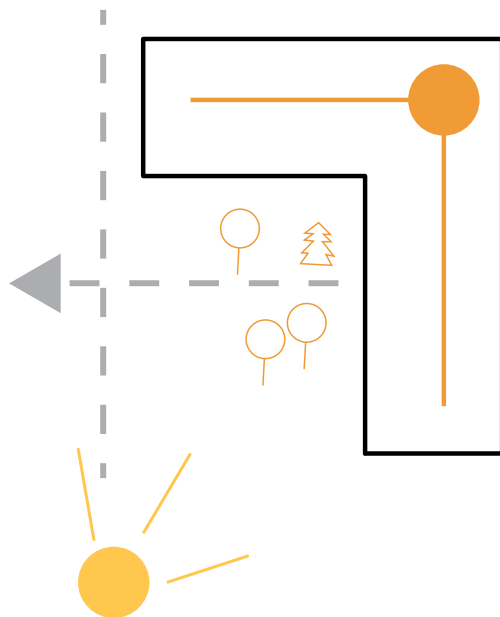
Workshops

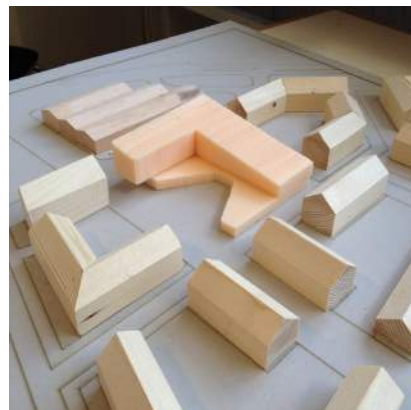
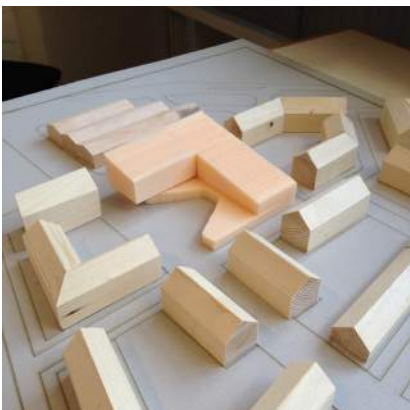
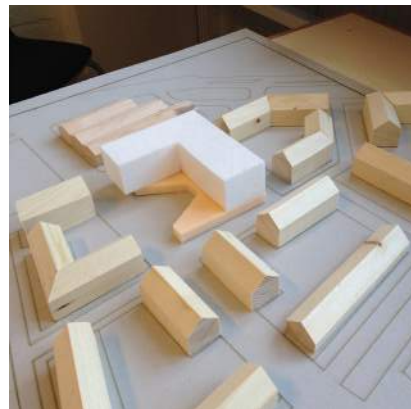
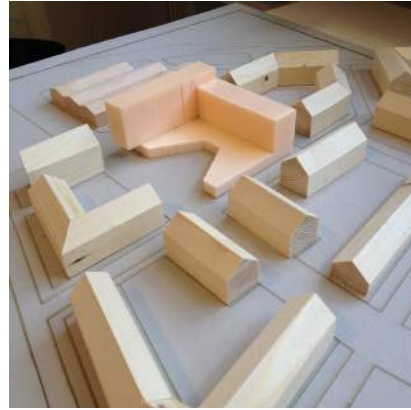
Workshop 3

Efter workshop 1 kom jag fram till att byggnaden på tomten ska vara relativt uppbruten. Jag kom även fram till att någon form av korridorlösning (från workshop 2) skulle kunna vara ett effektivt sätt att få in de antal lägenheter som programmet efterfrågade. Jag gick vidare med den tanken och arbetade en del i plan. Efter att ha arbetat med byggnaden en del i plan kom jag fram till att en L-form med en sockelvåning kunde vara en bra lösning.

Direkt stötte jag på problemet med att många byggnadsvolymer känns för massiva för platsen. Så en utmaning i denna workshop var att försöka bryta ner skalan på L-formen.

Varför L-form?

Referens - och inspirationsprojekt

Gurgltal care center

Steinfeld Retirement and Nursing Home

Steinfeld Retirement and Nursing Home

Nursing home, Bruneck

Nursing home, Bruneck

Shangan Avenue, Ballymun, Dublin, Ireland.
FKL architects

Svartlamoen. Social housing. Trondheim. Norway
Brendeland & Kristofersson Arkitekter AS

Norra Vram Vårdboende. Bjuv.
Marge Arkitekter

Groupe scolaire Buffon. Roubaix. France
TANK Architects

